313.607

[redacted]

1839

EGYHÁZI
FOLYÓIRÁS.

10

Digitalizálta
a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár
és Információs Központ

EGYHÁZI

FOLYÓIRÁS.

SZERKESZTETI

OSVALD FERENCZ,

ESZTERGAMI ÉRSEKI MEGYEBÉLI PAP, A' TUDOMÁNYOK' MAGYAR KIRÁLYI EGYETEMÉNÉL A' HIT-TANÚLMÁNY' ELSŐ RÉSZÉNEK N. ÉS R. TANÍTÓJA.

3-*dik* *FŰZET.*

PESTEN,

ESZTERGAMI K. BEIMEL JÓSEF' BETŰIVEL.

1833.

Ἀληθεύοντες ἐν ἀγάπῃ.

Ephes. IV. 15.

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

II.

Az Egyházi Birodalomról.

(Folytatás.)

A' Görögöknek, mint könnyen lehet gondolni, nem tettzett a' porai közül feléled'tt Napnyugoti Birodalom, kivált, mivel ez a' Romai Sz. Széknek alkotmánya volt és Frank kézre jutott. A' Görögök és Deákok, a' Napkeleti és Napnyugoti Birodalom között a' vetekedés 's ennek szokott társa, a' gyülölség és irigység, már régi volt. Ezen vetekedés a' két Anyaszentegyházra is kiterjed'tt. Konstántzinápolynak Fő-Papjai ezen új Fő-Városnak 's új Románák fényétől és az ottan lakó Tsászároknak kedvezésektől 's pártfogásoktól felfuvattatván a' Romai Pápákkal egyenlők, sőt, azoknál fellebb valók is lenni törekedtek. Ennek szomorú következése a' lett, hogy az a' boldog lántz, melly az előtt a' két Anyaszentegyházat öszszekötve tartotta, elszakad'tt és a' mái időkig elszakadva marad'tt. Továbbá leginkább a' vitéz Frank népnek, mellynek Pippin' Háza Hősöket szüle, a' Napnyugoti Birodalom által történt felemeltetése és nőttön növő hatalma Konstántzinápoly' kevély Urait nem kevessé gyötörte, minthogy ez által Olasz Országi bir-

tokaikat elvesztették, a' Frank név' és az ujonan feltámad'tt Birodalom' fényénél mind önnön maguknak, mind dülőfélben álló Birodalmuknak homályát annál szembetünőbben látták, végtére illy erős Dynásztia mellett semmi kedvező jövendőt nem reménylhettek, sőt ingadozó thronusuknak felforgatásától félhettek.

Nevezetesen Macedoniai Basilius Görög Tsászár' cselekedete bebizonítja a' Görög agyarkodást az ismét felkeltt 's felifjudott Birodalom iránt. 2-ik Hadrián Pápának Konstántzinápolyba küldett Leveléből a' Tsászár nevet, melly 2-ik Lajosnak adattatott, kitöröltette és ugyan azon 2-ik Lajos Tsászárhoz Levelet botsátott, mellyben őtet intette, hogy Tsászár névvel ne élne. De 2-ik Lajos Tsászár Basiliusnak kemény Levelet irt viszsza, mellyben a' többi között mondja: „Praesertim cum et ipsi Patrui „nostri gloriosi Reges absque invidia Imperato„rem nos vocitent, et Imperatorem esse procul „dubio fatentur, non profecto ad aetatem, qua „nobis majores sunt, attendentes, sed ad un„ctionem et sacrationem, qua per Summi Pon„tificis manus impositionem divinitus sumus „ad hoc culmen provecti — Praeterea mirari „se dilecta fraternitas tua significat, quod non „Francorum, sed Romanorum Imperator ap„pellemur. Sed scire te convenit, quia nisi Ro„manorum Imperator essemus, utique nec Fran„corum. A Romanis enim hoc nomen et digni-

„tatem assumpsimus, apud quos profecto primo „tantae culmen sublimitatis et appellationis ef- „fulsit, quorumque gentem et urbem divinitus „gubernandam et Matrem omnium Ecclesiarum „Dei defendendam atque sublimandam susce- „pimus, ex qua et regnandi prius et postmodum „imperandi auctoritatem prosapiae nostrae se- „minarium sumpsit. Nam Francorum Princi- „pes, primo Reges, deinde vero Imperatores „dicti sunt, ii duntaxat, qui a Romano Ponti- „fice ad hoc oleo sancto perfusi sunt, in qua „etiam Carolus Magnus abavus noster unctione „ejusmodi per Summum Pontificem delibutus, „primus ex gente et genealogia nostra, pietate „in eo abundante, et Imperator dictus, et Chri- „stus Domini factus est, praesertim cum tales „saepe ad Imperium sunt adsciti, qui nulla di- „vina operatione per Pontificum ministerium, „propositi solum a senatu et populo, nihil ho- „rum curantibus, Imperatoria dignitate potiti „sunt, nonnulli vero nec sic, sed tantum a mili- „tibus sunt clamati, et in Imperio stabiliti „sunt, ita ut etiam eorum quidam a feminis, „quidam autem aut hoc, aut alio modo ad Im- „perii Romani sceptra promoti sunt. Porro si „calumniaris Romanum Pontificem, quod ges- „serit: calumniari poteris et Samuel, quod „spreto Saule, quem ipse unxerat, David in „Regem ungere non renuerit. Verum super hoc „si est, qui Summo Pontifici saltem unum fa- „ciat muttum: congruo profecto illius non ca-

„rebit responso. Sed interim si paginas revol-
„vas Graecorum Annalium, utique discrimi-
„nátos ab alienis, per quos nequaquam defen-
„si: et si quae a vestratibus Pontifices Romani
„pertulerunt, perscruteris, profecto invenies,
„unde illos juste non valeas redarguere. Ve-
„rum haec illi, quae extrinsecus agebantur,
„facile parvipenderunt, nisi et intrinsecus, quae
„per diversas haereses perimere conantium mo-
„limina deprehenderunt. Unde merito aposta-
„tis desertis (quae enim communicatio Chri-
„sti cum Belial?) adhaeserunt genti adhae-
„renti Deo, et ipsius Regni fructus facienti.“
Ezen szavakból láthatni, hogy 2-ik Lajos Tsá-
szár egyedül a' Romai Pápának tulajdonítja,
hogy ő és eldődei a' Császári méltóságra emel-
tettek, és midőn mondja, hogy mások a' Ta-
nátstól, néptől, katonáságtól, aszszonyoktól
Császároknak válosztattak, megvallya, hogy ő
és eldődei a' Császárságot Isteni munkálkodás-
sal a' Romai Pápák' eszközlése és a' szent olaj-
jal való felkenettetés által nyerték. Lásd Bá-
roniust *ad a.* 871. *a)*

a) Mansi János Domokos in *Nota ad Dissertatio-
nem* 1-*am Natalis Alexandri in Historiam Eccl. Se-
culi* 9-*i et* 10-*i* mondja: „Haec satis innuunt, quomo-
„do sint intelligenda ea, quae refert Bossuet de ele-
„ctione facta a Populo Romano, dum Carolus saluta-
„tus est Imperator. Cum tam clare uni Leoni adscri-
„batur, ac ab eo tantum acceptam agnoverint ipsi
„Galli Imperatores, intelligendum est hujusmodi ele-
„ctioni populum suffragatum esse, quatenus gratan-

„ter acceptum habuerit, quod Pontifex Imperiali co-
„rona Carolum redimiverit, ac festivis acclama-
„tionibus eundem Carolum in Imperatorem salutaverit.
„Et revera nil aliud referunt omnes illi, qui ea, quae
„evenere in Caroli ad Imperium electione, postero-
„rum memoriae demandarunt. Quo vero jure Leo
„Carolum Imperiali dignitate exornaverit, non vacat
„hic inquirere, cum modo solum, quid factum fue-
„rit, expendamus. Nemo autem negaverit, tunc ta-
„les rerum fuisse circumstantias, ut necesse saltem
„esset sapienti interpretatione a rigore legum dis-
„cedere, cum ita necessitas bono publico providen-
„di exposceret. Et quidem nemo est, qui ignoret A-
„rianam, Iconoclasticamque haereses juncto faedere
„enormiter adversus Catholicam Fidem tunc pugnasse.
„Italia per quadringentos fere annos infinita pene ma-
„la perpessa fuerat a Graecis, Gothis, Longobardis;
„nec solum externo, sed etiam civili bello saepe la-
„cerata ingemuerat. Roma saepe prope, saepe intra
„maenia ab hoste infensissimo territa fuerat et exspo-
„liata. Civiles etiam factiones adeo in ea processe-
„rant, ut homines ad excessum improbi Leonem Pon-
„tificem sacras litanias obeuntem aggressi fuerint ac
„lingva amputata oculis orbaverint. Graecorum etiam
„insidiae erant pertimescendae, cum non semel Ro-
„manos Pontifices vita exspoliavissent. Longobardi
„aliique, quamvis Francorum copiis pene deleti, ni-
„hilominus ad nova bella redituri praevidebantur, sta-
„tim ac hi, quorum metuebant arma, Italiam de-
„seruissent. Saracenis, Bulgaris, aliisque Graeciam
„vastantibus, ita Orientale Imperium prostratum ja-
„cebat, ut nec sibi sufficeret. Desperata igitur a
„Graecis ope, Leo ab hostibus elapsus et a Carolo
„Romam reductus in ejusdem Caroli caput coronam
„Imperii deposuit; ita succurrendum ratus Ecclesiae a

„tot hostibus divexatae ac Italiae, a solo Carolo, au-
„xilium exspectanti.“

Már most azon Ajándék Ók-Levélről kell szóllanunk, mellyet nékik a' tudós Férfiak közül Áhitatos Lajosnak tulajdonítanak. Ezt Baluzius Istvánnál: *Capitularia Regum Francorum Tomo* 1° *in fol. edit. Paris. a.* 1780. *column.* 591. *et seqq.* így olvassuk: „Decretum „Confirmationis, quo Ludovicus Pius Impera-„tor donationes Ecclesiae Romanae ab Avo suo „Pippino Rege et a Patre Karolo Magno Impe-„ratore factas Paschali Papae confirmavit.“ — „In nomine Domini Dei omnipotentis Patris et „Filii et Spiritus Sancti. Ego Hludouvicus, „Imperator Augustus, statuo et concedo per „hoc pactum Confirmationis nostrae tibi Beato „Petro Principi Apostolorum et per te Vicario „tuo Domno Paschali, Summo Pontifici et uni-„versali Papae et Successoribus ejus in perpe-„tuum, sicut a praedecessoribus nostris usque „nunc in vestra potestate et ditione tenuistis „et disposuistis, civitatem Romanam cum du-„catu suo et suburbanis, atque viculis omnibus „et territoriis ejus montanis et maritimis litto-„ribus et portubus, seu cunctis civitatibus, ca-„stellis, oppidis ac viculis in Tusciae partibus, „idest, Portum, Centumcellas, Caere, Bledam, „Marturanum, Sutrium, Nepe, Castellum Gal-„lesii, Hortam, Polimartium, Ameriam, Tu-„dertum, Perusium, cum aliis tribus insulis „suis, idest, majorem et minorem, Pulvensam,

„et Lacum, Narniam, Otriculum, cum omni-
„bus finibus ac territoriis ad supradictas civita-
„tes pertinentibus. Simili modo et in partibus
„Campaniae Signiam, Anagniam, Ferentinum,
„Alatrum, Patricum, Frusinonem, cum aliis
„partibus Campaniae, nec non et Tibur, cum
„omnibus finibus et territoriis ad easdem civi-
„tates pertinentibus. Nec non et Exarchatum
„Ravennatensem sub integritate, cum urbibus,
„civitatibus, oppidis et castellis, quae piae re-
„cordationis Domnus Pippinus Rex, ac bonae
„memoriae genitor noster Karolus imperator,
„Beato Petro Apostolo et praedecessoribus ve-
„stris jamdudum per donationis paginam resti-
„tuerunt, hoc est civitatem Ravennam et Aemi-
„liam, Bobium, Caesenam, Forum Pompilii,
„Forum Livii, Faventiam, Imolam, Bononiam,
„Ferrariam, Comaclum, et Adriam, et Gabe-
„lum, cum omnibus finibus, territoriis, atque
„insulis in terra marique ad praedictas civita-
„tes pertinentibus. Simulque et Pentapolim,
„videlicet Ariminum, Pisaurum, Fanum, Se-
„nogalliam, Anconam, Humanam, Aesium, Fo-
„rum Sempronii, Montem Feretri, Urbinum,
„et territorium Valvense, Calles, Luceolos, Eu-
„gubium, cum omnibus finibus, ac terris ad
„easdem civitates pertinentibus. Eodem modo
„territorium Sabinense, sicut a genitore nostro
„Karolo Imperatore Beato Petro Apostolo per
„donationis scriptum concessum est sub inte-
„gritate, quemadmodum ab Itherio et Macena-

„rio Abbatibus, Missis illius, inter idem ter-
„ritorium Sabinense et Reatinum definitum est.
„Item in partibus Tusciae Longobardorum,
„Castellum Felicitatis, Urbevetum, Balneum
„Regis, Ferenti Castrum, Viterbium, Martam,
„Tuscaniam, Populoniam, Soanam, Rosellas.
„Et insulas Corsicam et Sardiniam et Siciliam
„sub integritate, cum omnibus adjacentibus et
„territoriis maritimis, littoribus, portubus ad
„supradictas civitates et insulas pertinentibus.
„Item in partibus Campaniae, Soram, Arces,
„Aquinum, Arpinum, Theanum, Capuam, et
„patrimonia ad potestatem et ditionem nostram
„pertinentia, sicut est patrimonium Beneven-
„tanum, et Salernitanum et patrimonium Ca-
„labriae inferioris et superioris, et patrimo-
„nium Neapolitanum, et ubicunque in parti-
„bus regni atque imperii a Deo nobis commissi
„patrimonia nostra esse noscuntur. Has omnes
„supradictas provincias, urbes, civitates, op-
„pida et Castella, viculos et territoria, simul-
„que et patrimonia, jam dictae Ecclesiae tuae,
„Beate Petre Apostole, et per te Vicario tuo
„spirituali patri nostro, Paschali summo Pon-
„tifici et universali Papae, ejusque Successo-
„ribus usque ad finem seculi, eo modo confir-
„mamus, ut in suo detineant jure, principa-
„tu, ac ditione. Simili modo per hoc nostrum
„Confirmationis Decretum firmamus donationes,
„quas piae recordationis Domnus Pippinus Rex
„avus noster, et postea Domnus et genitor no-

„ster Karolus Imperator Beato Petro Apostolo „spontanea voluntate contulerunt. Nec non et „censum et pensiones seu ceteras donationes, „quae annuatim in palatium Regis Longobar„dorum inferri solebant, sive de Tuscia Lon„gobardorum, sive de ducatu Spoletano, sicut „in suprascriptis donationibus continetur, et „inter sanctae memoriae Hadrianum Papam et „Domnum et genitorem nostrum Karolum Im„peratorem convenit, quando eidem Pontifici „idem de supradictis ducatibus, id est, Tusca„no et Spoletano, suae auctoritatis praeceptum „confirmavit: eo scilicet modo, ut annis sin„gulis supradictus census Ecclesiae Beati Petri „Apostoli persolvatur, salva super eosdem du„catus nostra in omnibus dominatione, et il„lorum ad nostram partem subjectione. Cete„rum, sicut diximus, omnia superius nomina„ta ita ad nostram partem per hoc nostrae Con„firmationis Decretum roboramus, ut in vestro „vestorumque successorum permaneant jure, „principatu, atque ditione, ut neque a nobis, „neque a filiis et successoribus nostris per quod„libet argumentum, sive machinationem in qua„cunque parte minuatur vestra potestas, aut vo„bis de suprascriptis omnibus vel successori„bus vestris inde aliquid subtrahatur, de su„prascriptis videlicet urbibus, provinciis, ci„vitatibus, oppidis, castris, viculis, insulis, „territoriis, atque patrimoniis, nec non et pen„sionibus atque censibus; ita ut neque nos ea

„subtrahamus, neque quibuslibet subtrahere vo-
„lentibus consentiamus; sed potius omnia, quae
„superius leguntur, idest, provincias, civita-
„tes, urbes, oppida, castella, territoria, pa-
„trimonia, atque insulas, census, ac pensio-
„nes Ecclesiae Beati Petri Apostoli, et Ponti-
„ficibus in sacratissima illius sede in perpe-
„tuum residentibus, in quantum possumus, de-
„fendere nos promittimus, ad hoc ut omnia ea
„in illius ditione ad utendum et fruendum at-
„que disponendum firmiter valeat obtinere;
„nullamque in eis nobis partem, aut potesta-
„tem disponendi, aut judicandi, subtrahendi-
„ve, aut minorandi, vendicamus, nisi quando
„ab eo, qui illo tempore hujus Sanctae Eccle-
„siae regimen tenuerit, rogati fuerimus. Et
„si quilibet homo de supradictis civitatibus ad
„vestram Ecclesiam pertinentibus ad nos vene-
„rit, subtrahere se volens de Vestra jurisdi-
„ctione, vel potestate, vel quamlibet aliam
„iniquam machinationem metuens, aut culpam
„commissam fugiens, nullo modo eum aliter
„recipiemus, nisi ad justam pro eo faciendam
„intercessionem, ita duntaxat, si culpa, quam
„commisit, venialis fuerit inventa; sin aliter,
„comprehensum vestrae potestati eum trade-
„mus: exceptis his, qui violentiam, vel op-
„pressionem potentium passi, ideo ad nos ve-
„nient, ut per nostram intercessionem justi-
„tiam accipere mereantur; quorum altera con-
„ditio est, et a superioribus valde disjuncta.

„Et quando divina vocatione hujus sacratissi-
„mae sedis Pontifex de hoc mundo migraverit,
„nullus ex regno nostro, aut Francus, aut
„Longobardus, aut de qualibet gente homo
„sub nostra potestate constitutus, licentiam ha-
„beat contra Romanos, aut publice, aut priva-
„tim veniendi, aut electionem faciendi; nul-
„lusque in civitatibus, vel territoriis ad Eccle-
„siam Beati Petri pertinentibus aliquod ma-
„lum propter hoc facere praesumat. Sed liceat
„Romanis cum omni veneratione, et sine ali-
„qua perturbatione, honorificam suo Pontifici
„exhibere sepulturam, et eum, quem divina
„inspiratione, et Beati Petri intercessione,
„omnes Romani uno consilio atque concordia,
„sine aliqua promissione, ad Potificatus ordi-
„nem elegerint, sine aliqua ambiguitate et
„contradictione more canonico consecrari. Et
„cum consecratus fuerit, legati ad nos, vel ad
„successores nostros Reges Francorum dirigan-
„tur, qui inter nos, et illum amicitiam et ca-
„ritatem ac pacem socient, sicut temporibus
„piae recordationis Domni Karoli atavi nostri,
„sive Domni Pippini avi nostri, vel et Karoli
„Imperatoris genitoris, consvetudo erat facien-
„di. Hoc autem ut ab omnibus fidelibus San-
„ctae Dei Ecclesiae et nostris firmum esse cre-
„datur, firmiusque per futuras generationes et
„secula ventura custodiatur, propriae manus
„signaculo, et venerabilium Episcoporum at-
„que Abbatum, vel Optimatum nostrorum sub

„jurejurando et subscriptionibus, pactum istud „nostrae confirmationis roboravimus, et per le„gatum Sanctae Romanae Ecclesiae Theodo„rum Nomenclatorem Domno Paschali Papae „direximus. Ego Ludovicus, misericordia Dei „Imperator, subscripsi. Et supscripserunt tres „filii ejus, (Hlotharius, Hludouvicus junior, „et Karolus Calvus) et Episcopi decem, „et Abbates octo, et Comites quindecim, et „Bibliothecarius unus, et Mansionarius unus, „et Ostiarius unus." cf. *Decretum Gratiani* 1ª *Parte Dist.* 63. c. 30. *Ego Ludovicus.*

De ezen Ajándék Ók-Levél költemény, a' mint a' következendőkből kitettzik:

1) Áhitatos Lajosnak ezen ajándekáról előszer Leo Kárdinály és Ostiai Püspök tesz emlékezetet in *Chron. S. Monast. Casin. l.* 1. *c.* 16. Muratorius Lajos Antalnak ezen munkájában: *Rerum Italicarum Scriptores — Tomo* 4º *in fol. edit. Mediolan. a.* 1723. hol így ír: „Hic Ludowicus (Pius) pactum constitutionis „et confirmationis fecit Beato Petro, ejusque „Vicario Domno Paschali ad instar parentum „suorum Pippini et Karoli, et propriae manus „signaculo, ac trium filiorum suorum illud cor„roborans, 10 Episcopos et 8 Abbates et Co„mites 15, Bibliothecarium, Mansionarium, et „Ostiarium unum in illo subscribere fecit, et „per Legatum Sanctae Romanae Ecclesiae Theo„dorum Nomenculatorem Domno Paschali Pa„pae transmisit." Midőn tehát ezen ajándék-

ról Leo Kárdinály és Ostiai Püspök előtt, ki a' 12-ik század' elején holt-meg, semmi említés sincsen, már csak ezen okból is az egész dolog nem kevessé gyanús. *a)*

a) Mansi János Domokos Natalis Sándornál: *Hist. Eccl. Tomo* 6° *in fol. edit. Venet. a.* 1773. *p.* 139. *in Nota* mondja: „De Donatione a Ludovico Pio facta „in gratiam Romanae Ecclesiae, quam Pagius aliique „nonnulli spuriam arbitrantur, in sententiam P. Ale„xandri, qui illam sinceram arbitratur, concedendum „mihi esse judico, cum praesertim cl. memoriae Do„minicus Georgius illam nactus sit in Cod. Vatic. 1984. „ante Gelasii 2 et Callixti 2 aetatem descripto, addat„que in ejus confirmationem auctoritatem Chronogra„phi Vulturnensis, qui in Vita Josephi (roszszul; Jo„sue-t kell olvasni) Abbatis, illius scilicet, qui anno „817. in quo et haec ipsa donatio facta est, conventui „Aquisgranensi interfuit. Ita vero Chronographus: „*tunc quoque Beatissimo Paschali Pactum Constitutio„nis et confirmationis Ludovicus faciens, etiam pro„priae manus, et trium filiorum suorum signaculo il„lud corroborans per Legatum S. R. E. Theodorum No„menclatorem praedicto Papae transmisit, in quo de„cem Episcopos, octo Abbates, Comites quindecim, „Bibliothecarium, Mansionarium et Ostiarium scribere „(subscribere) fecit.* Apprime haec conveniunt cum con„stitutione Ludovici Pii qualis ex eodem Codice Va„ticano a Georgio exhibetur in app. ad tom. 13. An„nal. Bar. edit. Luc.“ De én mindeneket szorosan megfontolván 's egybevetvén Leo Kárdinály és Ostiai Püspök' Casinói Chroniconját idősebbnek ítélem mind a' fennemlített Vátikánomi Codexnél, mind a' Vulturnai Chroniconnál. Azon Vátikánomi Codex nekünk ismeretlen föld, mellyhez nem juthatunk, a'

Vulturnai Chronicon pedig Muratorius Lajos Antalnak ezen munkájában: „*Rerum Italicarum Scriptores — „Tomi* 1^{i} *Parte* 2^{a} *in fol. edit. Mediolan. a.* 1725.“ olvastathatik.

2) Midőn annyi Romai Pápák említést tettek azokról, a' miket Pippin és nagy Károly a' Romai Széknek ajéndékoztak, mélyen hallgattak Áhitatos Lajosnak' ajándékáról, már pedig, ha ezen ajándék hiteles volna, arról bizonyosan nem hallgattak volna; mert evvel az ő jusaikat erősen támogatták volna.

3) Áhitatos Lajosnak ezen Ajándék Ók-Levelében olvassuk, hogy nem tsak Sárdiniát és Corsicát, hanem Siciliát is a' Romai Széknek ajándékozta; már pedig Siciliát nem ajándékozhatta; mivel ezt se nagy Károly, se, a' kik őutána következtek, nem birták.

4) Végtére Áhitatos Lajos ezen Ajándék Ók-Levelében rendeli, hogy a' Romai Pápának halála utan az új Pápa, ki törvényesen választtatott, a' szokott rendtartás szerint felszenteltessék és azután küldessenek követek a' Császárhoz; ez pedig csupa költemény; mert még Áhitatos Lajos' éltében Lotharius fiának és az uralkodásban társának kivánságára 2-ik Eugenius Pápa rendelte, hogy a' Romai Pápa a' Császári Követeknek jelenlétében szenteltessékfel — *a*) és ez a' rendelés ebben az egész században és utóbb is megtartatott, a' nélkül, hogy a' Romai Papság annak ellenére Áhitatos Lajosnak Ajándék Ók-Levelét felhozta volna,

ámbár nem egyszer mutattaki, hogy azon törvény nem tettzik neki.

a) Baluzius Istvánnak ezen munkájában: *Capitularia Regum Francorum Tomo* 1° *in fol. edit. Paris. a.* 1780. *Column.* 647. *et s.* olvassuk: „Sacramentale Pro„missionis, quod Clerus et Populus Romanus fecerunt „Ludovico Pio Imperatori, et Lothario filio ejus, an„no 824, praesente Lothario. Promitto ego ille per „Deum omnipotentem, et per ista sacra quatvor Evan„gelia, et per hanc crucem Domini nostri Jesu Chri„sti, et per corpus Beatissimi Petri Principis Aposto„lorum, quod ab hac die in futurum fidelis ero Domi„nis nostris Imperatoribus Hludouvico et Hlothario „diebus vitae meae, juxta vires et intellectum meum, „sine fraude atque malo ingenio, salvâ fide, quam „repromisi Domino Apostolico, et quod non consen„tiam, ut aliter in hac Sede Romana fiat electio Pon„tificis, nisi canonice et juste, secundum vires et in„tellectum meum, et ille, qui electus fuerit, me con„sentiente consecratus Pontifex non fiat, priusquam „tale sacramentum faciat in praesentia Missi Domini „Imperatoris et Populi, cum juramento, quale Domi„nus Eugenius Papa sponte pro conservatione omnium „factum habet per scriptum.“ Pertznél *Tomo* 1° Tretzai Prudentius in *Annalibus ad A.* 844. mondja: „Gre„gorius, Romanae Ecclesiae Pontifex, decessit, cui „Sergius succedens, in eadem sede substituitur. Quo „in sede Apostolica ordinato, Lotharius filium suum „Hludowicum Romam cum Drogone, Mediomatrico„rum Episcopo, dirigit, acturos, ne deinceps dece„dente Apostolico quisquam illic praeter sui jussionem „missorumque suorum praesentiam ordinetur Antistes.“

Marca Péter *De Concordia Sacerdotii et Imperii l.* 3. *c.* 11. tartja, hogy, Kopasz Károly

(Carolus Calvus) 8-ik János Pápától Császárrá tétetvén azon közös hatalmat, mellyet addig a' Romai Pápák és a' Frankok' Királyai együtt birtak, a' mennyire közös vala, 876-dik esztendőben eltörlötte és az Apostoli Széknek Roma városára tellyes hatalmat (solidum jus, plenum dominium a) adott. Ezen véleményének erősítésére e' következendő okokat terjeszti elő:

a) Solidum jus, plenum dominium, midőn valamelly birtokra nézve nem tsak a' haszonvétel, hanem a' fő hatalom is egy kézben vagyon.

1) Eutropius Langobardus Pap egynehány esztendő mulva panaszolkodott, hogy Kopasz Károly az ország jusait és szokásait a' Pápáknak általadta. Különösen in margine Eutropiusnak ezen szavait hozzafel: „Renovavit (Kopasz Ká-„roly) pactum cum Romanis, perdonans illis ju-„ra regni et consvetudines illius — Cuncta illis „contulit, quae voluerunt." *a*)

a) Lásd Eutropius Langobardus Papnak e' tzimü munkáját: *Tractatus de Juribus ac Privilegiis Imperatorum in Imperio Romano — Anno Domini circiter* 900. (Ezen munka nem tesz két egész levelet, mint mondatik, in folio) Goldástus Menyhártnál: *Monarchia S. Romani Imperii — Hanoviae* 1611. *in fol. p.* 8. Eutropius ezen munkájában így ir: „Qui (Kopasz Ká-„roly) veniens Romam, renovavit pactum cum Roma-„nis, perdonans illis jura regni et consvetudines illius „— Patrias autem Samniae et Calabriae, simul cum „omnibus civitatibus Beneventi, eis contulit: insuper „ad dedecorem regni totum Ducatam Spoletinum, cum „duabus civitatibus Thusciae, quod solitus erat habere „ipse Dux, idest, Aritium et Clusium; quatenus ut

„is, qui praeerát Regia vice ante, Romanis videretur „post esse subjectus. Removit etiam ab eis Regias „Legationes, assiduitatem vel praesentiam Apostolicae „electionis. Quid plura? Cuncta illis contulit, quae „voluerunt.“

2) Konstantin Porphyrogenneta Görög Tsászár a' maga századjának állapotja szerint a' 904-ik esztendő körül 30 esztendővel Kopasz Károly' bőkezesége után írta, hogy Románok egyedül való Ura a' Pápa. Konstantin Porphyrogennetának *De Them. Libro* 2° *Imperii Orientalis, seu Antiq. CP. Parte* 1. inter Scriptores Byzantinae Historiae szovai ezek: „νῦν δε „ἐγένετο ἡ καινοτομία αὕτη, διὰ τὸ την Ρώμην ἀποθέ„σθαι τὸ βασίλειον κράτος, καὶ ἰδιοκρατορίαν ἔχειν, „καὶ δεσπόζεσθαι κυρίως παρά τινος κατα καιρόν Πάπα“ — az az: „most pedig lett újítás az által, hogy „Roma letette a' Királyi hatalmat, és egyedül„való hatalommal bír, és uralkodik uriáson bi„zonyostól (időtől) fogva, ki idő szerint (van) „Pápa.“ *a)*

a) Marca végre mondja: „Hoc dominii consor„tium — Carolus Calvus in Romanam sedem summa „liberalitate contulit. Inde fluxit mos ille adnotandi „Pontificum annos in subscriptionibus diplomatum. „Antea enim solis Principum annis temporum ratio „constabat juxta Novellae Justiniani praescriptum. „Quod secuti sunt omnes Romani Pontifices in actis „publicis, usque ad Caroli Magni inaugurationem. „Tunc enim sustinuerunt orientalibus occidentalium Im„peratorum annos, non adhibita sui Pontificatus anno„rum computatione. Sed post seculum nonum jure illo „regio usi sunt Romani Pontifices in suis diplomatibus.“

De Marca' véleménye, mellyet sokan követtek, meg nem állhat; mert

1) Illyes igen emlékezetre méltó dolgot, hogy tudniillik Kopasz Károly a' Birodalom' jusairól Roma városára nézve lemondott, néki az Annálisták közül, vagy más azon időbéli Iró feljegyzette volna.

2) Marca mondja, hogy Kopasz Károly az említett közös hatalmat, mellyet az előtt Roma városára nézve a' Romai Pápák és a' Frankok' Királyai együtt birtak, 876-ik esztendőben eltörlötte, már pedig 8-ik János Pápa azon Levelében, mellyet a' következendő esztendőben az az 877-ik ben Richildis Tsászárnéhoz Kopasz Károly' feleségéhez irt, megisméri, hogy Roma várasa Kopasz Károly' birodálmában van. 8-ik János Pápa' szovai ezek: „quia „jam sustinere non possumus, gloriam vestram „multipliciter deprecamur, ut vice nostra fre„tae — tamdiu apud piissimum Imperatorem „nostrum insistatis, quousque et contra paga„nos opem praebeat, et Christianos compescere „gaudeat. — Quapropter, carissima filia, per „Deum vos adjuramus, opportune importune in„sistite, ut, antequam in ipsa urbe Romulea ali„ud periculum, quod Deus avertat, proveniat, „manum suae defensionis exhibeat, et hanc ter„ram, quae sui imperii caput est, ad libertatem „reducat, ne quando dicant gentes, ubi est Im„perator illius?" — „Data 4. Idus Februa„rias, indictione 10ma" — Lásd Mansi *Conci-*

liorum T. 17° *Column.* 29¹ *et s. Epist.* 30ª *ad Richildim Augustam.*

3) Ismét 8-ik János Pápa azon Levelében, mellyet az Olasz Országi Érsekekhez, Püspökökhez és Grófokhoz irt, bizonyitja, hogy Roma városa Vastag Károlynak (Caroli Crassi) ki Kopasz Károly után uralkodott, birodalmához tartozott. Ezen Levél irattatott Angelberga Tsászárné' úgyében, ki Romába jönni kivánkozott, 's ezen Levélben 8-ik János Pápa ugyan azon Érsekeket, Püspököket és Grófokat inti, hogy azt Vastag Károly Tsászártól megnyerni iparkodjanak. 8-ik János Pápa szovai ezek: „Unde vos fratres et comministros „nostros pio mentis convenimus, atque horta„mur affectu, quatenus in hujus faeminae re„versione, vel salute nobiscum cooperari, pa„riterque desudare studeatis; ut vestro consi„lio, vestroque instanti hortatu, ipse Augustus „nostrae petitionis affectum more parentum suo„rum libenti perficiat voluntate. Nam sicut illud „regnum, in quo nunc illa sub custodia manet, „ejus est, ita et istud: et sicut ibi custoditur, „ne aliquod solatium, vel consilium dare, fa„cereque possit Bosoni: ita et nos eam in tali „loco habitare faciemus, quo nihil adversi mo„liri, nihilque valeat machinari contrarium „ad hujus regni et imperii perturbationem.“ Ezen Levél Datum nélkül vagyon. Lásd Mansi *Conciliorum T.* 17° *column.* 208ª *Epist.* 282.

ad omnes Archi-Episcopos, Episcopos et Comites Italiae.

4) Vastag Károlynak a' Romai Pápa' választatásába befolyása volt. Pertznél *T.* 1° in *Annalibus Fuldensibus ad A.* 885. mondatik: „Romani, Pontificis sui morte comperta, Ste„phanum in locum ejus constituerunt. Unde „Imperator (Vastag Károly) iratus, quod eo „inconsulto ullum ordinare praesumpserunt, „misit Liutwartum et quosdam Romanae Sedis „Episcopos, qui eum deponerent: quod perfi„cere minime potuerunt; nam praedictus Pon„tifex Imperatori per legatos suos plus quam „30 Episcoporum nomina, et omnium Presby„terorum, et Diaconorum Cardinalium, atque „inferioris gradus personarum, necnon et lai„corum principum regionis, scripta destinavit, „qui omnes unanimiter eum elegerunt, et ejus „ordinationi subscripserunt."

5) Arnulf Tzászárnak a' Romaiak hivséget esküdtek. Pertznél *T.* 1° in *Annalibus Fuldensibus ad A.* 896. mondatik: „Jam Apostolicus „(Formosus Papa) paterno amore diligendo Re„gem (Arnulfum) ante paradisum, loco, qui „dicitur Gradibus S. Petri, suscipiens, et ho„neste ad Basilicam SS. principum Aposto„lorum laetificando introduxit, et secundum „morem antecessorum suorum imperialem con„secrationem coronam capiti imponens, Caesa„rem Augustum appellavit. Dispositis ibi mul„timodis rebus, omnis Romanorum populus ad

„S. Paulum cum juramento Imperatori fidem „promittentes. Juramentum vero (illud), ne „quem lateat, hic inserere proposuimus: *Juro „per haec omnia Dei mysteria, quod salvo ho- „nore et lege mea atque fidelitate domno For- „moso Papae, fidelis sum et ero omnibus diebus „vitae meae Arnulfo Imperatori, et nunquam „me ad illius infidelitatem cum aliquo homine „sociabo; et Lantberto filio Agildrudae, vel „ipsi matri suae ad secularem honorem nunquam „adjutorium praebebo: et hanc civitatem Ro- „mam ipsi Lantberto, vel matri ejus Agildru- „dae, vel eorum hominibus per aliquod inge- „nium, aut argumentum non tradam.*“

Már most Marca' okaira felellyünk:

1) Eutropius a' Romai Pápák és a' Frankok eránt igázságtalan 's tele mesékkel, p. o. a' többi között így ir: „Patrias autem Samniae „et Calabriae, simul cum omnibus civitatibus „Beneventi, eis (a' Romaiaknak, nevezetesen „a' Romai Pápának) contulit.“ (Kopasz Károly) Már pedig Kopasz Károly ezeket a' Romaiaknak nem ajándékozhatta; mert ezek abban az időben a' Görögök' birtokában voltak. Tehát illyen Írónak semmi hitelessége sintsen.

2) A' mi Konstantin Porphyrogenneta Görög Tsászár' bizonyítását illeti: Vastag Károly' letétele után az Olaszok Arnulfot, 4-ik Lajost, 1-ső Konrádot, 1-ső Henriket Tsászároknak meg nem ismérték, hanem magoknak más Uralkodókat választottak. Ezen időszakaszban

Romában a' fő hatalom a' Romai Pápák' kezében volt. Minthogy tehát Konstántin Porphyrogenneta az ő munkáját *De Thematibus* ezen időben irta, midőn az Olaszok az említett Tsászárokat meg nem ismérék, nem pedig 914-ik esztendő körül, mikor még iz esztendős sem volt (mint Pagius *Critikájában ad a.* 875. állitja. Marca pedig tartja, hogy Konstántin Porphyrogenneta fenn nevezett munkáját a' 904-ik esztendő körül irta) Roma városáról igazsággal mondotta: „most pedig lett ujitás, „az által, hogy Roma letette a' Királyi (Tsá„szári) hatalmat (mivel az említett Tsászárokat meg nem ismérte, az ujabb Görögöknél, „a' *Βασίλευς* név *Tsászárt* is tészen) és egyedül „való hatalommal bír, és uralkodik uriáson „bizonyostól (időtől) fogva, ki idő szerint (van) „Pápa." Így beszél Konstántin Porphyrogenneta, nem azért, mintha már Kopasz Károly azon közös hatalmat, mellyet addig a' Romai Pápák és a' Frankok' Királyai együtt birtak, eltörlötte és az Apostoli széknek Roma városára tellyes hatalmat adott volna, hanem azért, hogy az ő idejében — az említett okból — a' dolog így vala, vagy is Romában a' fő hatalmat a' Romai Pápák birták. *a*)

a) Eddig mind az, a' miről szóllottunk, a' Frank áhitatosságnak alkotmánya. Marca *De Concordia Sacerdotii et Imperii l.* 1. *c.* 12. mondja: „Abunde satis „probatum est, apud Gallos Sedis Apostolicae prin„cipatum omnibus officiis per omnes aetates excultum

„fuisse. — Addam vero hoc capite, pluribus nomini-„bus ad ejus Ecclesiae dignitatem tuendam et ornan-„dam Reges Christianissimos obstringi, quam ceteros „totius Europae Reges et Principes, scilicet eximio „illo jure patrocinii, seu protectionis regiae erga Ro-„manam sedem, quod Francorum regno quaesitum „est.“ Így beszél Marca hires Párisi Érsek. Bár a' Frankoknak későbbi utóik ezen áhitatosságnak örökösi volnának 's ditső eldődik' szép tetteikre viszsza tekintvén megemlékeznének, mi illendő a' Frank, a' legkeresztényebb (Christianissimus — a' Frantzia Királyok' nevezete), az Anyaszentegyház' első szülöttje (Primogenitus Ecclesiae — hasonlóképen a' Frantzia Királyok' nevezete) fényes nevekre!

Már most 1-ső Otto Tsászárnak, ki a' Historiában *Nagy* Névvel díszesítetik, Ók-Leveléről szóllunk. Midőn Berengarius Olasz Országság' Királya és Adelbert fija Olasz Országban kegyetlenkednének, 12-ik János Pápa, mivel ezen kegyetlenkedés a' Romai Anyaszentegyházra is kiterjedett, 1-ső Otto Tsászárhoz követeket 's ezek által Levelet küldött, könyörögvén, hogy mind magát, mind az ő kormányára bizattatott Romai Anyaszentegyházat ellenségeiktől szabadítaná meg és előbbeni bátorságokba allitaná viszsza. Erre való nézve Otto hadi sereggel Olasz Országba jött, és Berengáriust 's Adelbertet nevének félelmével megszalasztotta. Ezután kinekkinek a' magáét viszszaadta. Romába érkezvén rendkivül való fényességgel fogadtatott és János Pápától Tsászárnak felkenettetett, kinek nem tsak a' magáét

viszszaadta, hanem azon felül drága kövekben, aranyban és ezüstben is sokat ajándékozott. Végtére János Pápa Sz. Péter teste felett Ottonak hitét adta, és mindnyájan a' Város' Nagyai is megesküdtek, hogy Berengarius' és Adelbert' részére soha sem állanának. Liutprandus *Historiae l.* 6. *c.* 6. Muratorius Lajos Antalnál: *Rerum Ital. Scriptores T.* 2. *f. Mediol. a.* 1723. Continuator Reginonis *ad A.* 962. 964. *et* 967. Pertznél *T.* 1.

Baronius *ad A.* 962. mondja: „Sic igitur „qui vocatus est Pontificia per Joannem lega„tione in Italiam Otto, ut liberaret inprimis „Romanam Ecclesiam a tyrannis: rependere „minime praetermisit, quod acceperat benefi„cium, cum a Joanne creatus est Imperator, „idque exemplo piorum praedecessorum Imp. „Quid ni Romanae praestaret Ecclesiae, quod „unicuique suis in Italia spoliato, pius Impe„rator, justitiae cultor, sponte atque libenter „exhibuit? Et cumulate redderet ipsi, a qua „occidentalis orbis auctus esset Imperio, bo„na, quae nec ipsi absque tyrannide, et infa„miae nota, et anathemate possidere ullo pacto „liceret? Quid ni observaret, quod (ut audisti) „fuerat juramento antea ad Joannem misso Ro„mam pollicitus? Sic igitur rerum potitus: sua „Petro, cujus ope nec gutta sangvinis fusa, vel „gladius saltem exertus, pulsis tyrannis, jure „restituenda constituit. De quibus quod hacte„nus integrum conservatur Diploma hic descri-

„bendum putavimus. Exstat Autographum au-
„reis exaratum litteris, asservaturque Romae
„in Castello Sancti Angeli, duo vero exscripta
„exemplaria habentur in Vaticana Bibliotheca;
„ex quibus ista:

„In Nomine Domini Dei omnipotentis Pa-
„tris et Filii et Spiritus Sancti. Ego Otto Dei
„gratia Imperator Augustus una cum Ottone
„glorioso Rege filio nostro, divina ordinante
„providentia spondemus atque promittimus per
„hoc pactum confirmationis nostrae tibi Beato
„Petro Principi Apostolorum et clavigero Regni
„coelorum, et per te Vicario tuo Domno Jo-
„anni Summo Pontifici et Universali 12. Papae,
„sicut a praedecessoribus vestris usque nunc in
„vestra potestate atque ditione tenuistis et di-
„sposuistis civitatem Romanam cum Ducatu suo
„et suburbanis suis, atque viculis omnibus et
„territoriis ejus, montanis et maritimis, lito-
„ribus atque portibus, seu cunctis civitatibus,
„castellis, oppidis, ac viculis Tusciae partibus,
„idest Portum, Centum cellas, Cerem, Ble-
„dam, Marturianum, Sutrium, Nepem, Ca-
„stellum Gallisem, Ortem, Polimartium, A-
„meriam, Tudam, Perusiam cum tribus insulis
„suis, idest, Majore, Minore Pulvensim, Nar-
„niam, et Utriculum cum omnibus finibus ac
„territoriis ad suprascriptas civitates pertinen-
„tibus. Nec non Exarchatum Ravennatem sub
„integritate, cum urbibus, civitatibus, oppi-
„dis et Castellis, quae piae recordationis Do-

„mnus Pipinus et Domnus Karolus excellentis-
„simus Imperator praedecessores videlicet no-
„stri B. Petro Apostolo, et praedecessoribus ve-
„stris jamdudum per donationis paginam con-
„tulerunt, hoc est, civitatem Ravennam, et
„Aemiliam, Bobium, Cesenam, Forumpopuli
„(in margine: Forum Pompilii) Forum Livii,
„Faventiam, Imolam, Bononiam, Ferrariam,
„Comiaclum, et Hadrianis atque Gabellum,
„cum omnibus finibus, territoriis atque insulis,
„terra marique ad suprascriptas civitates per-
„tinentibus, simul et Pentapolim, videlicet
„Ariminum, Pisaurum, Fanum, Senogalliam,
„Anconam, Ausimum, Humanam, Hesim,
„Forum Sempronii, Montem Feltri, Urbi-
„num, et territorium Balnense, Calles Lucio-
„lis, et Eugubium cum omnibus finibus et ter-
„ritoriis ad easdem civitates pertinentibus."

„Eodem modo, territorium Sabinense, si-
„cut a Domno Karolo Imperatore, antecessore
„nostro, Beato Petro Apostolo per donationis
„scriptum concessum est sub integritate. Item
„in partibus Tusciae Longobardorum Castel-
„lum Felicitatis, Urbem veterem, Balneum Re-
„gis, Ferentum, Viterbium, Ortem, Martam,
„Tuscanam, Suanam, Populonium, Rosellas
„cum suburbanis, atque viculis omnibus, et
„territoriis ac maritimis, oppidis ac viculis
„seu finibus omnibus. Itemque Almus cum in-
„sula Corsica, deinde in Suriano, deinde in
„monte Bardonis, deinde in Berceto, exinde

„in Parma, deinde in Regio, exinde in Man-
„tua atque in monte Silicis, atque provincia
„Venetiarum et Istria, necnon et cunctum Du-
„catum Spoletanum seu Beneventanum una cum
„Ecclesia Sanctae Christinae posita prope (in
„margine: Paduam) Papiam juxta Padum, quar-
„to milliario."

„Item in partibus Campaniae Soram,
„Arces, Aquinum, Arpinum, Theanum, et
„Capuam, necnon patrimonia ad potestatem
„et ditionem vestram pertinentia, sicuti est pa-
„trimonium Beneventanum, et patrimonium
„Neapolitanum, et patrimonium Calabriae su-
„perioris et inferioris. De civitate autem Nea-
„politana cum Castellis et territoriis et fini-
„bus et insulis suis sibi pertinentibus, sicut
„ad easdem respicere videntur, necnon patrimo-
„nium Siciliae, si Deus nostris illud tradide-
„rit manibus. Simili modo Civitatem Caje-
„tam et Fundum cum omnibus earum perti-
„nentiis."

„Insuper offerimus tibi, B. Petre Aposto-
„le, Vicarioque tuo Domno Joanni Papae, et
„Successoribus ejus pro nostrae animae reme-
„dio, nostrique filii et nostrorum parentum de
„proprio nostro Regno civitates et oppida cum
„piscariis suis, idest Reatem, Amiternum,
„Furconem, Nursiam, Balvam, et Marsim, et
„alibi civitatem Interamnem cum pertinentiis
„suis. Has omnes supradictas provincias, ur-
„bes, civitates, oppida et castella, viculos et

„territoria, simulque et patrimonia pro reme-
„dio animae nostrae et filii nostri, sive paren-
„tum nostrorum, ac successorum nostrorum, et
„pro cuncto a Deo conservato atque conservan-
„do Francorum populo, jam dictae Ecclesiae
„tuae, B. Petre Apostole, et per te Vicario
„tuo Spiritali Patri nostro Domno Joanni Sum-
„mo Pontifici et universali Papae ejusque suc-
„cessoribus usque ad finem seculi, eo modo
„confirmamus, ut in suo detineat jure, prin-
„cipatu atque ditione.“

„Simili modo per hoc nostrae delegationis
„pactum confirmamus donationes, quas piae re-
„cordationis Domnus Pipinus Rex, et postea
„Domnus Carolus excellentissimus Imperator
„Beato Petro Apostolo spontanea voluntate
„contulerunt: necnon et censum vel pensionem,
„seu caeteras dationes, quae annuatim in Pa-
„latium Regis Longobardorum inferri solebant
„sive de Tuscia, sive de Ducatu Spoletano,
„sicut et in suprascriptis donationibus contine-
„tur, et inter sanctae memoriae Hadrianum
„Papam et Domnum Carolum Imperatorem con-
„venit, quando idem Pontifex eidem de supra-
„scriptis Ducatibus, idest Tuscano et Spoleta-
„no suae auctoritatis praeceptum confirmavit,
„eo scilicet modo, ut annis singulis praedictus
„census ad partem Ecclesiae Beati Petri Apo-
„stoli persolvatur, salva super eosdem Ducatus
„nostra in omnibus dominatione, et illorum
„ad nostram partem et filii nostri subjectione.

„Ceterum, sicut diximus, omnia superius no-
„minata ita ad vestram partem per hoc nostrae
„confirmationis pactum roboramus, ut in ve-
„stro permaneant jure, principatu atque ditio-
„ne, et neque a nobis, neque a Successoribus
„nostris per quodlibet argumentum, sive ma-
„chinationem in quacunque parte vestra pote-
„stas imminuatur, aut a vobis inde aliquid
„subtrahatur de suprascriptis videlicet provin-
„ciis, urbibus, civitatibus, oppidis, castris,
„viculis, insulis, territoriis, atque patrimo-
„niis, necnon et pensionibus, atque censibus,
„ita ut neque nos ea facturi simus, neque qui-
„buslibet ea facere volentibus, consentiamus.
„Sed potius omnium, quae superius leguntur,
„idest provinciae, civitates, urbes, oppida,
„castella, territoria et patrimonia, atque in-
„sulae, censusque, et pensiones ad partem Ec-
„clesiae Beati Petri Apostoli atque Pontificum
„in sacratissima illius Sede residentium, nos
„in quantum possumus defensores esse testamur,
„ad hoc, ut ea in illius ditione, ad utendum et
„fruendum, atque disponendum firmiter va-
„leant obtineri, salva in omnibus potestate no-
„stra, et filii nosri, posterorumque nostrorum,
„secundum quod in pacto, et constitutione ac
„promissionis firmitate Eugenii Pontificis, Suc-
„cessorumque illius continetur, id est:"

„Ut omnis clerus, et universa populi Ro-
„mani nobilitas propter diversas necessitates,
„Pontificum irrationabiles erga populum sibi

„subjectum asperitates retundendas, sacramen-
„to se obligent, quatenus futura Pontificum
„electio (quantum uniuscujusque intellectus fue-
„rit)canonice et juste fiat; et ut ille, qui ad hoc
„sanctum atque Apostolicum regimen eligitur,
„nemine consentiente, consecratus fiat Pontifex,
„priusquam talem in praesentia Missorum no-
„strorum, vel filii nostri, seu universae gene-
„ralitatis faciat promissionem pro omnium sa-
„tisfactione atque futura conservatione, qua-
„lem Domnus et venerandus spiritalis Pater no-
„ster Leo sponte fecisse dignoscitur."

„Praeterea alia minora huic operi inseren-
„da praevidimus, videlicet, ut in electione
„Pontificum, neque liber, neque servus ad hoc
„venire praesumat, ut illis Romanis, quos ad
„hanc electionem per constitutionem Sancto-
„rum Patrum antiqua admisit consvetudo ali-
„quod faciat impedimentum. Quod si quis con-
„tra hanc nostram institutionem ire praesum-
„pserit: exilio tradatur."

„Insuper ut nullus Missorum nostrorum
„cujuscunque impeditionis argumentum com-
„ponere in praefatam electionem audeat, pro-
„hibemus: Nam et hoc omnimodis instituere
„placuit, ut qui semel sub speciali defensione
„Domni Apostolici, sive nostra fuerint susce-
„pti, impetrata juste utantur defensione. Quod
„si quis quemqnam illorum, qui hoc prome-
„ruerunt, violare praesumsperit, sciat se peri-
„culum vitae suae esse incursurum."

„Illud etiam confirmamus, ut Domno A-
„postolico justam in omnibus servent obedien-
„tiam, sive ducibus ac Judicibus suis ad ju-
„stitiam faciendam. Huic enim institutioni hoc
„necessario annectendum esse perspeximus,
„ut Missi Domni Apostolici seu nostri semper
„sint constituti, qui annuatim nobis, vel filio
„nostro renunciare valeant, qualiter singuli
„Duces, ac Judices populo justitiam faciant.
„Hanc Imperialem constitutionem quomodo ob-
„servent qui Missi, decernimus, ut primum
„cunctos clamores, qui per negligentiam Du-
„cum seu Judicum fuerint inventi, ad notitiam
„Domni Apostolici deferant. Et ipse unum e
„duobus eligat, aut statim per eosdem Missos
„fiant ipsae necessitates emendatae, aut Misso
„nostro nobis renunciante per nostros Missos a
„nobis directos emendentur. Hoc ut ab omni-
„bus fidelibus Sanctae Dei Ecclesiae, et no-
„stris firmum esse credatur, propriae manus
„signaculo, et nobilium optimatum nostrorum
„subscriptionibus hoc pactum confirmationis no-
„strae roboravimus et bullae nostrae impres-
„sione obsignari jussimus.“

„† Signum Domni Ottonis Serenissimi Im-
„peratoris, ac suorum Episcoporum, Abbatum
„et Comitum.“

„† Signum Adaldagi Hamaburgensis Ec-
„clesiae Archi-Episcopi.“

„† Signum Hartberti Curiensis Ecclesiae
„Episcopi.“

„† Signum Druogonis Osnaburgensis Ec-
„clesiae Episcopi.“

„† Signum Votonis Argentinensis Eccle-
„siae Episcopi.“

„† Signum Otuvini Hilsensheimensis Ec-
„clesiae Episcopi.“

„† Signum Landuvarti Mindonensis Ec-
„clesiae Episcopi.“

„† Signum Otgeri Nemetinensis Ecclesiae
„Episcopi.“

„† Signum Gezonis Tortonensis Ecclesiae
„Episcopi.“

„† Signum Hucberti Parmanensis Eccle-
„siae Episcopi.“

„† Signum Vvidonis Mutinensis Ecclesiae
„Episcopi.“

„† Signum Attonis Fuldensis monasterii
„Abbatis.“

„† Signum Guntarii Herolfesfeldensis mo-
„nasterii Abbatis.“

„† Signum Eberarti Comitis.“

„† Signum Guntharii Comitis.“

„† Signum Burgharti Comitis.“

„† Signum Utonis Comitis.“

„† Signum Cronratis Comitis.“

„† Signum Ernustes.“

„† Signum Thietheris, Ricdages, Liupen,
„Hartuviges, Arnolves, Ingilthies, Burchar-
„tes, Retinges.“

„Anno Dominicae Incarnationis nongente-
„simo sexagesimo secundo, Indictione quinta,

„mense Februarii, decimotertio die ejusdem „mensis, anno vero Domni Ottonis Imperii in„victissimi Imp. vigesimoseptimo, facta est „haec pactio feliciter.“ „Ita numerans a tem„pore adepti Regni, eosdem annos jungens cum „Imperio, cujus hic primus est annus nume„randus, reliquos autem annos praeteritos pro„prios esse Regni, ejusdem Ottonis Diplomata „docent, atque Acta Synodalia cuncta, quibus „nihil constantius. Ut appareat, improprie a „tempore Regni numerari: aeque annos Impe„rii, quod hoc anno (ut vidisti) accepit ini„tium, a quo tempore et nos annos Ottonis „Imperii incipimus numerare.“

Ezen dologról Reginónak Folytatója *ad A.* 967. Pertznél *T.* 1. mondja: „A. d. i. 967. Im„perator (Otto) Romae natalem Domini cele„bravit, et excepto Praefecto Urbis, qui aufu„gerat, 13 ex majoribus Romanorum, qui au„ctores expulsionis Domni Johannis Papae vi„debantur, suspendio interire jussit. Inde pro„grediens per Spoletum, Ravennam adiit, ibi„que Pascha celebrans cum Domno Johanne „Papa, plurimos ibi ex Italia et Romania Epi„scopos coadunavit, et habita Synodo, multa „ad utilitatem Sanctae Ecclesiae adinvenit, et „Apostolico Johanni urbem et terram Raven„nantium aliaqua complura, multis retro tem„poribus Romanis Pontificibus ablata reddidit, „eumque inde Romam cum magna laetitia re„misit.“ *a)*

a) Minekutána a' Frank Tsászároknak hatalma OlaszOrszágban eltöröltetett volna, Rómának és a' többi Olasz Országnak Nagyai, a' Thusztziai Marchioknak segétségével, a' Pápa' birtokait elragadozták 's magokat a' Pápákat is hatalmuk alá vetették.

Böhmer János Friedriknél: *Regesta Chronologico — Diplomatica Regum atque Imperatorum Romanorum inde a Conrado* 1. *usque ad Heinricum* 7. *Frankfurt am Main* 1831. *in* 4. *p.* 14. olvassuk: „962. Febr. 13. Romae beſtä„tigt (Otto 1.) nebſt ſeinem Sohne König Otto „2. dem heil. Petrus zu Rom die Schenkungen „Pipins und Karl des Großen. Das Original „iſt auf violettes Pergament mit gold'nen Buch„ſtaben geſchrieben und mit einer gold'nen Bulle „verſehen. Cat. Chart. eccl. Rom. 79. Würdt„wein N. S. III. 386 benennt die zahlreichen „Drucke dieſer berühmten Urk. z. B. Baronius „Ann. eccles. zu dieſem Jahre, Lünig C. D. „It. II. 693.“

Többnyire hires Pertz György Henrik Rómában lévén, 1-ső Otto Tsászárnak ezen Ók-Levelét, noha kívánta volna, nem láthatta. Ezen Munkájában: „Italieniſche Reiſe vom „November 1821 bis Auguſt 1823 — von Dr. „Georg Heinrich Pertz, Secretair, am königl. „Archiv zu Hannover — vagy ezen tzim alatt:“ „Archiv der Geſellſchaft für ältere deutſche Geſchichtskunde zur Beförderung einer Geſammtausgabe der Quellenſchriften deutſcher Geſchichten des Mittelalters — 5ter Band herausgege-

ben von G. H. Pertz. Hannover, 1824. in 8. a' 26-ik és következendő lapon így ír: „Das ehe„mals seinem für wichtiger geltenden Theile nach „in der Engelsburg bewahrte Archiv, ist jetzt „in eilf großen, noch sorgfältiger als die Biblio„thek ausgemalten Sälen des Vaticans verei„nigt. Es besteht aus Urkunden und Hand„schriften. Die Zahl und das Alter der erstern „läßt sich nicht bestimmen; das älteste kaiserli„che Original soll Otto 1. bekannte Schenkung „seyn. Aus den mir vorgelegten Theilen der „Verzeichniße würde hervorgehen, daß Karls „des Großen und seiner Nachfolger Briefe an „die Päpste, deren Auffindung mein vorzüglich„stes Augenmerk bey der Reise nach Rom war, „dort nicht mehr sind. Doch ist mir Baronius „Schweigen (darüber) ein gültigerer Beweis; denn „jene Verzeichniße erstrecken sich zwar sowohl ü„ber die einzelnen Urkunden, als die der Rege„sten, sind aber ungenügender, als irgend an„dere mir bekannte, mehrere tausend kleiner „fast sibyllinischer Zettel zwischen den Blättern „gedruckter Bücher, und ein anderer nach den „Ländern alphabetisch-geographisch geordneter „Band. Das erste Bedürfniß eines Archivs, „ein allgemeines chronologisches oder alphabeti„sches Repertorium, fehlt durchaus. Die übrigen „60 — 70 Verzeichniße mögen besser oder auch „noch schlechter seyn; ich hatte an jenen genug, „um den Kreis meiner Arbeiten sehr bestimmt „auszuscheiden. Die Urkunden liegen nicht

„chronologisch geordnet im Archiv, daher ist ihr „Auffinden sehr erschwert, und nach Monsignore „Marini's Aussage in manchen Fällen unmöglich, „und ich sah bey der Unzulänglichkeit der An„gaben, wonach sich der Inhalt der Briefe oder „Urkunden so wenig vorher beurtheilen läßt, als „ob sie schon gedruckt sind, daß Monsignore Ma„rini oft nach langem Suchen ein mir unnützes „Pergament auffinden, daß er überhaupt bey „der größten Gefälligkeit bald ermüden, und „ich im Verhältniß der Zeit wenig ausrichten „würde. Daher habe ich wohl mehrere Urkun„den, die meinem Zwecke fremd waren — von „Ottokar, Bela, griechischen Kaisern, engli„schen Königen, Maria Stuart's Brief vor ihrer „Hinrichtung an Sixtus 5. das Tridentiner „Concilium — gesehen, aber nur eine Urkunde „Friedrichs 1. in Abschrift erhalten. Uiber „Otto 1. noch zuletzt in Marini's Dissertation „vertheidigte Schenkung kann ich keine Stimme „als Augenzeuge geben."

Goldástus Menyhárt ezen tzimű Munkájában: *Collectio Constitutionum Imperialium Tomo* 2° *p.* 44. *et seqq.* 1-ső Otto Tsászárnak ezen Ók-Levelét elő adja. De tsak lássuk, mit beszél az említett helyen *p.* 396 *et s.* Érdemes, hogy a' maga szovait olvassuk: „Ejusdem (Ot„tonis 1.) úgymond, Constit. de Regalibus „B. Petro concessis. *Exstat Autographum Di„ploma aureis exaratum litteris, asservatur„que Romae in Castello S. Angeli; duo vero*

„*exscripta exemplaria habentur in Vaticana „Bibliotheca; ex quibus ista* (Ezek Baronius' „szovai, mint fellebb láttuk) Baronius Anna„lium Ecclesiast. tomo 10. Anno 962. nu. 3. et „seqq. et Sever. Binius Concilior. general. tomo „3. part. 2. pag. 1061. ubi Diploma inscribitur: „*De confirmatione jurium Romanae Ecclesiae.* „Quod mihi videretur eodem numero haben„dum, quo superius Juramentum de protectio„ne Pontificis. Nam aut ante coronationem Ro„manam facta est haec constitutio, aut post. Si „ante, fallere videmus Pontificios, qui negant, „Imperatorem a Principibus electum fuisse *Augu„stum* appellatum, priusquam a Pontifice unge„retur, atque coronaretur. Si post; in eandem „iidem cadent decipulam. Nempe si hoc anno „962 Romae ab Joanne coronatus fuit, ut tradit „Baronius, primus Imperii ejus recensendus e„rat. Atqui annum hic Imperii sui ipse nume„rat vigesimum septimum consentiente et ac„ceptante Pontifice. Ita lupum auribus tenent, „qui hac constitutione nituntur. Confugient sci„licet cum Baronio ad improprietatem. *Ut ap„pareat*, inquit ille, *improprie a tempore Re„gni numerari aeque annos Imperii*, perbelle „mehercules. Dicite mihi sultis, an huic impro„prietati praestando contradixerit Pontifex, nec „ne. Si contradixit, nec obtinuit, ut scriptura „tam conspicua Sedique Romanae praejudicans „emendaretur, compesci se passus est a mascu„lo Imperatore jus antiquum Germanorum Pro-

„cerum, a quibus electus erat, vindicante, ut „statim ab electione, non exspectata Pontificis „Romani confirmatione, sit ac nominetur Im„perator Augustus. Si non contradixit, tacite „renunciasse videtur privilegio suo, quod sem„per habuisse Pontifices jactitant, atque con„sensisse, ut electus a proceribus etiam ante „unctionem et coronationem Pontificiam justus „sit habendus Imperator. *Qui enim tacet, con„sentire videtur*, ait ipsius Pontificis regula. „Sed huic dilemmati objiciet forte aliquis ex „Baronio, alterum Ottonis Diploma Novariensi „Ecclesiae datum super recuperata insula S. Ju„lii, in cujus calce legitur; *Data VI. Kal. Au„gusti, anno Dominicae Incarnationis* 962. *an„no vero Imperii Domini Ottonis Serenissimi „Augusti primo.* Quid audio, Baroni? Ex Im„peratore mihi Proteum facis aut Polypum quem„dam, qui se in Diplomatis uno eodemque an„no in tam varias et inter se diversas repu„gnantesque subscriptionum transmutarit for„mas, dedecente profecto Imperatoriam Maje„statem μεταμορφώσει, in re quum maxime tanti „momenti. Quid ergo est? Facio tibi potesta„tem optionemque, ut eligas, utrum velis; „Romanum Diploma, an Novariense: factum „esse, nec ne: verum esse, an falsum: utrum „dixeris, id contra te futurum. Etenim si No„variense negaveris, jacebunt rationes tuae, „quibus inde deductis tantopere debaccharis in „Novatores Politicos Regibus suis bona Eccle-

„siarum subjicientes. An ergo Romanum fal-
„sum et commentitium impostoris alicujus fig-
„mentum dicemus? Jubet Leo 8us Pont. Roman.
„in Decretis superiore hujus Collectionis tomo
„relatis: jubet Otto 3. Imperator, hujus Primi
„nepos in Constit. *de Rebus B. Petro donatis*
„eodem tomo a nobis publicata: jubet Clemens
„5us Pont. Rom. in ca. un. *de jurejurando* lib.
„2. a quibus quum omnes, omnes ad unum
„Romanae Ecclesiae Donatores commemoren-
„tur, excluso Ottone Primo, tacite negatur
„fuisse Donatorum illorum numero. Quo eo-
„dem argumento et Ludovici Pii Imperatoris
„eluditur donatio, cujus et ipsius nulla pariter
„mentio, ubi necessario erat facienda: neces-
„sario, inquam; ne tu mihi dicas, me a par-
„ticularibus aut negatione argumentum sumere.
„Et ut maxime genuina atque vera sit haec
„Constitutio, Baroni, quid illa facit ad stabi-
„limentum Pontificiae superioritatis? Num is,
„qui usum fructum percipit, absolutus et su-
„premus dominus atque major est? num a tri-
„butis et exactionibus liber atque exemptus?
„An jure tuo Vaticano usu fructuarius herus
„est sui proprietarii, et vasallus major suo Do-
„mino? Pontifex usufructuarius est Principa-
„tuum ab Imperatore concessorum, Imperator
„proprietarius: Pontifex quoad illos Principa-
„tus et territoria vasallus Imperii ipse Impera-
„tor Dom. est: Ita n. exsertis atque expressis
„verbis Diplomatis hujus constituitur §. 7. ubi

„legitur: *salva super eosdem Ducatus nostra*
„*in omnibus dominatione, et illorum ad no-*
„*stram partem et filii nostri subjectione.* Et
„post paulo: *ut ea in illius ditione ad utendum*
„*et fruendum atque disponendum firmiter va-*
„*leant obtineri, salva in omnibus potestate no-*
„*stra.* Ex quibus clausulis elucescit manife-
„stumque fit pontificem hoc diplomate non ma-
„gis ab obedientia Imperii et contributionibus
„eximi, quam Archi-Episcopum Moguntinum
„aut quemvis alium similibus diplomatibus,
„quibus illi Comitatus et alia territoria ab Im-
„peratoribus donantur. Sed profecto non est,
„ut ea de re multum disceptemus, quum prae-
„ter memoratas rationes vel una §. 8. falsimo-
„niae convincat hanc Constitutionem, ubi ele-
„ctionis suae confirmationem ab Imperatore im-
„petrare Pontifices mandantur, *qualem Domi-*
„*nus et venerandus spiritalis pater noster Leo*
„*sponte fecisse dignoscitur.* Atqui Leo 8us a-
„modo (amoto) demum Joanne 12°, cui hoc di-
„ploma concessum fuisse fingitur, ab ipso Ot-
„tone Imperatore in publica Synodo fuit Pon-
„tifex ordinatus.“ Eddig Goldastus. Tudtom-
ra őtet még jól senki sem tzáfolta-meg.

Tehát mi probállyuk véle szerentsénket. 1-sső Otto Tsászár 962-ik esztendőben Februarius Hónapnak 2-ik napján koronáztatott Tsászárnak 12-ik János Pápától, a' fennt előadatott Ók-Levelét pedig 962-ik esztendőben Februarius Hónapnak 13-ik napján adtaki, te-

hát már a' Romai Koronázás után magát tellyes jussal *Imperator Augustus*-nak nevezhette. Hogy pedig Ók-Levelében Birodalmának nem 1-ső, hanem 27-ik esztendejét számlállya, onnét van, mert, a' mint Baronius megjegyzi, Országának (Regni) esztendeit Birodalmának (Imperii) 1-ső esztendejével öszvekaptsollya. Hogy pedig mind a' 27 esztendőt Birodalma' esztendőjének, 's következendőképen magát is már a' Romai Koronázás előtt *Imperator Augustus*-nak nevezi, nem ollyan nagy dolog, mint Goldástus kiáltja. 'S könnyen megfogható, hogy János Pápa ebben Ottonak ellent nem mondott, sőt magát ennek kényéhez, kiváltképen a' titulusokban, alkalmaztatta, mivel jótéteményeivel különösen lekötelezve volt. Tudniillik, mint fellebb láttuk, kérésére Berengarius és Adelbert ellen védelmező kardot rántott, 's neki olly nagy ajándékokat adott. Különösen 12-ik János Pápáról, ki az ő karakterjét jól isméri, nem fogja tsudálni, hogy, kiváltképen az illyen környülményekben, Ottonak semmiben sem mondott ellent. Ezekből kitettzik, hogy Goldástus' szarvas okoskodásai (Dilemmata) nem olly bökősek, mint maga tartja.

Goldástus mondja: „Sed huic dilemmati „objiciet forte aliquis ex Baronio, alterum Ot„tonis Diploma Novariensi Ecclesiae datum su„per recuperata insula S. Julii, in cujus calce „legitur; *Data VI. Kal. Augusti, anno Domi„nicae Incarnationis* 962. *anno vero Imperi*

„*Domini Ottonis Serenissimi Augusti primo.*
„Quid audio, Baroni? Ex Imperatore mihi
„Proteum facis aut Polypum quemdam, qui se
„in Diplomatis uno eodemque anno in tam va-
„rias et inter se diversas repugnantesque sub-
„scriptionum transmutarit formas, dedecente
„profecto Imperatoriam Majestatem μεταμορφώ-
„σει, in re quum maxime tanti momenti. Quid
„ergo est? Facio tibi potestatem optionemque,
„ut eligas, utrum velis; Romanum Diploma,
„an Novariense: factum esse, nec ne: verum
„esse, an falsum: utrum dixeris, id contra te
„futurum. Etenim si Novariense negaveris,
„jacebunt rationes tuae, quibus inde deductis
„tantopere debaccharis in Novatores Politicos
„Regibus suis bona Ecclesiarum subjicientes.
„An ergo Romanum falsum et commentitium
„impostoris alicujus figmentum dicemus?"

De ugyan mitsoda különös, és hihetetlen álhatatlanságot talál abban Goldástus, hogy 1-sö Otto Tsászár 962-ik esztendőben majd, Országának esztendeit Birodalmának 1-sö esztendejével öszve kaptsolván, Birodalmának 27-ik, majd 1-sö esztendejét számlállya, midőn mind a' kettő igaz Datum? 'S mi szükség az esztendőnek e' kétféle feljegyzése miatt vagy a' Romai, vagy a' Nováriai Ók-Levelet, mint költeményt, félrevetni?

Hát nem tudja Goldástus, hogy 1-sö Otto Tsászár egyébbkor is Ók-Leveleiben az esztendőt majd az egyik, majd a' másik mód sze-

rint jegyzette fel? Ezt Georgisch Péternél: *Regesta Chronologico — Diplomatica — edit. Francof. et Lips. a.* 1740. *in fol. Tomo* 1. *p.* 235 *et ss.* láthatni, hol 1-ső Ottó Tsászárnak e' következendő Ók-Levelei említtetnek:

„*Praeceptum Caesareum Ottonis* 1. *quo ju-*
„*risdictio contentiosa, siue jus distringendi,*
„*definiendi, et deliberandi super omnibus tam*
„*Laicis, quam Clericis confertur Episcopo Par-*
„*mensi Huberto pro ipso et successoribus suis,*
„*tamquam palatii comitibus, tam infra civi-*
„*tatem, quam extra, iisque ad tria milliaria*
„*secundum limites determinatos. Dat. Liviae*
„3. *Id. Martii, a.* 962. *anno vero Imperii Ot-*
„*tonis* 1° *Ind.* 5.“

„*Ottonis* 1. *Reg. Privilegium quo villae*
„*Horohusen indulget, ut eo jure vivant, et*
„*ipsa legitima habeant per omnia, quae Theot-*
„*mannici habent. Data* 5. *Idus Iunii a. d.* 962.
„*Indict.* 5. *regni Ottonis a.* 27.“

„*Diploma Ottonis Imperatoris plura bona*
„*concedentis Ecclesiae Genetensi. Dat.* 8. *idus.*
„*Aug. a. d.* 962. *Ind.* 5. *anno Imperii Ottonis* 1.“

„*Ottonis* 1. *Imp. Diploma, secundum Hyp-*
„*politum Donesmondum, quo Goalterius de*
„*Gonzago creatur vicarius imperialis et primus*
„*Marchio Mantuae pro se et haeredibus suis in*
„*perpetuum. Dat. apud Viterbium Idus Novemb.*
„*a. Dom.* 962. *Ind.* 5. *regnante Ottone* 1. *Imp.*
„*regni et imperii sui a.* 26.“ — 's a' t.

Talán tehát Goldástus mind ezen Ók-Le-

veleket az esztendőnek e' különbféle feljegyzése miatt költeményeknek tartja, vagy 1-ső Otto Tsászárból ezen változásokért Proteust, vagy Polypust tsinál?

Ezen szovak után: „An ergo Romanum „(Diploma — 1-ső Otto Tsászár Ók-Levelét) „falsum et commentitium impostoris alicujus fig„mentum dicemus?" Goldástus így folytatja: „Jubet Leo 8us Pont. Roman. in Decretis supe„riore hujus collectionis tomo relatis: jubet „Otto 3^{ius} Imperator, hujus Primi nepos, in „Constit. *de Rebus B. Petro donatis* eodem „tomo a nobis publicata: jubet Clemens 5us „Pont. Rom. in ca. un. *de jurejurando* lib. 2. „a quibus quum omnes, omnes ad unum Ro„manae Ecclesiae Donatores commemorentur, „excluso Ottone 1., tacite negatur fuisse Dona„torum illorum numero. Quo eodem argumento „et Ludovici Pii Imperatoris eluditur donatio, „cujus et ipsius nulla pariter mentio, ubi ne„cessario erat facienda: necessario, inquam, „ne tu mihi dicas, me a particularibus aut ne„gatione argumentum sumere."

Tehát Goldástus szerint, hogy 1-ső Otto Tsászár' Ók-Levelét néki gazember' költeményének mondjuk, „jubet Leo 8us Pont. Roman. „in Decretis superiore hujus collectionis tomo „relatis."

8-ik Leo Pápának ezen Ók-Levelét Goldástus említett munkájában *T.* 1. *p.* 222. *et seqq.* így adja elő:

„Anno Christi 964. Senatusconsultum Ro-
„manum de restituendis Romano Imperio omni-
„bus temporalibus, quae per Reges ac Impera-
„tores Ecclesiae Romanae in damnum Imperii si-
„mul et ipsius Ecclesiae collata fuerant. Cum
„Scholiis Theodorici a Niem Episcopi Verden-
„sis et Cameracensis etc. — Nos Leo, servus
„servorum Dei, Episcopus, Otthoni Spirituali
„filio nostro in Christo, Imperatori Augusto,
„et omnibus successoribus suis Imperatoribus
„ac Regibus regni Italiae.“

„1. Quaecunque Dominus Karolus Rex Fran-
„corum et Longobardorum, et Patricius Roma-
„nus, necnon Pipinus pater ejus, de regalibus
„regni Italiae tribuerunt in Sancta Romana Ec-
„clesia Beato Petro Apostolo, sive per instru-
„menta, quae scripta fuerunt per Etherium No-
„tarium suum, sive per sacram, sive donatio-
„nes, seu per alios modos sibi obvenerunt a
„Justiniano Imperatore, et Ariperto Rege: haec
„omnia largimur et diffinimus vobis Otthoni
„Imperatori, et Alheidae conjugi tuae regni-
„que consorti, vestrisque utriusque successori-
„bus regni Italiae in perpetuum, praesentibus
„sacrosanctis Evangeliis, et patrociniis pluri-
„morum Sanctorum, (videlicet

Scholium

„*Nota, quomodo Papa in generali Concilio super*
„*istis venerabilibus reliquiis abjuravit perpetuo*
„*illa regalia et temporalia, quae transtulit in*

„*ipsum Otthonem Primum Augustum ejusque* „*successores, ac Romano Imperio restituit ir-* „*revocabiliter et in perpetuum. Et advertendum* „*est, cum quanta authoritate et solennitate* „*etiam illa restitutio processit, propter* „*rationes et causas potissime, prout habetur* „*in textu: sed fuerunt multae aliae majores et* „*potiores, sicut praecipue in Gestis Saxonum* „*continetur.*"

„2. De Cruce Domini, et de Caligis pe- „dum suorum, et de vestimento inconsutili, et „super Corpus Beati Petri, cum terribilibus „Sacramentis, a Papa praedicto et suis cardi- „nalibus per consensum et authoritatem totius „populi Romani, tam Clericorum, quam Lai- „corum, de omnibus ordinibus Romanis ex u- „naquaque regione praesentibus, laudantibus „et confirmantibus pro nimia persecutione Pa- „ganorum."

„3. Et Deus omnipotens tibi victoriam „largiri dignetur, et expellere eos de Provin- „ciis Romani Imperii. Praedictas autem do- „nationes, quas specialiter hic nominabimus, „et perpetuatim in regalibus rebus subjacere „volumus per nostram Apostolicam traditionem: „Surrianum, Montem Bordensem, et Lunae „insulam, Corsicae regnum, Parmam, Mantuam, „Montenselete, insulam Venetiarum, Ducatum „Ferrariae, Gavellum, Caniodam, Ducatum Hi- „striae, Dalmatiam, Exarchatum Ravennaeten- „sem, Faventiam, Cesenam, castrum Tiberiatus,

„Roccam Modilianam, Roccam Comiza, Roc-
„cam Cornicularíam, Civitadellam, arcem Me-
„diolanam, arcem Comensem, Terminum Te-
„rimium, castrum Ceperianum, terram Cornu-
„lariam, Roccam Favillam, Petram de Appla
„seu castrum Tusinianum, Petram Mauri, Cer-
„nutullam, Ducatum Arimini, Contam, mon-
„tem Ferretum, montem Capiniam, seu Olym-
„picum, castrum Exforii, Bobium, Eugubium,
„Urbinum, Forum Semporii, Galli et Senogal-
„li, Anconam, Auximanam, Gosam, Ducatum
„Perusii, Vrbenetam et Tudertum, Amelia,
„Ortum montis Sarapti cum oppidis suis, ca-
„strum Cimianum, castrum Gallera, castrum
„Sutrianum, Castellanum, Tiburtinum, Du-
„catum Spoletanum, Marcham Marsii et An-
„char, Theanum, Locumbarem terram, Ter-
„mulanensem, Drogonajam, Lisima montis
„Gargani, et Capitenacam Apuliam, Calabriam,
„Bar, Theantrum, Ducatum Neapolim, Du-
„catum Beneventi, Capuam, Salernum, Otren-
„ti insulam, Sardiniam insulam, Mesanam,
„Aticiae insulam seu montis Lucreti, montis
„Argentarii, territorium Cusitanum, territo-
„rium Praenestinum, et Cornetum prope mare
„cum multis castris, terram Silandis, terram
„Clusinam prope Perusiam, terram Fundanam,
„terram Cassipate, terram Vegetanensem, ter-
„ram Claudianam, terram Camisinam, terram
„Sabinensem, terram Siram, terram Coranii,
„terram Portuensem cum insula Archis, terram

„Ostiensem cum maritimis, castrum Lucolis, „et Montisbobium cum tota Campania, civita„tem Fundis, civitatem Aquinensem, Feren„tium et Terracium, civitatem Lamentum, et „Sufforariam, Lisuuairas, Septimi, Tranuei„cies, civitatem Nephisii, civitatem Falisenam, „Fidenam, Villam magnam, Feretrum, Clyter„nam, Vitrialam, Ponte alongum, Gessum, Roc„cam Bergalli, Roccam Farianam, Roccam Pallio„li, castrum ruptum, Alborum, castrum Rubeum, „Neapolim, Galiopolim, Cotronum, Regium Al„mae Sitonis, Transpadum, caput Apuliae, Mel„phim, Belleum, Pineum, Fortomini, civitatem „Maritimam Territanensem in regno Trinacriae, „Patarensem, Meranensem, Cataniensem, Athe„narium, Monasterium Sancti Benedicti in monte „Casino, Monasterium Farfense, Monasterium „Imbellimarum, Monasterium Sancti Vitalis Ra„vennae, Monasterium Sancti Hilarii, Monaste„rium Sancti Archangeli Bononiensis, Mona„sterium Aula Regia, Monasterium Novancu„lae, Monasterium Martyrum constitutum in „Tuscia; ut haec omnia habeatis, teneatis,“

„S c h o l i u m“

„*Quare igitur ista sunt oblata eidem Imperio „Romano, et nunc per diversos tenentur occu„pata, tamquam si sint de jure et proprietate „Ecclesiae Romanae? Et illa forsan est causa, „quare tam sinistre procedunt in capitibus ne„gotia Catholicae fidei.*“

„4. Et possideatis in perpetuum ad usus „Curiae et militiarum vestrarum ad bellandum „et expugnandum contra praedictos Paganos et „contra rebelles Romani Imperii. Ideoque per „hujus nostri authoritatem instrumenti confir- „mamus, et corroboramus in omnibus proge- „niebus vestris, de generatione in generationem „in perpetuum. Quod si quisquam hanc autho- „ritatem nostram destruxerit, et hujus violator „esse repertus fuerit, sive contra hoc agens, „sciat se in iram Beati Petri Principis Aposto- „lorum, et nostram, nostrorumque praedecesso- „rum casurum. Insuper, nisi a malo resipue- „rit, subjacebit Legi Juliae, reus Regiae Ma- „jestatis et Reipublicae, ut his, qui contra Rem- „publicam, vel contra Imperatoriam Majestatem „aliquid moliti fuerint, animae amissionem su- „stineant, et bona eorum publicentur. Fiat, fiat.“

„Actis istis interfuere Archi-Episcopi, E- „piscopi, et alii de vicinis Comitatibus.“ Következnek az aláírások.

„Scripta per manum Gregorii Archinotarii „nostri. Datum in Patriarchio Lateranensi, „tertio Kalend. Maji, Indict. VI. Anno Sedis „nostrae secundo, et dicti Domini Otthonis se- „cundo, foeliciter.“

8-ik Leonak ezen költött Ók-Levelét Baronius *ad a.* 964. előadja. De tsak halljuk, mint beszél róla. Ezek a' szovai: „Hic igitur „ad finem ponendam duximus Constitutionem „quamdam, nomine Leonis 8^i^ confictam, qua

„profitetur ipse Pontifex restituere Ottoni Imp. „quaecunque ipsum Romanum Occidentale Im„perium possedisset atque donasset Ecclesiae „Romanae. Inventum haud dubium eorumdem, „qui tempore schismaticorum Imp. favebant „eisdem schismaticis Imperatoribus. Sed Deo „gratias, quod impostor insulsus, ineptus, sto„lidus talis exstiterit, qui adeo affectata men„dacia vestire nescivit, sed opprobrio sempi„terno nudata deridenda reliquit. Reddimus „eam, uti se habet apud Crantzium (Metr. Sax. „l. 4. c. 10) recitata.“

„Haec autem ejusm. esse reperiuntur, ut „vere dici possit, plures errores continere, quam „verba, praeter styli diversitatem, quo tempo„ribus his Romana Ecclesia uti consvevit, de „quo parum, aut nihil est ut negotium facia„mus, cum ad falsitatem patentem arguendam, „alia quamplura afferenda sint majoris mo„menti.“

„Ac primum de his, quae ad rationem „temporis spectant, data habetur III. Kal. Maji „in Lateranensi palatio. At ex auctore tem„poris hujus constat, Imperatorem Ottonem „una cum Leone Papa non esse Urbem ingres„sum hoc anno ante nonum Kal. Julii, in ipsa „vigilia nativitatis Joannis Baptistae: ita di„sertis verbis apud Reginonem notatum inve„nies. Qui annus non secundus Ottonis, ut „commentitia constitutione dicitur, fuit, sed „tertius.“

„In subscriptione autem Episcoporum quan„ta falsitas? nam omnino omnes diversi sunt „nomine ab illis, qui anno superiori itidem „Romano Concilio interfuerunt in exautoratio„ne Joannis Papae earundem Ecclesiarum Epi„scopi, quae recensentur ab auctore, qui inter„fuit; adeo ut ne unus quidem in his invenia„tur, qui concordet cum illis. Etenim anno su„periori in Concilio Romano subscriptus reperi„tur Gregorius Albanensis, hic vero Eustachius „Albanensis; illic Theophilactus Praenestinus, „hic Gratiosus Praenestinus; illic Joannes Ti„burtinus, hic vero Benedictus Tiburtinus; illic „Joannes Narniensis, hic vero Martinus Narni„ensis, et sic de aliis, adeo ut opus esset dicere, „omnes Episcopos, qui interfuerunt anno supe„riori Concilio Romano, esse defunctos, et alios „aliis nominibus in locum ipsorum subrogatos „hujus anni concilio interfuisse. Sed nec hoc fin„gi potest, siquidem Joannes Narniensis Epi„scopus, qui interfuit Concilio anni superioris, „non potuit diem obiisse, et suffectum Marti„num, qui huic anni hujus Concilio interfuit: „nam supervixit Joannes ipse Narniensis Epi„scopus, qui postea ex Episcopo Narniensi crea„tus est Rom. Pont. et dictus Joannes 13. An „non ex his manifesta colligitur impostura?“

„His insuper adde, quod eandem diversi„tatem invenies in nominibus Cardinalium, in„super et in nominibus Romanorum civium „optimatum, ut ne unus quidem sit invenire,

„qui cum illis concordet, cum tamen iidem es-
„se debuissent, qui in utraque Synodo sede-
„runt ejusdem Leonis fautores. Adde rursum:
„Quid est, quod dicitur restitui ab ipso Leone
„Papa inter alia, quae Justinianus Romanae
„donavit Ecclesiae? At quis reperire potuit,
„Justinianum unam tantum terrae glebam Ec-
„clesiae Romanae donasse, semper in ipsam
„Ecclesiam parum aequum? ejusque Pontifi-
„cum Silverii et Vigilii persecutorem? Prae-
„terea quomodo inter Titulares Cardinales no-
„minati reperiuntur Presbyter tituli Latera-
„nensis, et tituli S. Petri, nec non et Presbyter
„tituli S. Mariae Ad praesepe? quando unquam
„ejusm. primariae Patriarchales Ecclesiae re-
„periri poterunt, vel antea, vel post in Titu-
„los annumeratae, praetermittimus alias ver-
„tere quisquilias, cum totum, quod est, quis-
„quilias, et sordes esse, satis perspicue intel-
„liget Lector, imposturamque, sed ineptissimi
„compositoris, schismaticorum tamen defenso-
„ris esse cognoscet."

Pagius pedig 8-ik Leonak ezen költött Ók-Leveléről *ad a.* 964. így ir: „Refert — Gol-
„dástus pag. 36. aliud exemplar Bullae Leonis
„8. ex Theodorico Niemo, qui circa annum
„1410. vixit, in quo continentur, quae Roma-
„nae Ecclesiae a variis Principibus data dicun-
„tur, et a Leone 8. confirmata. Verum Diplo-
„ma illud ab aliquo imperito schismatico exco-
„gitatum. Ait in eo Leo 8. se donare Ottoni,

„quae sibi obvenerunt *a Justiniano Imp. et* „*Ariperto Rege* et tamen Justinianus Imp. et „Aripertus Longobardorum Rex nihil Ecclesiae „Romanae dedere. Dum addit se tradere „*Corsicae Regnum*, quod tamen *Ottonis* tem- „pore nondum institutum erat. Dat etiam *in-* „*sulam Venetiarum*, qui loquendi modus ab „antiquis non usurpatus, nec Venetiae a Pon- „tificibus Romanis unquam possessae; *Duca-* „*tum Ferrariae*, cum tamen nonnisi diu post „haec tempora a Pontificibus Romanis institu- „tus fuerit; *Ducatum Istriae*, *Dalmatiae*, in „quibus Pontifices nihil unquam possedere; *Ca-* „*pitenatam Apuliam*, sed hoc nomen ducentos „post Ottonem annos inventum; *Calabriam*, et „haec hoc tempore Graecorum erat. Sic Re- „gnum *Trinacriae* ibidem designatum nonnisi „sub seculi 13. finem institutum. Sed pudet in „his immorari. Hoc tantum dicam, Marcam „lib. 8. de Concordia cap. 12. ubi Leonis 8. re- „scriptum genuinum putat, illud juxta leges „Criticae non examinasse, indeque Hadriani „Papae 1. Decretum de Investituris, quo Di- „ploma istud innititur, ut legitimum admisisse, „licet merum schismaticorum commentum sit.“ Mind ezekből kitettzik, minő nagy Kritikát mutatott Goldástus, midőn 8-ik Leonak ezen költött Ók-Leveléhez folyamodott.

Továbbá — Goldástus szerént, hogy 1-ső Otto Tsászár' Ók-Levelét elvessük, „jubet Ot- „to 3^ius^ Imperator, hujus Primi nepos, *in Con-*

„*stit. de Rebus B. Petro donatis* eodem tomo „a nobis publicata: jubet Clemens 5us Pont. „Rom. in ca. un. *de jurejurando* lib. 2. a qui„bus quum omnes, omnes ad unum Romanae „Ecclesiae Donatores commemorentur, excluso „Ottone 1°, tacite negatur fuisse Donatorum „illorum numero. Quo eodem argumento et „Ludovici Pii Imperatoris eluditur donatio, cu„jus et ipsius nulla pariter mentio, ubi neces„sario erat facienda: necessario, inquam, ne „tu mihi dicas, me a particularibus, aut ne„gatione argumentum sumere.“ 3-ik Otto Tsászárnak említett Ók-Levelét Goldástus fent nevezett Munkájában *Tomo* 1° *p.* 226. *et s.* adja elő ezen tzim alatt: „Anno Christi 998. Ottonis „3^ii^ Imper. Aug. Constitutio de jure ac potesta„te Imperii, de donatione Constantini et Ca„roli Calvi, de assignatione bonorum, quibus „Pontifices Romani ad sui, suaeque Ecclesiae „sustentationem uti frui debeant.“ Nem igaz, hogy ezen Ók-Levélben mindnyájan említtetnek, kik a' Romai Sz. Egyháznak birtokokat ajándékoztak, mert Pippin és Nagy Károly se említtetnek. Az sem igaz, hogy *Clementinarum Lib.* 2. *Tit.* 9. *De Jurejurando Cap. un.* a' Romai Sz. Egyháznak illyen jótévői valamenyen megneveztetnek, holott Pippin és Máthildis se neveztetnekmeg. Másként van a' dolog azon Ajándék Ók-Levél' ügyében, melly nékiktől Áhitatos Lajosnak tulajdonítatik, mint fellebb láttuk.

Végtére Goldástus mondja: „Sed profecto „non est, ut ea de re multum disceptemus, „quum praeter memoratas rationes vel una §. 8. „falsimoniae convincat hanc constitutionem, „ubi electionis suae confirmationem ab Impera„tore impetrare Pontifices mandantur, *qualem* „*Dominus et venerandus spiritalis pater noster* „*Leo sponte fecisse dignoscitur.* Atqui Leo 8us „a modo (amoto) demum Joanne 12°, cui hoc „diploma concessum fuisse fingitur, ab ipso „Ottone Imperatore in publica Synodo fuit Pon„tifex ordinatus.“ De melly tudatlanul! hallyuk tsak Pagiust, ki *ad a.* 962. így ír: „No„mine *Leonis* Pontificis Romani — Papebro„chius in Conatu Chronico — Historico de alio „Leone, quam de septimo hujus nominis intel„ligi non posse scribit, cum de eodem verba „facit. Verum toto hujus Pontificatus tempore „Imperium Occidentale vacavit, ideoque ad „alium Leonem recurrendum. Goldastus loco „citato ait, vel hanc unam rationem falsimo„niae convincere hanc Constitutionem, ubi ele„ctionis suae confirmationem ab Imperatore im„petrare Pontifices mandantur, *qualem Domnus* „*et venerandus spiritalis pater noster Leo spon„te fecisse dignoscitur.* Atqui Leo 8us, inquit, „anno tantum sequenti in Synodo Pontifex or„dinatus fuit. Verum *Otto* in Diplomate hoc „anno dato non loquitur de Leone 8° anno se„quenti in Sedem Romanam intruso, sed de „*Leone* 4°, qui ut anno 847. num. 9 et seq. vi-

„dimus, decrevit, ut Romani Pontificis electio „juste fieret ac secundum mores antiquos, sci- „licet ut electus Pontifex non consecretur, ni- „si coram Missis Imperatoriis, ut *Eugenius* 2us „jam decreto suo statuerat. Legenda, quae ibi- „dem diximus, quae lucem ex his Ottonis ver- „bis accipiunt, et allatam ibi explicationem „magis confirmant. Neque enim ea hujus Im- „peratoris verba de alio Leone, quam de quar- „to hujus nominis intelligi possunt, neque „Leonis 4i decretum aliter ac a nobis factum, „exponi.“

Pagius *ad a.* 962. mondja: „Goldástus Tom. „2. Constitut. Imperial. pag. 44. Diploma illud „(Ottonis 1.) exhibet et pag. 393. suppositititium „esse contendit, praesertim ob praetermissum „in eo primum Imperii Ottonis annum, quo il- „lud datum esse constat. Verum vana illa ra- „tio, aliaeque, quae ab eo adducuntur, con- „tra certissimum illud antiquitatis monumen- „tum.“ *a)*

a) A' Romai Katolikusok között Muratorius Lajos Antal 1-ső Otto Tsászárnak említett Ók-Levelét hasonlóképen megtámadta. Ezen tzimü Munkájában: Geſchichte von Italien — Aus dem Italieniſchen überſetzt — 6ter Theil Leipzig 1747. in 4° *ad a. Christi* 1017. *Indict.* 15. *Benedicti* 8. *Pont.* 6. *Henrici* 2. *Reg. Germ.* 16. *Imp.* 4. mondja: „Es befinden ſich zwar bey dem Cardina- „le Baronio die Diplomata der Kaiſer Ludewigs des „Frommen, Ottonis 1., und Henrichs des Erſten, worin- „nen der Römiſchen Kirche das Exarchat Ravenna, das „Herzogthum Spoleto, das Herzogthum Benevent nebſt an-

„dern Ländern bestätiget werden. Allein da die Originale „zum Unglücke verloren gegangen sind, und nur Abschriften „davon angetroffen werden, die nach Beschaffenheit der Um„stände und Absichten der Personen vielen Verfälschungen „unterworfen sind, so sind dieselben keine hinlänglichen Mit„tel, den Verstand zu beruhigen, und zwar um so viel weni„ger, wenn zuverläßige Begebenheiten und Denkmale, wel„che nicht verdächtig sind, mit denselben streiten. Wir ha„ben bereits mehr als einen Beweis gesehen, daß das Exar„chat schon seit langer Zeit einen Theil des italienischen „Reichs ausgemacht habe, welches vielleicht vermittelst eines „Vergleichs zwischen dem heiligen Stuhle und den Kaisern „geschehen ist. Auch an diesem Orte finden wir eine deutliche „Probe davon. Eben dieses haben wir auch von dem Herzog„thume Spoleto bemerkt. Was das Herzogthum Benevent „anbetrifft, so kann die Sache gar nicht in Zweifel gezogen „werden.“ Tudniillik a' mult században 11-ik Kelemen Pápa és 1-ső Jósef Tsászár között Comachium eránt vetekedés volt, mellynek alkalmatosságával Muratorius Lajos Antal a' Tsászár' jusait védelmezte; mivel pedig 1-ső Otto Tsászárnak Ók-Levelében Comachium is olvastatik, nem kevés ösztöne volt ezen Ók-Levélnek hitelességét ostromolni.

A' mi az indító okot illeti, melly 1-ső Otto Tsászárt arra birta, hogy a' Romai Szék eránt illy jótévő légyen, a' Politikusok' állítása ez: 1-ső Otto Tsászár ez által Olasz Országban tulajdon hatalmát akarta megerősiteni. Romának Fő-Papját ollyan világi Urrá tette, hogy földi hatalommal is a' nyughatatlan Olasz Országi Hertzegekkel és Grófokkal felfoghasson; mert minden Olasz Országi Nagyok között a' Romai Pápáktól legbizonyosabb 's tar-

tósabb hivséget várhatott. Ugyan azon Politika, mellyet Ottok Németh Országban követtek. A' Németh Pöspököket gazdagokká és hatalmasokká tették, hogy őket annál bizonyosabban a' világi Nagyok ellenébe állithassák 's adakozásaikkal lekötözvén minden ügyekben részekre hajthassák. Más Jótévőiben is az Anyaszéntegyháznak a' Politikusok illyen tzélt látnak. Mennyi légyen ezen itéletekben az igazságból, maga itéllye meg a' részrehajlástól ment Olvasó. Az illyes Jótéteményekben mindenkor efféle földi tzélokat keresni és semmi fellebb való tzélt meg nem engedni, nem jó gondolkodásra mutat.

Mindazonáltal 1-ső Otto Tsászár azon birtokokra nézve, mellyek említett Ók-Levelében előszámláltatnak, tsak a' haszon vételt engedte által a' Római Pápáknak, a' fő hatalmat pedig magának fentartotta, mint ez kitettzik ugyan azon Ók-Levélnek e' következendő szovaiból: „salva super eosdem Ducatus nostra in omni„bus dominatione, et illorum ad nostram par„tem et filii nostri subjectione — ut ea in il„lius ditione, ad utendum et fruendum, atque „disponendum firmiter valeant obtineri, salva „in omnibus potestate nostra, et filii nostri, „posterorumque nostrorum — Illud etiam con„firmamus, ut Domno Apostolico justam in „omnibus servent obedientiam, sive Ducibus „ac Judicibus suis ad justitiam faciendam. „Huic enim institutioni hoc necessario anne-

„ctendum esse perspeximus, ut Missi Domini „Apostolici seu nostri semper sint constituti, „qui annuatim nobis, vel filio nostro renuntiare „valeant, qualiter singuli Duces, ac Judices „populo justitiam faciant.“ *a)*

a) Gratianus *Decreti* 1ª *Parte Dist.* 63. *c.* 23. *In Synodo* így ír: Titulus cap: „Electio Romani Ponti„ficis ad jus pertinet Imperatoris — Item Leo Papa „— *Cap.* In Synodo congregata Romae in Ecclesia „Sancti Salvatoris. Ad exemplum B. Hadriani Apo„stolicae Sedis Antistitis, qui Domino Carolo victo„riosissimo Regi Francorum, et Longobardorum, Pa„triciatus dignitatem ac ordinationem Apostolicae Se„dis, et investituram Episcoporum concessit: ego quo„que Leo Episcopus, servus servorum Dei, cum toto „Clero ac Romano populo constituimus, et confirma„mus, et corroboramus, et per nostram Apostolicam „auctoritatem concedimus, atque largimur Domino „Othoni primo, Regi Teutonicorum, ejusque succes„soribus hujus regni Italiae, in perpetuum facultatem „eligendi successorem, atque Summae Sedis Aposto„licae Pontificem ordinandi, ac per hoc Archi — Epi„scopos, seu Episcopos, ut ipsi ab eo investituram „accipiant, et consecrationem, unde debent: exceptis „his, quos Imperator Pontificibus et Archi-Episcopis „concessit: et ut nemo deinceps cujusque dignitatis „vel religiositatis eligendi vel Patritium, vel Pontifi„cem Summae Sedis Apostolicae, aut quemcunque Epi„scopum ordinandi habeat facultatem absque consensu „ipsius Imperatoris, (quod tamen fiat absque omni pe„cunia) et ut ipse sit Patritius et Rex. Quod si a clero „et populo quis eligatur Episcopus, nisi a supradicto „Rege laudetur, et investiatur, non consecretur. Si „quis contra hanc regulam, et Apostolicam auctoritatem

„aliquid molietur, hunc excommunicationi subjace-
„re decernimus: et nisi resipuerit, irrevocabili exilio
„puniri, vel ultimis suppliciis affici.“

Először is azt az észrevételt tesszük: ha 8-dik Leo Pápának ezen rendelése hiteles volna, az az állítás, mellyről az Egyházi Folyóirásnak 2-*dik Füzetében* szóllottunk, hogy tudniillik Adrián Pápa Nagy Károlynak a' Pápa választásra just adott, nagy erősséget nyerne, minthogy arról már 1-ső Otto Tsászár' idejében, az az a' 10-dik században, illy nevezetes említés tétetnék.

De 8-ik Leo Pápának ezen rendelése költemény, tehát az sem igaz, hogy 1-ső Otto Tsászárnak a' Pápa választásra hatalmat adott. Lásd Natalis Sándort in *Historia Eccl. Sec.* 9° *c.* 1. *Artic.* 20. De ha 8-ik Leo Pápának ezen rendelése hiteles volna is, ebből 1-sö Otto Tsászár semmi just sem nyert; mert 8-ik Leo Antipápa volt, 's 1-ső Otto Tsászárnak a' Pápa választásra hatalmat tsak azért adott volna, mivel ő 1-ső Otto Tsászár által a' Pápai székbe betolattatott, 's ekképen kivánta, hogy az ő választatása igazságosnak lenni láttzassék, mintha már Adrián Pápa Nagy Károlynak a' Pápa választásra just adott volna, 's így a' Pápa választatása a' Tsászárt illetné.

(Folytatása következik.)

III.

Értekezés *)

ama' két kérdésről, mellyek az Egyházi Értekezések' 1820. második Kötetében tétettek, úgymint:

1) Az új Filozofia minő befolyást nyert külföldön a' Protestantismusra, kiváltképen pedig annak Exegetikájára?

2) Ennél fogva a' Protestantismus minő Oppositióba jött a' Catholicismussal?

(Folytatás.)

Felelet a' második kérdésre.

Az ellenkezet avvagy oppositio, melly, minekutánna a' Reformatiónak épűlete Luther és követői által sok religióbéli nem különben mint polgári viszontagságok között felemeltetett és meg állapíttatott, a' Catholicismus és Protestantismus között támadt és folyamatba jött, ösmeretesebb, hogy sem itt hosszasabban

*) Ezen Értekezésnek kéziratja azon irományok közül való, mellyek az Egyházi Értekezések' 1824-iki Járatjának 3-ik kötetében 68. lap. úgymint „egy jeles Magyar Írónak, t. i. boldogúlt Verseghy Ferentznek maradványi" méltó ditsérettel említtetnek. *A' Szerkeszt.*

elő terjesztenem szükséges volna. Ezen ellenkezetet Luther tanításának fő czikkelyei határozzák meg, mellyek a' hagyományt megvetvén, a' Szent Irást állítják amaz egyetlen egy regulának, melly mind hitünköt, mind cselekedetinket meghatározza; az Anyaszentegyház' tsalhatatlanságát a' hitet illető kérdéseknek megfejtésében tagadják, Krisztust emberi természetére nézve is mindenütt lenni vitatják, az igazulást egyedül a' hit által végbe vitetni mondják, a' Szentekhez való folyamodást rosszallyák, a' purgatóriomot tagadják, az oltári szentségben a' mivoltváltozást *), és az áldozáson kivül abban Krisztusnak valóságos jelenlétét meg nem ösmerik, 's a' t.

Amaz ellenkezet, melly a' mostani úgy nevezett felvilágosodott üdőkben, mikor az új Filozofia a' leg élesebb gondolatoknak agyaskodó szeleitűl fel fútt vitorláit mindenféle ki terjeszti, hogy az eddig sürű homállyal körülvett embereket a' világos igazságnak partjaihoz vigyék, 's tulajdon korlátival meg nem elégedvén még a' ki nyilatkoztatott Religyiónak belső rejtekébe is behat, 's a' hitnek igazságait birószéke elejébe idézi, e' mostani időkben, mondám, a' mint a' mai Német Protestansoknak Exegezise világos példákkal meg bi-

*) Az úgy nevezett *Transsubstantiatiót* érti; másoknak jobban tettzik a' *valóváltózás*, vagyis a' *valóságok' általváltózása*. *A' Szerk.*

zonyitja, a' fellyebb említett ellenkezet a' réginél sokkal nagyobb, sokkal tetemesebb lessz. A' Protestansok tudni illik, lassankint a' *Socinianismusra*, és erről a' *Naturalismusra* át szivárogván, őseleiknek ösvényöktől olly messze tévedtek, hogy ha most első szerzőik a' világra vissza jönni találnának, a' Protestansokban Protestansokat kellene keresniek. Nyilván fekszenek előttünk a' mai Protestansoknak vélekedéseik, kik a' szent Irásnak szeplősítetlen tekéntetét, Krisztusnak tsudatételeit és Istenségét, az Istenben a' személyeknek Háromságát, az eredendő bünt 's a' t. tagadják. Ezekből önkint következik, hogy a' Protestantismus és a' Catholicismus között ollyan már az oppositio, a' minő a' Christianismus és az Anti-Christianismus között uralkodik, és hogy az Antichristusnak nevét, mellyel a' Reformatiónak első korában a' Protestansok a' Római Pápát bélyegezgették, most már majd nem annyi embernek lehet tulajdonitani, valahány Filozofusokat és Neologusokat, avagy új Exegetákat számlál a' Protestantismus.

És ezek nem is igazságtalánul vannak mondva: mert kitsoda nem látja, a' mit maga *Stapferus* egy Protestans Iró is bizonyít, hogy az új Exegeták a' hitnek törzsökigazságait gyökerestül ki irtották? Ez pedig nem annyit tesz e' vallyon, mint az Antichristianismust követni? Itt a' helye, hogy a' Schaufhávi Professornak, Müllernek, egy tudós Protestans

Írónak valóban okos panaszkodó jegyzéke előterjesztessék. Így szólló: „Magok is a' Theo-„logusok elméiknek tehetségeit arra fordítják, „hogy a' keresztény Religiónak legtisztább talp-„állításait a' Deismusnak hiúságába lebuktas-„sák. Ezen állításokat ők mindnyájan és kész „akartva gúnyolják, egy szívvel lélekkel dö-„rögvén ama szavakat; szaggassuk szét és ves-„sük el magunkrúl amá kötelékeket, mellyek „minket még őseleinkben bizonyos kötelessé-„gekhez és a' hithez leszorítottak'. A' keresz-„tény Hitnek leggyökeresebb tanításait theo-„logiabéli elő-itéleteknek mondogatván ők, a' „religióbéli épületnek egész alkotmányát kü-„lönbféle részeinek el szaggatása által olly a-„latsony gunnyónak sorsára alázták, melly azo-„kat, kik alája folyamodnak, a' szelektől és „a' fergetegektől alig védelmezheti." — Ime egy Protestansnak a' Protestansok ellen való tanúbizonysága!

Mondottam, hogy a' Protestansok először a' Socinianismusra szivárogtak át. És ezt új mondásnak ne is tartsa senki: mert azonkivűl, hogy maga a' Prostantismusnak eredeti talpállítása, melly a' Hitrűl való kérdésekben tsalhatatlan Birót nem ösmer, azt állítván, hogy a' Hitnek a' szent Írásban foglaltt tárgyairúl tsak a' *rideg lélek* által lehet és kell is megválasztó itéletet ejteni, a' Hitnek igazságait végképen az egy észnek törvényszéke alá veti: mostani Exegetáik is, kénnyek szerint forgat-

ván, magyarázván, megváltoztatván, a' szent Írásban foglalt és több századoknak hitével megerősített igazságokot, saját tetteikkel bizonyitják, hogy a' Religyióhoz tartozó tárgyaknak magyarázásában regulának tulajdon eszöket ösmerik. Ez pedig a' Sociniánusoknak legfőbb talpállítása, mellyre tanításoknak egész alkotmánnyát építik. De nem is juthat eszembe, azon álmélkodnom, hogy a' Protestánsok a' Sociniánusoknak táborába olly könnyű szökéssel átjutottak: mert világos igazság az, hogy a' Sociniánismus szinte tsak következtetés, melly a' Protestansoknak systemájából folyik; a' mit győzhetetlenül megmutat halhatatlan emlékezetű *Bossuet* Püspök, (Historia variationum Protestantium Doctrinae Partis 4. lib. 2.) ki imigy szóll: „Az 1545. és következő esztendőkben, elmozdítván előre Luther a' szent „Atyáktúl tett határokot, és vetekedéseivel az „egész világot habzásra háboritván, *Laelius* „*Socinus* társaival Olasz országban Krisztusnak „Istensége ellen titkos gyűléseket tartott. Ta„nítását *Blandratus György* és *Faustus Soci„nus*, Laeliusnak onokája, az 1558. és 1573. „esztendőkben védelmezvén, a' felekezetnek „talpfalat vetettek. Valamint *Zwinglius* e' sza„vakat: *ez az én testem*, úgy magyarázták „ezek is mindnyájan a' Krisztus' Istenségéhez „tartozó mondásokot, úgymint *képügyelőleg* „(*figurate*). És valamint a' Sacramentáriusok „lehetetlennek tartották, hogy egy és ugyan-

„azon test többféle helyeken legyen, úgy ők „is az egységben a' Háromságot lehetetlennek „vélték. A' Sociniánusok tehát semmit sem „cselekedtek egyebet, hanem hogy a' Refor„mátoroknak reguláját a' többi Titkokra is ki„terjesztették.“ Közönséges talpállításaik tudniillik közösek voltak nállok: úgymint az Anyaszentegyház tekintetének megvetése, a' Pásztorok' törvényes következésének semmibe tartása, az egy szent Írás, a' mértékletlen vizsgaság. Mi egyéb következhetett pedig ezekből, hanem a' mit látunk: ama' szemtelen merészség, melly a' Religyiónak valamennyi ágazatirúl úgy beszél, úgy vélekedik, a' mint kénnye tartja. Hogy ezek igazak, nagy *Bossuet* tetemes okoskodásokkal megbizonyította, megmutatván *Jurieu* Minister ellen, hogy a' Sociniánusok' istentelenségének zsengéje és alkotmánya az úgy nevezett Reformatiónak vezérlése alatt nevekedett fel. Kicsoda tsudálja tehát, hogy a' Protestantismus szintazon tévelygésre vetemedett, mellynek talpfalat maga vetett?

A' Socinianismusrúl meredek az út a' Naturalismusra. És ha nyomosabban megvisgálom a' dolgot, nem is tartom a' Socinianusokat egyebeknek, hanem *Biblicus Naturalistáknak*. Minekutána tehát azt, hogy a' Protestansok, kivált a' külföldiek, a' Socinianismusra áttévedtek, saját írásaik bizonyítják; azt tovább, hogy már a' Naturalismusra is átha-

nyatlottak, Exegeticájok mutatja meg, ha nyomosabb visgálat alá vesszük. Állításaik, mellyeket az első Kérdésre való feleletben kijegyeztem, mik egyebek, hanem a' szoros Naturalismusnak ivadékai? De némelly Protestans tudós férjfiak sem tagadják, kikben még religyióbéli érzemény találtatik, hogy a' Protestansoknak legnagyobb része a' Naturalismusra áttévedett, azt bizonyitván, hogy az igaz Protestansoknak száma parányi már azokéhoz képest, kik a' Protestansnak üres nevét megtartván, a' Naturalismusra elpártúltak. E' világos jelenségekből pedig kitetszik, hogy most már a' Protestantismus a' Catholicismussal szinte abban az oppositióban áll, mellyben a' Christianismus az Antichristianismussal, a' kinyilatkoztatott Religyio a' Naturalismussal. Mikor a' Protestantismusnak eredetétől fogva történt sokféle változásait visgálom, nem tagadhatom meg helybenhagyásomat *Gregoire* Úrnak ezen állításától: „A' Protestantismus, úgymond, „soha eredeti állapotjába vissza nem tér; de „abban sem maradhat meg, mellyben most „van; elkerülhetetlen egy inszakadozás és tag„bomlás késztetvén ama' határhoz, hol meg„meg új változást kell szenvednie."

Minekutána ezekből kiki átlátja, azt tartom, az oppositiónak minémű helyeztetésében áll a' Protestantismus a' Catholicismussal, értekezésemnek befejezése gyanánt ide függesztem, hogy a' Protestansoknak minduntalan

rosszabbra való hanyatlását nem igen csudálhatom. Mert kicsoda álmélkodjon azon, ha kitörvén a' partok, a' megdagadtt folyó mindenfelé kiomlik, és még a' messze fekvő helyeket is elborítja, elpusztitja? Szinte illyformán, ha egyszer az emberi elmék az újitóknak systemája által a' gátokot mind elszaggatják, kinek tessék szokatlannak a' Protestantismusnak ama' tulajdonsága, hogy követői az egymással összeütköző vélekedéseknek különbféle fergetegeitűl hányattatván, vettetvén, a' merre őköt a' csalárd philosophiának szele viszi, oda sebes tévedéssel ragadtatnak, már meg magokba térvén, mintegy ellenkező haboktúl visszaüttetnek, már vakmerő gyanítással még azokat is, a' mik bizonytalanoknak tetszenek, helyben hagyják, már esztelen félelemből még azoktúl is, a' mik bizonyosak, elréműlnek, nem tudván, merre mennyenek, merre térjenek vissza, mit kivánnyanak, mit kerűllyenek, mitűl állyanak el, mihez ragaszkodjanak? A' gátot pedig az emberi elmék a' Protestantismus által akkor rontották el, mikor az Anyaszentegyháznak tekintetét megvetvén, talpállításnak tették azt, hogy a' Keresztény Hitnek egyetlen egy regulája a' szent Irás, és hogy e' szent Irásnak magyarázói között egy sincs e' földön, a' ki meg ne csalatkozhassék. Ez vetette meg valamennyi tévelygéseknek, szakadásoknak, 's egymás közt viszontagos ellenkezéseknek talpkövét: mert ha e' talpál-

lítás igaznak tartatik, a' szent Írást mindenik Keresztény saját vélekedése szerint magyarázza, elhitetvén magával, hogy a' mint azt ő érti, a' szent Lélek is olly értelemben mondotta. Ez kútfeje valamennyi különbözéseknek, mellyeket a' legfontosabb ágazatokrúl egy és ugyanazon felekezetnél támodni láttunk; ez kútfeje a' hitben való állhatatlankodásnak valamennyi Sectáriusoknál, 's amaz egyenletlen religyiónak, melly a' mai Naturalismusra útat készitett. Prédikáljanak az e'féle és illy nagy zavarodás ellen a' Sectariusoknak Ministerei, a' mint tetszik, de a' háborgásoknak zabolázására gátló principiumot, avagy kész orvosságot systemájokban nem találnak.

Jóllehet a' Protestánsoknak mostani Morálisát a' jelenvaló értekezésben egyenesen meg nem érdeklettem, arrúl mindazáltal még is legkisebbet sem kételkedhetünk, hogy ez is felette nagyon megromlott. Bizonyitják ezt írásaik, mutatják tetteik; de a' szent Írásnak és általjában a' keresztény igazságoknak olly merészséggel végbevitt rongálásából is önkint következik, hogy Morális tanitásaik is fertőztetéseket szenvedvén, az igaz keresztény Morálissal nagyon ellenkeznek. Ösmeretes egyébaránt is az, hogy a' Hitnek elmeügyelő igazságai szoros és tehetős szövetségben állanak azokkal, mellyek a' gyakorlást illetik, és hogy a' Hitnek igazságai többnyire nem más okra nézve vettetnek meg, vagy hűtelenül magyaráztat-

nak, hanem hogy az e'féle emberek lerázván nyakokrúl ama' törvényeknek zaboláját, mellyek az emberi foglalatosságokot meghatározzák, azt cselehedhessék, a' mi nekik tetszik, és hogy annyival tágosabb öntörvényszerzéshez jussanak.

És vajha a' vélekedésnek és cselekvésnek e' féketlensége tsak a' külső Protestansoknál uralkodna! De vad hús gyanánt terjed e' métely, 's már Hazánkba is beszivárogván, mindent megmérgesit, a' mit elédesít. Innen ama' religyióbéli hidegség, mellytűl már annyi, egyébaránt lángoló, elmék olly különösen elfagytak. Innen a' kételkedésnek ama' habjai, mellyek a' Hitben azelőtt állhatatos és a' Marpezusiakkal vetekedő kemény kőszálakot egész útálatos puhúlásig csapkodják. Innen ama' pokolbéli ravaszságok, mellyek a' mi üdőnkben annyi ezer elbóditott híveket, vagy a' mindenféle gonoszságoknak fertőjébe, vagy a' hitetlenségnek kegyetlen mélységébe ragadják.

Kitetszik, úgy vélem, ezekből, micsoda befolyása van az új Filozofiának a' külső országi Protestansokra, és kivált Exegeticájokra, 's az új Filozofiának ezen befolyását tekintvén, mitsoda ellenkezeti helyeztetésben áll a' Protestantismus a' Catholicismussal. A' minek előterjesztése után kérem az Istent, a' minden igazságnak kútfejét és a' kegyelmeknek adóját, hogy végtére mind azok, kik a' Catholica Hitnek legbátorságosabb partján kivűl a' véleke-

déseknek különbféle szélvészeitűl hányatnak és majdnem elborittatnak, a' negédes észnek magos tengerre lövődött vitorláit, mellyeket az újságok' szeleinek megnyitottak, öszvevonván leszedjék, 's az Anyaszentegyháznak legbizodalmasabb révpartjához folyamodjanak. Felejtsék-el dicséretesen, a' mit gonoszúl tanúltak, 's az Anyaszentegyháznak egész Hittudományábúl fogják meg azt, a' mit ésszel megfogni lehet, higyék azt, a' mit felérni nem lehet.

IIII.

A' nagy Zsidó Zsinatról, melly 1650-ik Esztendőben Magyar Országban tartatott.

Minekutána a' Zsidók már olly sok századoktól fogva a' Messiást folyvást megtsalattatott reménynyel várták volna, *a*) végre a' dolgon kételkedni kezdettek és szükségesnek lenni tartották, hogy a' Messiásról Istentől adatott jövendölések szorosabban vizsgáltassanak meg és azok szerint határoztassék el, ha valljon a' Messiás már eljött e', vagy nem. Tehát azt végezték, hogy Rábbinusaik egy nagy Zsinatot tartsanak, és ezen gyülekezetre Magyar Országot, mint legalkalmatosabb helyet, választották, ugyhogy az összejövetel Nagy-Idánál a' mezőn legyen. Ez a' Zsinat 1650-ik esztendőben 12-ik, vagy mások szerint 22-ik Octoberben kezdődett. 300 Rábbinus különbféle tartományokból a' meghatározott helyen összejött, és a' Zsidók előre minden rendeléseket megtettek, hogy illy sokaságnak elegendő élelmény legyen. Mindnyájan sátorokban tartózkodtak, mellyek közül a' legnagyobbik az ő

tanátskozásaikra rendelve volt. Azonban ezekbe mások nem botsáttattak, hanem tsak azok, kik a' Zsidó nyelvet jól beszéllették és az ő nemzetségi eredetüket megmutatni tudták 's azért sok Zsidók kitsukattattak, kik Frantzia, Olasz és Spanyol Országból jöttek. *b*) Ezeknek tsak az engedtetett meg, hogy a' nagy sátortól, mellyben a' tanátskozások tartattak, bizonyos távolságban tartóztassák magokat. Egy a' Levi nemzetségéből, kinek neve Zacharias vala, a' Zsinat' előülőjévé választatott. Ez egy asztalnál ült az ajtónak, melly a' napkeletre nézett, ellenében által, *c*) és a' többi Rábbinusok ő körülötte ültek. Ezen Zsinatnak ugyneveztetett Actai Brettius Samuel Ángolytól, ki ugyan ezen Zsinatban jelen volt, kiadattattak, mellyek az ugyneveztetett *Phoenice Scriptorum* (*Phoquix Script. Vol.* 1. *Num.* 14.) feltalálttatnak.

a) Manasse Rábbi a' Messiásnak annyira elhallasztatott eljövetelét sokallván ezen tzimü könyvében: *Spes Israëlis p.* 85. mondja: „Quod si claudus „esset, jam venire debuisset." Időről időre voltak is, kik a' Zsidóknak ezen reménységét és várakózását rutul megjádszatták, magukat Messiásnak hirdetvén. Ezt Krisztus Urunk előre megjövendölte. Máténál 24, 24. mondja: „*Hamis Krisztusok és hamis Próféták „fognak támadni.*" Ugyan azon idő táján is, midőn a' Zsidók Magyar Országban ezt a' Zsinatot tartották, שבתי צבי Sabbathai Zebhi napkeleten magát Messiásnak adtaki és a' Zsidókkal az ő Messiási Országát elhitette. Ez a' ravasz ember Smyrnában 1626-ik esz-

tendőben született. Peloponnesust bejárván Hierusalembe és Damaskusba útazott, és Nathan tzimborása által Europában is nem kevesé elhiresedett. Azután Konstántzinápolyba jövén, ottan Cohen Nehemias Lengyel Zsidóban ellenmondóra akad'tt 's hazugnak találtatott. Erre Muhamedanus lett. Ezen roszsz embernek tsalárdsága is a' szóban lévő Zsidó Zsinat' tartására nem kevés okot adott.

b) Azon tartományokban, mellyekben a' Zsidók kevesebbé szenvedtettek és nekik a' Zsinagógák sem engedtettek meg, a' Zsidó nyelvet sokan a' Zsidók között elfelejtették, nékik pedig az ő nemzetségekről és Fámiliájokról való Bizonyságokat is elégették, hogy semmi módon, mint Zsidók, el ne árultatnának.

c) Sok napkeleti népek régenten gondolták, hogy az Isten, mint világosság' Istene, a' napkeleti részeken lakik, tehát imádkozván artzokkal napkeletre fordultak. Ezen vélekedés azoktól származott, kik két Istent állítottak, tudniillik — jó Istent és roszsz Istent, vagy is világosság' és setétség Istenét 's a' világosság' Istenét a' napkeleti részeken, mint a' világosság' országában, a' setétség' Istenét pedig a' napnyugotti részeken, mint a' setétség' országában, az ő bús birodalmában, lakni gondolták. Az első Anyaszentegyház, hogy a' népek' megtérítését könnyittse, Sz. Pál Apostol' példája szerint, ki, a' mennyire hitünknek szent ügye megengedte, a' Zsidónak Zsidó, a' Görögnek Görög, mindennek minden lett, hogy Krisztusnak mindent megnyerjen, hasonlóképen, a' mennyire lehetett, a' népekhez 's azoknak szokásaikhoz és szertartásaikhoz alkalmaztatta magát, sőt azokból, a' hibás vélekedésektől 's babonaságoktól kitisztitva, sokat fel is vett. Így p. o. minthogy sok napkeleti népek imádkozván artzokkal napkeletre fordultak, az első Anyaszentegyház ezt a' szertartást, azon tévődéstől ki-

tisztitva, hogy az Isten a' napkeleti részeken lakik, a' magáévá tette, 's templomait úgy épitette, hogy a' bennek imádkozó artzal napkeletre fordulva volna. Még máinapiglan nálunk is a' templomok nagy részint napkeletre vannak épitve, úgy hogy a' bennek áhitatoskodó Keresztények artztzal napkeletre fordulnak. A' szakályos előülő is ezen Zsidó Zsinatban előülését úgy vitte, hogy artztzal a' napkeletet nézné, mert a' Zsinatnak szent gyülekezetet képzelni kellett.

A' Zsinat' kezdete a' tisztelkedésekkel és avval a' vizsgálással ment el, ha vallon az összegyült személyek minden megkivántató tulajdonságokkal birnak e? Ezen vizsgálatban majd 600 személy kitsukattatott, kik az ő eredetüket nem tudták megmutatni. Ezek után Zacharias a' Zsinat' előülője felkelt és az összegyültekhez Beszédet tartott ezen Zsinatnak tzéllyáról, melly, mint mondotta, abban állana, hogy a' Messiást illető Írások vizsgáltassanak meg, ha vallon a' Messiás már eljött e' vagy őtet még várni kell. Ezen kérdésnek vizsgálásában az ó Testámentomi Könyveket, mellyeket e' végre magokkal hoztak, nagy szorgalommal felütötték, honnét köztök heves vetekedések támadtak.

Nékiknek az volt a' vélekedése, hogy a' Messiásnak már elkellett jönni, mert a' Zsidó nemzet már olly sok századoktól fogva a' legnagyobb nyomoruságban sinlődik. Mondották: Ezt a' nagy szerentsétlenséget, mellyet mi eddig tapasztaltunk, a' mi bálványozásunknak nem tulajdonithatjuk, mert mi a' Babyloniai

fogságtól fogva bálványozók soha sem voltunk. — *a)* Tehát más oknak kell lenni, melly a' mi kimondhatatlan nyomoruságunkra alkalmatosságot adott. Minekutána ezen sokáig nagy vetekedés volt volna, végtére az állittatott, hogy a' Messiás még nem jött el és hogy a' nemzetnek vétkei oka ezen késedelemnek. Ezután az volt a' kérdésben, mi módon fogná a' Messiás magát kinyillatkoztatni és végtére ezen három ismértető jelei állíttattak 1) hogy a' Messiás, mint Király és nagy hős, sőt minden Királyoknál, kik eddig voltak, nagyobb, jelenik meg, ki a' Zsidó nemzetet az ő ellenségeitől megszabadítani, a' Templomot ismét felépíteni 's az ő Isteni-szolgálatjokat újra helyre állítani fogja — *b)* 2) Moses' Religiójában semmi változtatást sem tészen — *c)* 3) Szüztől fog születni — *d)*.

a) Moses és a' Próféták a' Zsidóknak megjövendölték, hogy, ha az ő Urokhoz, Istenükhez hivek maradnak, annak parantsolatit megtartják és az idegen Isteneket nem imádják, mindenben szerentsések lesznek; ellenben, ha az erkölts' utjáról eltérnek, az Onkény' szovát hallgatják és a' nemzetek' bálványozására vetemednek, legottan tapasztalni fogják a' vétek' ostorát, és szükséggel, ellenségük által való megverettetéssel 's a' legnyomoruságosabb számkivetéssel és fogsággal büntettetni fognak; ha pedig ismét Urokhoz, Istenükhez fordítják magukat, a' megbánás' könnyeit hullatják, és a' törvényt életük' sinormértékévé teszik, látni fogják, hogy irgalmas az Ur, hogy meggyógyít, ki meg sebesített, felemel, ki

földre vert, felmagasztal, ki megalázott, és mindezeket ellenségüken nyert győzödelmük, a' fogságból való megszabadulásuk, a' hazába lett viszsza térésük, 's minden jóknak bősége által. Ezen jövendeléseknek bétellyesedését a' Zsidók magukon századok által tapasztalták 's végtére a' sok nyomoruságoknak iskolájában megtaníttatván által látták, hogy önnön életük 's erköltsük mértéke 's kutforrása az ő boldogságuknak, vagy boldogtalanságuknak; és hogy nints más Isten a' Jehován kivül. Erre való nézve a' Zsidók a' Babyloniai fogság után többé bálványokat nem imádtak.

b) A' régi Zsidóknak előítéletei és a' Messiás' fényes földi országáról való képzeletei ezen Zsidókban is, kik Magyar Országban zsinatolának, fenvoltak, hogy tudniillik a' Messiás, mint nagy földi Király és hős, jelenik meg, ki a' Zsidókat ellenségüknek, 's nevezetesen a' Romaiaknak igájától megszabadítani, minden nemzeteket hatalmas karával a' maga 's a' Zsidók' uralkodása alá hódítani 's a' tőle allítandó roppant országban a' legnagyobb ditsőséggel a' Királyi páltzát tartani fogja. A' régi Próféták szent elragadtatással Messiás' országát a' legelevenebb szinekkel rajzolták, képeiket a' földi ditsőségtől és boldogságtól költsönözvén. Ezeket a' nemzeti kevélységtől felfuvatott Zsidók tulajdon értelemben vették. 'S ez volt egyik fő oka, hogy sokan a' Zsidók között az alázatos és szegény Jezust, kiben földi királyt és hőst nem láttak, sőt ezekkel ellenkezőket tapasztaltak, mint Messiást, meg nem ismérték.

c) Az is a' régi Zsidókban egy előítélet volt, hogy Móses' Religiójához mód nélkül ragaszkodtak. Ezt nemzeti 's hazai büszkeségből legtökélletesebb Religiónak 's törvénynek tartották, melly világ' végéig allana, mellyben még a' Messiás sem fogna valamit

megváltoztatni. Ez az előitélet ezen későbbi Zsidókra is, kik Magyar országban Zsinatot tartottak, által szállott.

d) Messiáshoz 's annak szent Annyához méltó idea! melly még ezekben a' mi ugarinkon tanyázó és zsinatoló Zsidókban is uralkodott, néki gyalázatos Kereszténynyeknek szégyenyére, millyenek egynéhány régi eretnekek voltak.

Végtére a' Zsinat azokkal vetekedett, kik azt tartották, hogy a' Messiás már eljött. A' Zsinat kérdezte, hogyan tudhatnának illyen vélekedést védelmezni? Erre azok azt felelték, hogy, ha a' Messiás eljött, az más nem lehet, mint Illyés Próféta, és ugyan 1) mert nagy hatalommal birt, mellyet avval megmutatott, hogy a' hamis Prófétákat megölte. 2) mert Achábtól, és Jesabeltól üldöztetett, a' mi hasonlóképen Messiásnak ismértető jele; minthogy a' jövendelések az ő szenvedéséről beszélnek. 3) mert egy közönséges embernél több volt és az Isten szemei előtt is sokkal fellebbre betsültetett, minthogy még élvén az égbe vitettetett. 4) mert a' nemzetre különös gondot viselt, minthogy Elisaeust maga után hagyta, hogy az ő Prófétai hivatalát folytassa.

Még az a' fontos kérdés is megvizsgáltatott, ha vallon Jesus, kit az ő Attyaik megfeszítettek, nem lehetne e' az igazi Messiás? De a' Fárisaeusi felekezet, melly ebben a' Zsinatban legszámosabb vala, erre a' kérdésre azt felelte, hogy Jesus nem lehet a' megigért

Messiás, mivel alatson és szegény állapotban született, és a' Moses' törvényének ellensége volt, minthogy Szombaton ollyan dolgokat, mellyek az nap tilalmasok voltak, mind maga tselekedett, mind tanitványinak is megengedett; midőn ellenben a' Messiás' eljövetelének nagy fénynyel történni, és ő általa a' Moses' törvényének pontosan megtartatni és megerősittetni kellene.

Egy Rabbi, kinek Ábráhám vala neve, ezt az ítéletet nem elég fontosnak látván, az ő székéről felkelt és a' Farisaeusoknak nem tsak a' Krisztus' tsudáit eleikbe terjesztette, hanem egyszersmind kérdezte, mitsoda hatalommal tselekedhetett Jesus illy nagy dolgokat? Zebedaeus, ki a' Farisaeusi felekezetnek feje vala, azt felelte, hogy Jesus az ő tsudáit boszorkányi mesterség által tselekedte és midőn Ábráhám Jesus' tsudáinak nagyságát szemei eleibe terjesztette és mondotta, hogy Jesus a' született süketeknek, némáknak és vakoknak hallást szót és látást adott, a' miket mind boszorkányi mesterség által nem lehetne véghez vinni, Zebedaeus erre azt viszszonozta, hogy ezek már annyok' hasában boszorkányi mesterség által úgy formáltattak, és megigéztettek, melly boszorkányságot és megigézést Jesus azután megsemmisitett. Ambár pedig ezen felelet igen nyomorult vala, még is közönséges helyben hagyást nyert, és a' Saddu-

caeusok a' Fárisaeusokkal magukat öszve kaptsolták, hogy Krisztus' tsudáit ostromolják.

A' Zsinat így végződett el. Minekutána az hat nap tartott volna, hat keresztény Pap, ugymint: két Jesuita, két Augustiniánus, és két Frántziskánus, érkezett el, kik a' Pápától Rómából a' végre küldettek, hogy ezen Zsinatban jelen lennének. Mihelyest ezek a' Gyülésbe bémentek, és a' Zsidóknak viszsza tettző tárgyakról szóllottak, az egész Zsinatnak vége lett. Mert, ámbár a' Zsidók a' következendő napon ismét öszvegyülekeztek, mindazonáltal ezt tsak azért tselekedték, hogy egymástól elbutsuzzanak és egy új Zsinatról tanátskozzanak, mellyet három esztendő után Syriában tartanának. Hihető, hogy a' Romai Papokat kémeknek tartották, kik azért küldettek volna, hogy kitanullyák, mik történnének ő közöttök, hogy így a' Romai Katolikus tartományokban a' Zsidók ellen új üldöztetés indíttassék.

Ezen Zsinatról több fontos észrevételeket lehet tenni. Láthatni ebből:

1) hogy a' Zsidók kételkedtek, ha vallon a' Messiás már eljött e', vagy nem. Tehát tetteikkel megmutatták, hogy önnön magoknál is bizonytalan az ő reménységek.

2) hogy a' Zsidók megfogni nem tudták, miért hallasztatnék olly annyira a' Messiás' eljövetele és csak nagy vetekedés után állították, hogy a' nemzetnek vétkei oka ezen kése-

delemnek. Tehát a' Zsidók meg ismérték, hogy azon jövendeléseknek, mellyek a' Messiás' eljöveteléről az Ó Testamentomi Szent Irásban vannak, idejük már elmult.

3) hogy a' Zsidók közül nékiknek az volt a' vélekedése, hogy a' Messiásnak már elkellett jönni és hogy a' Zsidó nemzet már olly sok századoktól fogva a' legnagyobb nyomorúságban sinlődik, ennek okát abban sejdítették, hogy ők az eljött Messiást el nem fogadták.

4) hogy a' Zsidók közül nékik elhitték, hogy a' Messiásnak szenvedni kell, és hogy ez Messiásnak egyik ismértető jele; minthogy a' jövendelések az ő szenvedéséről beszélnek.

5) hogy ezen Zsidók megismérték, hogy Jesus Krisztus nagy tsudákat tett, 's ámbár ezeket többen közülök boszorkányi mesterségnek tulajdonították, mindazonáltal voltak közülök, kik ezen tsudákat olly igen nagyoknak és rendkivül valóknak tartották, hogy azokat boszorkányi mesterségnek épen nem lehetne tulajdonítani. *a*) Tehát ezen Zsinat a' Keresztényeknek arra szolgál, hogy innét is a' Zsidókat önnön fegyvereikkel és vallástételeikkel ostromolhatják.

a) Már a' keresztény hitnek régi ellenségei a' dolognak nagy világossága miatt Krisztusnak tsudáit tagadni nem merték, csak azt vitatták, hogy Krisztus mind ezeket ördög' erejével, boszorkánysággal, vagy más titkos mesterséggel tselekedte. Néki Rábbinusok Krisztusnak tsudáit így magyarázzák: Beszélik tudniil-

lik, hogy a' Hierusálemi Templomban egy kő volt, mellyen hajdan a' Frigy-szökrénye állott. Ezen köven az Istennek négy betüből álló (tetragrammaton) neve levolt irva, mellynek az az ereje volt, hogy ha néki azt megtanulná, az által mindenféle tsudákat tehetne. Errevaló nézve a' Böltsek félvén, hogy néki ezen hatalommal viszsza élne, a' Templom kapujánál réz kutyákat őrizőkké állitottak, mellyek olly mesterséggel készitve voltak, hogy ha néki a' kimondhatatlan nevet megtanulván a' Templomból kimenni akarna, azoknak nagy ugatásaitól megrettenvén, a' legszentebb nevet elfelejtené. Jesus ezeket tudván a' legszentebb nevet bőrre irta, és ezt a' lába szárán tsinált sebben elrőjtötte 's így a' Templomból kimenvén a' bőrt kihuzta, a' legszentebb nevet, mellyet elfelejtett, ismét megtanulta, és annak erejével annyi tsudákat tselekedett. Így mind a' Keresztény hitnek régi ellenségei, mind a' fellebb említett Rábbinusok Krisztusnak tsudáiról akaratjuk ellen is bizonyságot tesznek.

A' Keresztény hitnek régi ellenségei minden erejüket 's mesterségüket arra fordították, hogy a' Keresztény hitet felforgassák, következendőképen Krisztusnak tsudáit és minden tudósításokat 's bizonyságokat, mellyeken azoknak hitele épül, a' legszorosabb Kritika szerint megvizsgálták 's ezen megvizsgálatra igen alkalmatosak is voltak, mert éles elméjü, nagy szorgalmu, tudós férfiak 's idejüknek igen hires Filosofusai voltak, végtére vagy azon, vagy közellévő időkben és helyeken éltek, mellyeken Krisztusnak tsudái történtek és hirdettettek, tehát minden bizonyára, ha Krisztusnak tsudái költemények lettek volna, a' dologra reá jöttek volna 's a' tsalárdságot felfedezték volna. Ezen esetben pedig nem lett volna szükséges Krisztusnak tsudáit ördögnek, boszor-

kányságnak, vagy más titkos mesterségnek tulajdonítani, hanem elég lett volna egyenesen azt mondani és világosan megmutatni, hogy Krisztusnak tsudái nem is történtek 's hogy ezek mind költemények, hazugságok és tsalárdságok. Oh szembetünő és utaidban tsudálatos Isteni gondviselés! megengedted, hogy a' te müvedet a' kard, az ész, az egész pokol ostromolja, hogy a' rajta eltompult, megszégyeníttetett 's meg győzettetett fegyverekből annál inkább ki tessék az ő erőssége és meggyőzhetetlensége, következendőképen mennyei eredete és egyenesen a' te mindenható kezedből jött léte; mert tsak a' te müved birhat illy erővel, nem pedig valami emberi intézet, annál inkább nem valami költemény, hazugság és tsalárdság. Bár ezeket szivükre vennék a' mi Hitetleneink 's ne tagadnák, ostromolnák és káromlanák, a' mit nem ismérnek! Tsak attól fél a' mi hitünk, ha nem ismértetik, az ismérés mellett bizonyos az ő győzödelme mind az észről, mind a' szivről.

A' tsudáknak két igazsága vagyon; Historiai és Filosofiai igazsága (Historica et Philosophica veritas). A' Historiai igazság abban áll, hogy ezen tsudák a' dologra nézve (quoad substantiam) történtek, a' Filosofiai igazság pedig abban áll, hogy ezen tettek az egész természetnek és minden teremtett lénynek erejét föllülhaladják és tsak a' mindenható által lehetők. A' tsudákban a' Historiai igazságot a' Historia bizonyitja és ez a' Historiának kötelessége, a' Filosofiai igazságot pedig a' Filosofia vizsgálja meg 's határozza el, és ez a' Filosofiának tiszte. A' Keresztény hitnek régi ellenségei Krisztusnak tsudáiról, a' mi a' Historiai igazságot illeti, bizonyságot tesznek, tsak azoknak Filosofiai igazságát tagadják. Az első nekünk elég, hogy pedig a' másodikat tagadják, avval

vagy gonoszságokat, vagy tudatlanságokat, vagy mind a' kettőt mutatják; mert mitsoda táméntalan dolog p. o. mondani, hogy ördög' erejével, boszorkánysággal, vagy más valami titkos mesterséggel a' halottat feltámasztani lehet? Ollyanok a' keresztény hitnek régi ellenségei, midőn Krisztusnak tsudáiról nekünk a' Historiai igazságot általadják, de egyszersmind azokról a' Filosofiai igazságot meg nem ismérik, mint egy buta ember, ki másnak aranyat ád, de a' mit ő aranynak lenni nem ismér. Az még is áll, hogy ő aranyat ád, a' mit az okosabb elvevő annak lenni el ismér, és véle jobban tud élni az ostoba adónál. Tehát a' Keresztény hitnek régi ellenségei Krisztusnak tsudáiról nekünk a' Historiai igazságot által adván, az Isteni gondviselés' rendeléséből, akaratjuk ellen is, és épen ellenkezőt tselekedvén, ellenségeinkből védelmezőinkké és a' tagadókból bizonyitók lesznek.

Ezen Zsidó Zsinatnak Historiáját vettem e' tzimü Munkákból:

Ludwig Holbergs — Jüdiſche Geſchichte — Aus dem Däniſchen ins Deutſche überſetzt von Georg August Detharding. 2. Theil — Altona und Flensburg 1747, in 4.

Librorum nonnisi veterum, rariorumque Notitia Historico-Critica oder Theophili Sinceri neue Nachrichten von lauter alten Büchern — 1. Band Frankfurt und Leipzig 1748. in 4.

Fragmenta Literaria Rerum Hungaricarum ex codicibus M SS. nec non rarioribus quibusdam Libris, Bibliothecarum exoticarum eruta. Opera Michaelis Kováts Martinyi societ. Lat. Jenen. Membr. — Jenae 1808, in 4.

IV.

A' katholika Religiónak állapotjáról az északi Amerikai szabad Köztársaságban.

Quo res summa loco?
Virgil.

Az északi Amerikai szabad Köztársaságnak Földköre 93,023 □ mértföldet tesz.

Tartományai e' következendők:

Massachusets	— Fővárosa	—	Boston.
New-Hampshire	— „	—	Portsmouth.
Rhode-Island	— „	—	Providence.
Conecticut	— „	—	Hartfort.
New-York	— „	—	New-York.
New-Jersey	— „	—	Trenton.
Pensylvania	— „	—	Philadelphia.
Delaware	— „	—	Wilmington.
Maryland	— „	—	Annapolis, ámbár aztBáltimore nagyságra és népességre nézve sokkal felülhaladja.
Virginia	— „	—	Richmond.

Északi Carolina — Fővárosa — Raleigh.
Déli Carolina — „ — Charlestown.
Georgia — „ — Savannah.
Maine — „ — York.
Vermont — „ — Benington.
Kentucky — „ — Lexington.
Tenessee — „ — Nashville.
Ohio — „ — Marietta.
Louisiana — „ — New-Orleans.
Mississippi — „ — Natchez.
Indiana — „ — Madison.
Illinois — „ — Kaskassia.
Alabama — „ — Mobile.
Missury — „ — St. Louis.
Columbia — „ — Washington.
Michigán — „ — Detroit.
Nyugoti Missury — temérdek nagy föld, de lakosi igen kevesek.
Arkansas —
Észak — nyugoti Territory.
Florida, ugymint, Keleti Florida — Fővárosa St. Augustin, és Nyugoti Florida, — Fővárosa — Pensacola. *a*)

a) Az északi Amerikai szabad Köztársasághoz Kentucky 1792-ik, Tenessee 1796-ik, Ohio 1803-ik, Louisiana 1811-ik, Indiana 1816-ik, Illinois 1818-ik, Alabama 1818-ik, Maine 1820-ik, Missury 1820-ik, Mississippi 1821-ik esztendőben járult. — Keleti és Nyugoti Florida 1763-ik esztendőben Frantzia és Spanyol Országtól Angliának általengedtetett, 1783-ik esztendőben pedig ismét Spanyol Országnak viszsza adattatott. Nyugoti Florida 1810-ik esztendőben ma-

gát függetlenné tette és önnön akaratja szerint az északi Amerikai szabad Köztársaságtól elfoglaltatott. Keleti Floridát is az északi Amerikai szabad Köztársaság Spanyol Országtól régi adósság' fejében kiványa és végre 1819-ik esztendőben meg is nyerte.

Az északi Amerikai szabad Köztársaságnak Tartományaiban a' Lakósok' száma a' közönséges tudósítások szerint 1829-ik esztendőben 1-sö Januáriusban mintegy 12 Milliom lélekre ment.

Anglia az 1763-ik esztendei Párisi békesség szerint maga lett Ura az északi Amerikának, midőn Frantzia Ország az ő ottani birtokait Angliának általengedte. Ez megtörténvén, Anglia az északi Amerikánusokat is az ő terhei viselésére kiványa vonni. Azok engedelmeskedtek. Mindazonáltal a' szükséges adókat magok akarták magok között felosztani. De az Angliai Ministerek az északi Amerikánusokat, tsak mint alattvalókat, nem mint Angliai polgárokat, tekéntvén, ezt meg nem engedték. Errevalónézve az adóknak, mellyeket az Anglusok reájok vetni akartak, ellentállottak. Végre 1775-ik esztendőben Anglia ellen háborut indítottak és 1776-ik esztendőben a' maguk' függetlenségét kikiáltották. A' háborut Washington *a*) vezérlése alatt nyoltz esztendeig erősen folytatták, úgy hogy 1783-ik esztendőben a' Versaillai békességben Anglia az északi Amerikai Tartományoknak függetlenségét megismérte.

a) Washingtont, a' szabadságnak szerzőjét és megtartóját, Polgári különösen tisztelték és az ő halála után, melly 1799-ik esztendőben történt, a' szabad Tartományoknak tsak nem közepében várost építettek, melly az ő nevéről Washingtonnak neveztetett, és a' Köztársaság' gyüléseinek helyévé rendeltetett.

Az északi Amerikai szabad Köztársaságnak sietö nevelkedése és nőttön növő hatalma Angliának nem tettzhetett, kiváltképen midőn abban a' világkereskedésére nézve erős vetekedőtársot maga ellen emelkedni látott. Tehát az Anglusok a' Köztársaságnak virágzó állapotját megsemisíteni törekedvén attól kívánták, hogy az ő tengeri uralkodásukat ismérjemeg. Midőn pedig a' Köztársaság erre réa nem állott, 1814-ik esztendőben fegyverre jött a' dolog. A' háborut az Anglusok igen boszszuálló lélekkel viselték. Washingtont feldulták. De végre a' háborunak reájok nézve olly szerentsétlen következései lettek, hogy 1815-ik esztendőben magukat a' békességre elhatározni kelletett. Ez óta az északi Amerikai szabad Köztársaságnak hatalma mindég jobban jobban gyarapodik.

Az északi Amerikai Revolutzio előtt, mig Anglia ottan uralkodott, az Angliai üldöző törvény a' Katholika Religio' terjesztői ellen tellyes erejében volt, és azon Tartományokban találtató tsekély számu Katholikusok ellen szorosan végrehajtatott. Maryland 1630-ik esztendőben eleinten Katholikusokból álló Koloniát nyert, de a' Protestans jövevények,

kiknek a' Katholikusok ottan a' magukéival egyenlő jusokat engedtek, tsak hamar azokon erőt vettek, és elnyomták és üldözték azokat, kik nekik barátságos szállástadtak.

Mintegy 50 esztendő előtt északi Amerikában 25,000 — 30,000 Katholikus volt, kik legnagyobb részint Marylandban és Pensylvániában laktak, és a' régiebb Koloniának maradéki voltak. Ezek az ő hitük miatt sok nyomoruságokat szenvedtek. Kik ezek között más hiten voltak, a' tsábitóktól arra tanittattak, hogy a' Katholikusokat megvessék és gyülöljék, mint a' tiszta Evangeliomnak ellenségeit, más hiten lévőknek üldözőit és az ő Religiobéli szertartásukban babonásokat, következendőképen minden Polgári szabadságban való részesülésre tellyesen méltatlanokat *a*). Szóval északi Amerikában Anglia uralkodása alatt a' Katholikusok minden köz hivatalokból kitsukattattak. Tolerantzia!

a) Ki nem tudja, mitsoda méltatlan leirásokat terjesztettekki a' nép között az Anglus 's más Akatholikusok a' legujabb időkben is a' Katholika hit ellen, hogy azt mint babonaságokkal 's ostobaságokkal tellyest, gyülöletessé tegyék. 1822-ik esztendőben a' Pozsonyi Nemzeti Zsinathoz egy az Akatholikusoktól koholt rettenetes Hitvallás (Professio Fidei) küldetett be, mintha Magyar országban a' Katholikusoknál ez a' Hitvallás szokásban volna. O boldogtalan ügy, melly illy fegyverekre szorul! valóban az Akatholikusok között lévő igen derék Tudósok ezt szívükre vehetnék! Isten adja, hogy a' Magyar igazság-

szeretettől 's nyiltszivüségtől, melly ditső Nemzetünknek mindég billege volt, illyen költemények 's az ügynek hazug 's szántszándékkal költött próbái mindenkor távól legyenek!

Midőn az Anglus iga alul való felszabadulás után az északi Amerikai szabad Köztársaság megalapíttatott és Washington Generális a' Köztársaság' előlülőjévé választatott, a' Katholikusok örvendezésüket és szerentse kivánásukat neki bemutatták 's egyszersmint őtet kérték, hogy az ő közbejárása és pártfogása által az addig való nyomattatásoktól felszabadíttatnának. Washington Generalis ezen nyomattatásoknak igazságtalanságát megismérte és azt felelte, hogy az azoktól való felszabadulás annak következése fogna lenni, ha az Akatholikus Attyokfiaik a' Katholikusok' jó maguk viseletéről és hivségéről jobban megyőzettetnének és, valamint ő, úgy azok is a' katholikusokban ezeket megismérnék, és így nekik az igazságot megadnák. Ebből is kitettzik a' Katonai jó sziv, emberség és igazságszeretet!

Az északi Amerikai szabad Köztársaságnak Constitutiója megalapíttatván az által minden Polgárnak az ő Religiójára nézve tellyes és határtalan jus engedtetik. A' kormánynak semiképen sintsen hatalma a' lelki isméret dolgaiba avatkozni. Minden Polgár minden Polgári jusokban részesülhet és minden köz hivatalokra juthat, akár mitsoda Religiója legyen. Az Egyházi személlyek valamint más Polgárok

a' törvények alá vettetve vannak, de az ő tekintetük, mint a' Religió tanítóinak és szolgáinak, semmi politikai kinézésekből meg nem kissebbittethetik. Ez a' vallásbéli nagy szabadság okot adott arra, hogy az ollyanok közül, kik más Tartományokban magukat vallásuk miatt nyomattatni érezték, sokan ezen uj Asylumba költöznének. Ezen számos seregeknek, mellyek Európából jövén itten letelepedtek, a' szorgalmatosságra széles mező nyittatott. A' beköltözködöttek között sok Katholikus is volt, kik Európában nyomattatván igazságtalan hazájukat az igazságosabb külfölddel feltserélték, minekutána hallották, hogy itten a' nyomattatástól és erőszaktól szabadok lennének. Mert, mint Washington Generalis megmondotta, ugy történt. A' Katholikusoknak nyomattatásai ezen egyesült Tartományokban mindég jobban jobban és azon mértékben megszüntek, mellyben a' Katholikusok' Religiója és jó maguk viselete inkább és inkább meg ismértetett *a*)

a) Az északi Amerikai egyesült Tartományokban találtatnak:

1) Katholikusok.

2) Kongregátzionálisták, kik rész szerint szoros Kálvinistákból, rész szerint mérsékelt Unitáriusokból állanak.

3) Presbyterianusok.

4) Episcopalisok.

5) Quackerok, vagy, mint magok magokat nevezik, jóbarátok.

6) Methodisták.

7) Baptisták.

8) Lutheránusok és Reformátusok, azaz: ollyanok, kik nem a' Kongregátzionálistákhoz tartoznak.

9) Herrnhuták.

10) Mennoniták.

11) Universálisták.

12) Zsidók.

13) Pogányok 's a' t.

1790-ik esztendő táján a' Katholikusok Marylandban már olly számosok voltak, hogy Baltimoreben Püspöki szék állíttatott, és John Carrol az északi Amerikai egyesült Tartományokban első Püspökké választatott és felszenteltetett. Néhány helyekre Missionáriusok is jöttek, és a' Jesuiták Georgetovnban egy Collegiumot építettek. Ezen időben már kiütött a' Frantzia Revolutzio az ő egész dühével, az oltárt 's a' thronust felforgatta és jobb fiainak vérével az anyaföldet festette. A' régi 's ősi jusok kiirtattak, a' törvények' helyébe az önkény állott, és semmi sem volt elég szent a' duló kéz előtt. A' szabadság a' törvényes hatalomnak eltörülésében, az Isteni 's emberi törvényeknek számkivetésében, az addig álló 's a' népet hoszszan boldogító intézeteknek letiprásában helyheztetett. A' Papság 's a' nemesség ellen leginkább ordított az orkán, mert ezek szoktak lenni minden Revolutziónak első áldozati. De minden roszszból az Isten jót hozki. Midőn a' régi és tiszteletre méltó Frantzia Anyaszentegyház a' szörnyetegek' lábai alatt legázoltatva és vérrel előntve az ő Mártyrai'

sorsát 's a' haza állapotját siratta, sok jámbor Egyházi személlyek az ő érdemeit meg nem ismérő üldöző hazát elhagyván 's az egész Oceanon általkelvén Amerikába, mint az erkölts iránt igazságosabb földre, jöttek, 's igy mintegy a' fergeteg által elragadtatott 's széllyel hintetett mag gyanánt voltak, melly idegen földbe esik 's ott termékennyé leszsz. Amerikának sok gyümöltset termett ezeknek erköltse, buzgósága, munkássága, tudománya. Ekképen a' Katholika Anyaszentegyház északi Amerikában ezen Apostoli szántóvetők által az Urnak ugarain gazdag aratást nyert, 's szép kalászokat vitt a' Mennyei Gazdának tsürébe.

Boston, New-York, Philadelphia és Bardstown már 1809-ik esztendőben Püspöki székekre emeltettek és az ő Megyéik a' Baltimorei Megyétől elszakasztattak, melly ekképen kiterjedésére nézve ugyan meg kissebbíttetett, de méltóságára nézve meg nagyobbíttatott, mert Érseki székre emeltetett, és a' fentemlített John Carrol Érseki Pálliummal felékesíttetett. *a*)

a) Mivel Baltimore az északi Amerikai egyesült Tartományokban első Püspöki szék, és John Carrol első püspök volt, Baltimore Érseki székre, John Carrol pedig Érseki méltóságrae meltetett a' régi Anyaszentegyháznak szokása szerint, mellyben hasonlóképen közönségesen az első Püspöki székek megkülönböztettek, és Pátriárkai, vagy Metropolitai méltóságra emeltettek. Ezen neveket méltán is viselték, azaz atyai és anyai székeknek méltán neveztettek, mert ő belőlek terjedett tovább az Evangeliomnak fénye.

Az északi Amerikai szabad köztársaságban mostan a' Püspöki megyék (Dioecesisek) e' következendők:

1. *Baltimorei* Érseki Megye. Magában foglalja Marylandot és Columbiát. A' Baltimorei Érsek egyszersmint a' Richmondi Püspöki Megyét is, melly Virginiából áll, kormányozza. A' Katholikusok' száma a' Baltimorei Érseki Megyében 70,000re, a' Richmondi Püspöki Megyében pedig mintegy 4000-re megy. Baltimore igen szép város, melly 100 esztendő alatt mind született, mind a' mostani nagyságára nőtt. Lakosai' száma mintegy 80,000 lélekből áll, 15,000-en Katholikusok, kik közül nékik igen gazdagok. Columbiában Georgetownban a' Jesuitáknak egy pompás Collegiumok van, mellynek az egyesült Tartományoknak Gyülekezete Universitási jusokat adott, úgy hogy a' Jesuiták ezt az Universitást tellyes hatalommal minden világi befolyás nélkül a' maguk törvényeik szerint igazgathassák. Ezen kivül Frederickben ezen Érseki Megyében a' Jesuitáknak szép Intézeteik vannak a' gyermekek' nevelésére. A' Jesuiták, Sulpicianusok, és világi Papok ugyan ezen Érseki Megyében úgy neveztetett Missiokat is (az igaz hitnek hirdetésére és terjesztésére) tartanak, mellyekben mindég 60 Papnál többen foglalatoskodnak. A' Lakosok' száma mindegyütt ezen Érseki 's Püspöki Megyékben az 1830-ik esztendei öszve számlálás szerint:

Marylandban —	446,913
Columbiában —	39,558
Virginiában —	1,211,266
mindöszve	1,697,737
ezek között	74,000 Katholikusok.

2. *Bostoni.* Ezen Püspöki Megyében 1825-ik esztendőben, midőn Fenwick Benedek Josef odavaló Püspöknek felszenteltetett, tsak 4 Pap volt, most pedig ottan mintegy 20 Pap találtatik. A' buzgó Püspök most Seminarium' felállításában fáradozik. Ezen utólsó 3 — 4 esztendőben egy Katholikus Folyóirást botsátottki, eleinte „The Jesuit" később pedig „The Catholic Intelligencer" nevezet alatt. Ezen Journálban a' Katholika Religionak alapai és tanításai adattatnak elő és védelmeztetnek, a' hit' ellenségeinek megtámadásai megtzáfoltatnak, és sok másféle hasznos tanúságok terjesztetnek. Más Katholikus Journál is ezen tzim alatt: „The Catholic Press" Hartfortban, Conecticut' városában, ugyan ezen Püspöki Megyében, hetenként adattatikki. A' Lakosok' száma a' Bostoni Püspöki Megyében:

Maineben — — —	399,468.
New-Hampshireben —	— 269,533.
Massachusetsben —	— 610,014.
Rhode-Islandban —	— 97,210.
Conecticutban —	— 297,111.
Vermontban — —	— 286,679.
öszveségesen —	1,960,015.

kik között több, mint 15,000, Katholikus vagyon.

3. *New-Yorki.* Ezen Püspöki Megyében a' Püspöki Lakás New-Yorkban vagyon. New-York az északi Amerikai egyesült Tartományokban legnagyobb város, és az egész világon egyik a' legnevezetesebb kereskedő városok között. A' Lakosai' száma mintegy 200,000 lélekre megy, kik között mintegy 30,000 Katholikus vagyon és nékik közülök gazdagok és a' társaságban nagy tekintetüek. 1783-ik esztendőben ebben a' városban a' Katholika Religiónak még egy Temploma sem volt és a' Katholikusok is igen kevesen voltak.

New-Yorknak népessége — 1,913,508.
Ide járul New-Jerseynek
mintegy fele — — 160,479.

öszveségesen — 2,073,987.

kik között mintegy 80,000 Katholikus vagyon.

4. *Philadelphiai.* A' Püspöki Szék Philadelphiában vagyon. Ezen városnak Lakosai mintegy 160,000-re számláltatnak, kik között 25,000 Katkolikus vagyon. A' Philadelphiai Püspöki Megye magában foglallya:

Pennsylvániát — — 1,347,672.
Deláváret — — 76,739.
és a' másik felét
New-Jerseynek — 160,300.

öszveségesen — 1,584,711 lélekkel, kik között 100,000-nél több Katkolikus vagyon.

5. *Bardstowni.* Ezen Püspöki Megye 1808-ik esztendőben boldog emlékezetü 7-ik Pius Pápa által állittatottfel. Már akkor Bardstownban a' Cathedralis Templomon kivül egy jeles és a' Kormánytól Universitási jusokkal felékesittetett Collegium állott, mellyben mintegy 100 tanuló volt, és ezek között egynehány Protestáns. A' nép' száma ezen Püspöki Megyében:

Kentuckyban	—	—	688,884.
Tennesseeben	—	—	684,882.
öszveségesen		—	1,373,766.

kik között 22,000 Katholikus vagyon.

6. *New-Orleansi.* Ezen Püspöki Megyében egynehány tsupa Katholikusokból álló Plebánia vagyon, és minden Egyházi Intézet igen jól áll. A' mi ezen Püspöki Megyének népességét illeti:

Louisiánában 1830 ik esztendőben volt		—	215,791.
Mississippiben	—	—	136,806.
öszveségesen		—	352,597 lélek,

kik között mintegy 132,000 Katholikus vagyon. A' Főváros New-Orleans közel 80,000 Lakosból áll, kiknek legalább két harmadrésze katholikus.

7. *Charlestoni.* Minekutána ezen Püspöki Megye felállittatott, a' Püspöknek öt, vagy hat esztendő alatt ritkán volt három, vagy négy Papnál több segitségére és a' városban ollykor csak egy segéd Papja sem volt. Most

már 11 Pap könyíti Apostoli terheit, kik közül kilentzet maga formált és felszentelt. Charleston városában a' Lakosok' száma 40,000-en fellül megy. A' Seminárium' épületjében egy könyvnyomtató-Intézet is találtatik, mellyben ezen tzimű Folyó-Irás: „The United — States Catholic Miscellany" nyomtattatik. Ez egy Religióbéli tudományos Journál, melly minden héten egyszer jönki, és esztendő által egy vastag kötetet nagy negyedrészben tesz. Ezen Folyó-Irásból már 11 kötet jelentmeg. 11 esztendeig a' Püspök volt a' fő Szerkesztető (Redactor). Ezen szerkesztetésnek egész terhe igen sokszor tsak az ő vállait nyomta. 'S ez minden más kötelességei mellett. Az Iskolában a' tanítók' fogyatkozásában gyakran maga tanított, a' Missionáriusok' dolgait vezette, a' Cándidátusokat a' Papi hivatalra nevelte, formálta és készítette. Tudniillik az Apostoli buzgóságnak semmi sem nehéz, semmi sem lehetetlen, 's tulajdona, hogy a' terhhel nő, tellyes bizodalmát abban helyheztetvén, ki őtet megerősíti. Népessége a' Püspöki Megyének e' következendő:

Északi Carolinában	—	—	738,470.
Déli Carolinában	—	—	581,458.
Georgiában	—	—	516,504.
összveségesen	—		1,836,432.

kik között alig van 11,000 Katholikus.

8. *Cincinnátai.* Ezen Püspöki Megye' népessége igen hirtelen nőtt. 1820-ik esztendőben Ohio Tartományban 581,434, 1830-ik esz-

tendőben pedig már 937,679 Lakos volt. Ezen Tartomány most egyik az északi Amerikai egyesült státusnak legelevenebb és legvirágzóbb Tartományi közül. Cincinnáti városa Ohio folyóvize mellett fekszik. Már 10 esztendő óta Püspöki lakás és mintegy 30,000 Lakosa van, kiknek ötödrésze Katholikus. A' Kathedralis Templom mellett egy tágos épület áll, mellyben a' Püspök, a' többi Papság, és a' Semináristák laknak. Ezen épületben egy Typographia is vagyon, mellyben egy Egyházi Folyó-Irás ezen tzim alatt: „The Catholic Telegraph" jönki. *a)* Az újabb tudósítások szerint Ohio Tartományban és a' két Missio-Tartományban, úgymint Michigánban és Nord-Westben a' Katholikusok' száma 40,000-en fellül megy.

a) Ime melly betse van az Egyházi Folyó-Irásoknak Amerikában, hogyan megismértetik azoknak haszna és szüksége ama' szegény Papoknál! A' mi Egyházi Folyó-Irásunk pedig, melly nagy ösztönözésekre 's igértt segítségekre végre ugyan tsak megjelent, már is, midőn alig született, a' pártolók' fogyatkozása, egy igértt nagy segítségnek megtagadása 's az Alá-írók' kevés száma miatt, közelget kora 's talán meg nem érdemlett sirjához, 's pedig, ha oda jut, minthogy a' Veszprémi attyafiának sem volt szerentséje, nem lészen reménysége a' feltámadáshoz. — Az északi Amerikai egyesült Tartományokban 1830-ik esztendőnek elején 827 különbféle Ujságok, héti és hónapi Folyó-Irások, jöttekki. Ezek között mintegy 40 számláltatott, mellyeknek tárgyaik az Isteni, Törvényi, Orvosi és Belletristai tudományokvoltak. A' többinek foglalatját a' politikai dolgok tették. In-

nét is láthatni, mi magas gráditson áll az északi Amerikai egyesült Tartományokban a' kimiveltetés.

9. *St. Louisi.* Ezen Püspöki Megye magában foglallya Missury és Arkansas Tartományokat, és, mint Missiot, egy részét Illinois Tartománynak 's egynehány helyet az Indianusoknál napnyugotra. St. Louis mintegy 12,000 Lakost számlál, kik között 4000 Katholikus vagyon. Ezen városban a' Jesuitáknak egy Collegiumuk áll. Más Jesuita Collegiumok is vagynak ezen Püspöki Megyében. A' lakosok' száma ugyan ezen Püspöki Megyében e' következendő:

Missuryban	—	—	140,084.
Arkansasban	—	—	30,383.
öszveségesen			170,467.

kik között mintegy 30,000 Katholikus vagyon.

10. *Mobilei.* Ezen Püspöki Megye legújabb az északi Amerikai egyesült Tartományokban. Magában foglallya Alabama és Florida Tartományokat. Mobile városában mintegy 10,000 Lakós vagyon. A' népesség ezen Püspöki Megyében e' következendő:

Alabamában	—	—	309,206.
Floridában	—	—	34,725.
öszveségesen			343,931.

kik között mintegy 8,000 Katholikus vagyon. *a*)

a) János Charlestoni Püspök (északi Amerikában) a' Bétsi Érsekhez (Ddto: Wien, im März 1833.) a' többi között így ír:

Die Nachkommen der durch frühere Missionäre bekehrten Indianer sind in der Regel dem Glauben treu geblieben.

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Die Protestanten haben mancherlei Versuche gemacht, ihren Missionären bei denselben Eingang zu verschaffen, aber die meisten haben sich standhaft geweigert! In einigen Fällen, wo man es über sie gewonnen, bezeugten sie bald darauf ihr Mißvergnügen, und mehr als einmahl äußerten sie: „Unsere Vätter hatten Männer mit schwarzen Röcken zu ihren Führern, die hatten weder Weib noch Kinder; Männer, die sich ganz dem Gebet und dem Dienste der rothen Häute (so bezeichnen sie sich selbst) ergaben. Wenn diese Männer assen, so waren sie satt, denn sie hatten nur einen Mund, und wenn einer davon starb, so brauchte er nichts mehr, denn er hatte alles was er brauchte im Himmel, und wenn wir ihn begruben, so hatten wir bloß für seinen Geist zu beten. Nun geben sie uns aber Männer wie wir selber als Häupter des Gebets; diese Männer haben Weiber und lieben sie; sie haben Kinder und lieben sie; die Weiber und Kinder haben viele Mäuler und viele Rücken, und die Kinder werden alle Tage feister, und der arme Mann des Gebetes hat große Furcht, weil er liebt, er fürchtet, daß diese Mäuler sich nicht alle füllen, und daß diese Rücken sich nicht alle kleiden werden, er fürchtet sich sehr zu sterben, weil dann die er liebt, hungern werden, wenn wir sie nicht ernähren. So lange er lebt, sorgt er für sein Weib und seine Kinder, und wenn er dies thut, sagt er zu der rothen Haut: Ich thue meine Schuldigkeit, und die rothe Haut gehet weg und denket an das was der Vater gesagt hat, daß der Schwarzrock ein Mann war, nicht wie unser Einer, und daß er die rothe Haut sehr liebte, weil er nur den großen Geist und sein Volk zu lieben hatte, er hatte kein Weib und kein Kind, er hatte nur ein Maul und einen Rücken, und wenn er starb, so war dieser Mund geschlossen, und der Rücken kalt, und er fürchtete nicht, wenn es zum sterben kam, und blickte nur auf die rothe Haut, die er liebte, u. s. w." — Dies sind in Kürze die oft wiederkehrenden Äußerungen dieser Kinder des Waldes über Missionäre. Vielleicht ist die Zeit nahe, wo nach Anordnung der

Göttlichen Vorsehung diese Volksstämme in seinen Schafstall berufen werden. Vielleicht auch geschieht es zu diesem Zwecke, daß sie nun aus allen Theilen der Union zu einem Ganzen versammelt werden sollen. Beten wir für den Erfolg.

Rücksichtlich der Freiheit unserer Kirchen von Seiten der weltlichen Regierungen ist unsere Lage so glücklich als man denken kann. Wir haben völlige Befugniß alles zu thun, was wir möglicher Weise begehren oder für die Religion erprießlich halten können. Wir können Ordenshäuser, Klöster, Collegien, Seminarien, Schulen und Kirchen errichten, wir können deren Eigenthum versichern lassen, und unter Beobachtung der Gesetzlichen Vorschriften die allerausgedehnteste Sicherheit erlangen, nicht nur gegen die Raublust von Individuen, sondern selbst gegen die Möglichkeit eines Eingriffes der Regierung in die Religiösen Stiftungen. Die Amerikanischen Regierungen beschützen die Rechte aller Religionsgesellschaften, ohne sich in die innere Disciplin irgend Einer zu mengen. Wir brauchen unsere Regeln keiner Aufsicht zu unterwerfen; nie ist's Jemand in den Sinn gekommen, unsere Correspondenz mit dem heiligen Stuhle zu beengen; wenn wir von dieser höchsten Quelle Weisungen erhalten, so vollziehen wir den Inhalt derselben ohne Hinderniß. Man erklärt uns ganz einfach, daß wir den Gesetzen verantwortlich sind, wenn wir sie verletzen, und daß die Regierung mit unseren geistlichen Angelegenheiten, so wie der Pabst mit unserer Weltlichen Regierung nichts zu thun hätten, und daher unsere Correspondenz mit ihm sie nichts anginge. Wir halten unsere Provinzial-Concilien, unsere Diöcesan-Synoden und andere Zusammenkünfte nach Bedarf und Wohlgefallen; wir gehen nach Rom und wieder zurück, wie es uns gut dünkt und Noth thut; unsere getrennten Brüder genießen gleiche Rechte, die sie frey gebrauchen, und sie wie wir sind mit derselben Wärme unserer Verfassung ergeben, die uns diese Rechte, selbst gegen die Gewalt des Präsidenten oder des Con-

gresses, gewähr leistet. Die Verfassung müßte eher umgestossen werden, bevor uns diese Rechte könnten geraubt werden.

Die Amerikaner sind im Allgemeinen, obgleich rücksichtlich unserer Lehren und Übungen und der großen Grundwahrheiten des Evangeliums irregeleitet, dennoch ein Volk von religiösem Sinn, welches Tugend ehret, und auf öffentliche Sittlichkeit ungemein hält. Ich müßte mein eigenes Gefühl und Urtheil verläugnen, wenn ich ihnen nicht das Zeugniß ertheilte, daß ich mich von ihren schätzbaren Eigenschaften täglich um so mehr überzeuge, je besser ich sie kennen lerne, und ich erfreue mich der tröstlichen Hoffnung, daß Gott das Licht seines Glaubens reichlich über sie ergießen werde. Der Afterwitz eines französischen Freigeistes fände unter unseren Amerikanern keinen Anklang! Die Religion wird auch nicht einmahl von solchen verspottet, die nicht darnach leben! Wenn sie nicht glauben, so haben sie wenigstens gute Art und Erziehung. Jeder Geistliche, der sich angemessen beträgt, wird allgemein achtungsvoll, freundlich, und gastfrei behandelt; und wenn auch einige polemische Schriften große Sektenbitterkeit verrathen, so verhindern doch der überwiegende richtige Sinn, das lautere Gemüth und das Gerechtigkeitsgefühl der Mehrzahl fast durchgängig alle unangenehmen Folgen davon für die Gesellschaft. Auf gute Ordnung und Achtung rücksichtlich der Städten öffentlicher Andacht kann allenthalben gerechnet werden. Ich halte es für Pflicht, deren ich mich mit Vergnügen entledige, einem katholischen Volke zu sagen, daß die amerikanischen Protestanten, bei allen ihren dogmatischen Irrthümern, und bei ihrem zuweilen heftigen Wiederstande gegen die Ausbreitung unserer Lehre, durch ihre allgemeine Achtung für Religion, durch ihre Liebe zu sittlichen Tugenden, und durch ihr würdiges Benehmen gegen jene, die sie bekämpfen, sich auszeichnen. Wohl gibt es einige traurige Ausnahmen, aber ich spreche hier von dem Charakter im Allgemeinen. Die Amerikaner sind ein forschendes, den-

kendes und verständiges Volk. Wir haben die Wahrheit auf unserer Seite, wir wollen trachten sie ruhig und getreu vor ihren Augen zu erfüllen, wir wollen Geduld haben, wir wollen beten, wir wollen unser Vertrauen auf Gott setzen! Die Wahrheit muß unter solchen Umständen siegen.

Noch eine Bemerkung, die ich bei dieser Gelegenheit machen will, ist diese: daß kein einziger Bischof, wie ich versichert bin, von den Geldern, welche die Katholiken in Europa den Missionen zufließen lassen, auch nur einen Gulden zu seiner persönlichen Aushilfe oder Erleichterung verwendet. Die Amerikanischen Katholiken, wie arm sie immer seyn mögen, verschaffen ihren Oberhirten im Allgemeinen durch ihre Beiträge ein hinlängliches, wenn auch nicht glänzendes Auskommen. Ich kann Rede stehen für meinen eigenen Theil; meine Hilfsquellen sind gering, aber für meine persönlichen Bedürfnisse ausreichend, und die Liebe, mit welcher die Gabe gebracht wird, macht sie wahrhaft reich. Im Allgemeinen finden die Priester an den vorzüglichern Plätzen, wo die Katholiken zahlreich sind, genügenden Unterhalt, aber einige der neuen Missionen sind so entblößt, daß man den dortstationirten Priestern Nachhilfe leisten muß. Die auswärtigen Geldbeiträge werden also zu nachfolgenden Zwecken verwendet: 1tens Für Begründung und Erhaltung von Seminarien zur Heranbildung eines Priesterstandes. 2tens Für Herstellung und Unterstützung von Klöstern, welche die weibliche Erziehung leiten. 3tens Für Einrichtung von Gymnasien und Schulen, um die religiöse wissenschaftliche Bildung der Knaben sicher zu stellen. (Diese Gymnasien haben an mehreren Orten schon eine Erträgnißquelle gebildet, wodurch sich hinwieder die Seminarien unterhielten.) 4tens Für Erbauung von Kirchen oder als Zuschuß dabei, in armen und mühselig arbeitenden Gemeinden. 5tens Für Aussendung von Missionären zu den zerstreut wohnenden Katholiken, um ihnen Ge-

legenheit zum Empfang der heiligen Sakramente zu geben u. s. w.

Ich meines Theils habe, wie bereits gesagt, das vom Leopoldinen Verein erhaltene Geld für die erste Ratenzahlung von 9000 fl. Conv. Münze auf Ankauf eines Hauses und Gartens für die Erziehungsanstalt der Ursulinerinnen und einige andere kirchlichen Auslagen verwendet. Die Kathedrale der Diöcese wird gleichfalls auf dem erkauften Grundstück gebaut werden; demselben Zwecke denke ich auch die fernere Unterstützung zu widmen, die Sie mir noch zufließen zu lassen für gut befinden werden. Das Kloster und dessen Zöglinge werden durch ihr eifriges Gebet für die erlauchte Familie des Kaiser-Hauses, und für die gläubigen und edelmüthigen Bewohner der österreichischen Staaten einen Theil der Schuld für die empfangenen Wohlthaten abtragen. Viel ist in der That schon für uns geschehen, aber so seltsam es nach diesem Bekenntnisse klingen mag, unsere Arbeit ist nur dadurch vermehrt worden, und diese Vermehrung der Arbeit und der Arbeiter thut dringend Noth, denn unsere Glaubensgegner sind nichts weniger als unthätig für ihre Sache, und ihre Geldmittel gränzen ans Außerordentliche. Die dieser Darstellung angehängte Beilage Nro. II. zeigt evident die von unseren Gegnern in Amerika zusammengebrachten Summen für Verbreitung ihrer Lehren, der noch größern nicht zu gedenken, welche Großbrittannien an die protestantischen Missionen steuert. Mit so unermeßlichen Hilfsquellen sind die Protestanten der vereinigten Staaten seit langer Zeit schon bemühet, ihre verschiedenen Kirchen zum Nachtheil der unserigen emporzubringen. Als sie aber neulich inne wurden, daß wir von den Katholiken in Europa unterstützt werden, so schrien sie laut: es sey dies eine Verschwörung der europäischen Monarchen, um die republikanischen Grundsätzen in den Vereinigten Staaten unter dem Anscheine einer religiösen Hilfsleistung zu zerstören. Viele Personen hierdurch getäuscht/

haben reichlich zur Unterstützung ihrer Anstrengungen gegen das eingebildete Unglück beigetragen. Sie haben Sammler durch die ganze Union geschickt, und große Summen zu dem eingestandenen Ziele gehäuft, unsere Religion aus dem Lande auszurotten; sie sammlen noch immer fort, und haben 60 bis 80 Zeitschriften, die offen diesen Zweck verfechten, und gegen uns, gegen unsere Religion und gegen unsere Freunde deklamiren.

Diese Journale haben selbst den Präsidenten der Vereinigten Staaten, General Jackson, angegriffen, weil er Herrn Janzy, einen ausgezeichneten katholischen Rechtsgelehrten, zum Attorney-General der Vereinigten Staaten ernannt hat. Unsere Gegner vervielfachen gleichfalls seit mehreren Jahren — — — — — — ihre Seminarien für Erziehung der protestantischen Geistlichkeit. Im verflossenen Jahre haben sie an 80000 fl. C. Münze an Emissäre ausgegeben, die allein in der Absicht ausgesendet wurden, für Errichtung ihrer Schulen und Predigerstationen Kundschaft einzuziehen und taugliche Plätze zu wählen. (Besagte Summe wurde bloß für Emissäre in jenem Theil des Landes verwendet, der westlich von den Alleghany-Gebirgen, von den Seen in New-York, durch Pennsylvanien und Virginien nach Georgien sich erstreckt.) Man sagt uns nemlich ganz offenherzig: unsere Anzahl und unsere Kirchen hätten sich so reißend vermehret, daß sie nun auch ihrerseits das ihrige thun müßten, bevor wir zu stark würden. So ist denn der Krieg offen erklärt und eingeleitet; sie sind uns an Zahl unendlich überlegen, sie sind im Besitz von fast aller Gewalt und allem Einfluß im Lande, die Geldmittel zu ihrer Verfügung belaufen sich beinahe an zwey Millionen Gulden im Jahre, diejenigen nicht mitgerechnet, welche sie zur Erhaltung ihrer Kirchen, der Prediger und der Seminarien beziehen! Dieser gewaltigen Macht gegenüber wollen wir mit der Hilfe Gottes ruhig dem Ausgange entgegensehen, und furchtlos in den Streit gehen,

geſtützt auf die Kraft der Wahrheit, auf die Verheißungen des Erlösers, auf den beſondern Schutz unſeres Gottes, und auf den Edelmuth und die Treue unſerer europäiſchen Freunde, auf die wir vertrauen und nicht befürchten, daß ſie uns zur Zeit der Prüfung verlaſſen werden. Der mächtige Goliath hat geſchmäht, gedroht und geläſtert; mit ſeinem Harniſch und glänzender Rüſtung angethan, verläßt er ſich ſtolz auf Gewandtheit und Waffen; während ſein Gegner den Kieſel aus dem Bach, und den Segen des Himmels allein ſucht und ſieget!

Ezen folyó 1833-ik esztendőben 29-ik Májusban N. T. Viszoczky András Úr, Szepesi Megyebéli Világi Pap, a' Felséges Udvari Magyar Cancellaria' és Mélt. tellyes érdemü, tudományu 's buzgóságu Püspöke' engedelmével északi Amerikába indult, hogy ott a' Cincinnátai Püspöki Megye' Missiójához kaptsollya magát. Ezen derék Férfiu 1796-ik esztendőben Magyar Országban Vallendorf helységben született. A' Theologiát Bétsben a' Pázmáneumban végezte. 1821-ik esztendőben a' Szepesi Megye' Papjává szenteltetett, mellyben a' lelki Pásztorkodást 12 esztendeig ditsőségesen viselte. Isten vezérellye az igaz Hit' javára szentelt lépéseit 's fáradozásait! — P. Sänderl Simon Redemptorista, Bajor Missionarius Amerikában, 1832-ik esztendőben 15-ik Aprilisben Triestből megindult és ugyan azon esztendőben 20-ik Juniusban New-Yorkba, melly Trieszttől 833 német mértföldnyire esik, elérkezett. Ezen út Trieszttől New-Yorkig a' hajós Kapitán' asztalánál való betsületes tartással együtt fejenként mint-

egy 100 pengő Tallérba került. Lásd Katholische Literaturzeitung — herausgegeben von Friedrich von Kerz — 3ter Band. 2tes Heft. August. Mainz, 1833.

Ha az Isten életet, erőt, és időt ád, 's ezen Egyházi Folyó-Irás állhat, máskor is fogok közleni ugyan ennek tisztelt Olvasóival illyen Egyházi Statistikai ismereteket.

V.

Rövid Észrevételek *)

a' következendő két kis Munkára:

1) „Az Evangeliomi Keresztény Tolerántzia két „Predikátziókban elöladva, mellyek közül „az elsőben az mutattatik meg: hogy a' „Kereszténveknek a' Vallás dolgában egy „értelemre való jutások lehetetlen, a' má„sodikban: hogy a' Vallások közt lévő „különbségek ellent nem állván, a' Haza„fiak nyugodalmasan, tsendesen és boldo„gul élhetnek együtt — Harmadik kiadás. „Pesten, 1822." 8.

2) „Lehet e', van e' egyedül idvözítő „Ekklésia? ha lehet 's van, hol van? mellyik az? Pesten, 1822." 8.

A' napokban két kis munka jutott kezemhez, az egyik ezen tzim alatt: „Az Evangelio„mi" 's a' t. a' másik pedig ez alatt: „Lehet „e', van e'? 's a' t."

*) Ezen Észrevételek már 1822-ik esztendőben írattak, de azoknak ki nyomtattatása akkor né-

Mind a' két munka magára vonta figyelmetességemet, mind tudós Szerzője, mind tárgya miatt. A' mennyire más foglalatosságaim engedték, mindjárt olvasásokhoz fogtam és rólok néhány észrevételeket tettem.

Most ezen észrevételeket mások ösztönözéséből itten közrebotsátom. Minden más jobb rendnek feláldozásával Olvasóimat a' tudós Szerző' munkáin lapról lapra vezetem, hogy így az összehasonlítást könnyebbé tegyem, és az ellenséges sorokat azon rendben támadjam meg, mellyben azok állanak.

Először is ezen munkát: „Az Evangeliomi 's a' t." veszemfel.

A' mit a' tudós Szerző mind a' két Predikátziója elején Máté 23, 15. szent letzkéül felvesz, Krisztus a' Zsidó Irástudókról és Farizaeusokról mondotta, kiknek térítések kétség kivül dorgálásra méltó volt; mivel ők tsak azért iparkodtak el-annyira téríteni, mert az illyen térítő a' Zsidóknál igen nagy tekintetben volt, és a' hasznos hivatalokra számot tarthatott. Tehát az Irástudók és Fárizaeusok a' térítés által tsak önnön hasznokat vadászták. Ezen fellyül azokat, kiket megtérítettek, nem

---

melly akadályok miatt el-maradott. Minthogy pedig azóta többen azoknak közre bocsátását óhajtották, 's hasznosnak ismérték; alkalmatosnak találtatott, azokat ezen Folyó-Irásba felvenni. *A' Szerkeszt.*

az Isten' törvényére, és félelmére, hanem tsak a' magok babonás hagyományira tanították. Ez illyen térítés valóban kárhozatos. De a' Keresztény Katholikusokat olly közönségesen efféle térítésekkel a' tudós Szerző igazságtalanság nélkül nem vádolhatja. Itt tsak a' maga regulája' követésére kérem őtet, midőn mondja a' 31-ik lapon: „Felebarátinknak lel-„kek isméretét respectáljuk, tiszteletben tart-„suk, mint az Istennek azokban lévő képét, „helytartóját és a' mit azok ennek meggyőzet-„tetéséből hisznek, tselekesznek, bátor az a' „mi meggyőzettetésünkkel ellenkezik is, be-„tsületben tartsuk." Tehát, ha felebarátunk valamit tesz, ne mondjuk mindjárt, hogy roszsz végből teszi. Krisztus fennemlített szovaival nem a' térítést, hanem a' térítés' tzélját és módját kárhoztatja; magát a' térítést nem is kárhoztathatta; mert maga is térítő volt, Apostolit 's tanitványit is térítőkké tette. Többnyire a' tudós Szerző Krisztus' szovait nem is helyesen hoztafel; mert Krisztus nem mondotta: „mikor pedig Zsidóvá leend, azt a' „gehenna' fiává teszitek, kétszerte inkább, „hogy sem az előtt volt" hanem: „kétszerte „inkább, mint magatok vagytok." Nézze bár meg a' tudós Szerző a' görög textust, melly így van: „*καὶ ὅταν γένηται, ποιεῖτε αὐτὸν υἱὸν γε-*„*έννης διπλότερον ὑμῶν.*"

A' 3-ik és 4-ik lapon a' tudós Szerző Gellius' példájával vitatja, hogy a' Religióban le-

hetetlen az egyesség, minthogy Gellius Athenében a' különböző felekezetü Filosofusokat egy értelemre akarván birni, a' Filosofusoktól kinevettetett, mivel lehetetlenségre törekedett. De itt nagy a' különbség; mert az Isten a' Filosofiát, a' mennyire a' Religiót nem érdekli, magára az emberi észre hagyta 's ebben az emberek közt való egyesség az Istennek nem tzéllya; ellenben a' Religiót magára az észre egészen nem hagyta; ezt kinyilatkoztatásaival 's rendkivül való követei által tanította, 's a' tsalhatatlan Anyaszentegyházban őrizetre, tanításra és magyarázásra letette. Végtére, hogy az emberek a' Religióban megegyezzenek 's hogy egy akol, egy Pásztor légyen, akarja. Tehát ha a' Filosofiában az egy értelem lehetetlen is; a' Religióban lehetséges; mert midőn a' Filosofiában bélátás, azaz tudomány kivántatik, a' Religióra nézve a' hit élégséges. *a*) Az Isten az ő tzéllyait lassan lassan eszközli; mert az emberi szabadságon erőszakot tenni nem akar, ha tehát még eddig az emberek a' Religióban meg nem egyeztek is, azért állítani épen nem lehet, hogy ez lehetetlen, következendőképen rajta munkálkodni sem kell. A' Historiák bizonyitják, hogy sok meglett, a' mit az ember lehetetlennek tartott. De teszem, hogy a' Religióban a' tökélletes megegyezés épen lehetetlen, még ebből sem következik, hogy a' megegyezésre, a' mennyire az lehetséges, törekedni nem kell. P. o. ki mondja, hogy a'

tolvajokat, gyilkosokat és más gonosztévőket egészen a' világból kiirtani lehetetlen, tehát ezeknek kiirtásán, a' mennyire ez lehetséges, munkálkodni sem kell?

a) Schnaubert Protestans mondja: „Freylich läßt „ſich, wenn alle Menſchen überzeugt ſind, daß es eine „unfehlbare Kirche gibt, gedenken, daß ſie alle auch von „der Wahrheit der einzelnen Lehren, wenigſtens wegen des „unfehlbaren Anſehens dieſer Kirche überzeugt ſind. — „Wenn aber dieſe Überzeugung wegfällt, iſt es vermöge der „Natur des Menſchen unmöglich, daß alle Menſchen in „allen Religionslehren ganz einig ſeyn ſollen." Ime mitsoda egyszerü, könnyü és rövid útat választott az Isten a' Religióban való egységre — a' tsalhatatlan Anyaszentegyháznak tekintetét! e' nélkül ez az egység meg nem lehet.

Az 5-ik, 6-ik, 7-ik, 8-ik, *és* 9-ik *lapon* az érzéseknek, tehetségeknek, ismereteknek, oktatásoknak, nevelésnek, climának, az az éghajlatnak különbségeiből akarja a' tudós Szerző megmutatni, hogy a' Religióban az egy értelem épen lehetetlen. De ez az okoskodás igen sokat próbál, téhát a' Filosofusok' közmondása szerint semmit sem próbál. E' szerint az okoskodás szerint tsak két embernek sem lehetne egy Religiója; mert az érzések, tehetségek, ismeretek 's a' t. tsak két emberben sem egészen egyenlők; tehát mivel az Ekklesia, a' mint tartatik, több ugyan azon egy Religióju embereknek társasága, és mivel a' tudós Szerző' okoskodása szerint a' Religióban tsak két ember sem egyezhetmeg, az Ekklesia tsak üres szó,

és így legjobban bebizonyodik, a' mit a' tudós Szerző mond: *Lehet e', van e'?* munkájának *17-ik lapján*, hogy az Ekklesia nem kivülünk, hanem bennünk van; mert így minden Keresztény maga maga tesz Ekklesiát; mert senki mással egy Religióban nem lehet 's így annyi Ekklesia van, a' hány Keresztény van, úgy hogy ezen irtóztató sok Ekklesiáknak majd különböztető neveket sem lehet találni.

De többet mondok: minthogy az egyes ember is mindég változik, gustusában, gondolkodása' módjában, máximáiban, ismeretei-ben, úgy az egyes embernek is, ha az illyen különbségektől függ a' Religio, minduntalan más más Religiója lészen; sőt, a' mint egy Bölts mondja: „nemo est hodie, qui fuit heri," senki sem az ma, a' ki tegnap volt; ma már más Religiónk leszsz, mint tegnap volt; 's ha ugyan ezen mindennapi különbsége a' Religiónak kevésben áll is, a' mint az embernek mindennapi változása is kevésben áll, de ezen kis változások esztendőnként tsak ugyan sokra mennek, úgy hogy végtére, valamint egészen más testünk, úgy más Religiónk is leszsz. Ha az Isten Religiót akart adni, tsak egyet adhatott, vagy inkább nem is adott; ha pedig egyet adott, tzél nélkül nem adta, hanem azt akarta, hogy azt kiki keresse, és a' megtalálttat kövesse; már pedig, ha a' Religiót az elölszámlált különbségekhez kötötte volna, soha roszszabb fundámentomon nem épithetett volna; mert így ugyan egy Re-

ligiót adott, de a' mellyből tüstént ezernyi ezer lett.

A' 12-*ik lapon* a' tudós Szerző mondja: „azt akarja inkább (az Isten), hogy valamint „minden ő munkáiban, úgy itt is (a' Religió- „ban) különbségek légyenek. Nem tanította „ezt néktek a' tapasztalás, hogy egyik vallás „a' másiknak köszörüköve, ezen a' kövön éle- „sedik az emberi elme, terjed a' megvilágoso- „dás, nevekednek a' tudományok?" De erre azt felelem: A' Religiót és pedig az egy Religiót, a' mint fellebb mondottam, az Isten adta, tehát akarja is, hogy azt kiki kövesse, de erőszakot tenni nem akar; valamint akarja, hogy jól éljünk, de azért erőszakot nem tesz; mert szabadságunktól megfosztani, és belőlünk máchinákat tenni nem akar; tehát engedi a' különbféle Religiót és ebből is jót hoz ki; mert az Istennek hatalma, böltsessége és jósága ebből legjobban kitettzik. De ezen engedésből s' jóból, mellyet abból hozki, nem következik, hogy az Isten a' Religióban a' különbséget akarja. Hogy pedig az Isten más munkáiban a' különbséget akarja, onnét kitettzik; mert ez a' különbség egyenesen ő tőle vagyon; de a' Religióban való különbség az emberektől van: Luthertól, Zwinglitől, Calvintól, 's a' t.

Ugyan az említett helyen a' tudós Szerző mondja: „Volt az az idő, mellyben a' Keresztény- „nyek egy értelemben láttattak lenni, azon- „ban e' volt épen az a' szerentsétlen idő, melly

„legtöbb veszedelmes tudományokat szült; szé-
„lesebben terjed, mint első tekintettel látzana,
„a' mit mond Sz. Pál: *szükség lenni eretnek-*
„ségeknek." Én erre azt felelem: Ha azon Keresztények igazán egy értelemben lettek volna és abban megmaradtak volna, veszedelmes tudományok nem születtettek volna; mert az egy értelem nem szülhet illyes különbségeket. Sz. Pál ugyan mondja: *Szükség lenni eretnekségeknek*, de ebből se következik semmiképen, hogy az Isten a' Religióbéli különbségeket akarja; mert Sz. Pál' szovait tsak épen úgy kell érteni, mint Krisztusnak hasonló szovait: „*Szük-*
„ség lenni botránkozásoknak," de azért az Isten a' botránkozásokat még sem akarja; sőt Krisztus jajt mond annak, a' ki által a' botránkozás jő.

Ismét az említett helyen a' tudós Szerző folytatja, mondván: „hogyha a' Keresztények-
„nek a' vallásra nézve egy értelemben való lé-
„tek hasznos és szükséges volna, az Isten azt
„bizonyosan megtselekedné, úgy de nem tse-
„lekszi, tehát az sem nem hasznos, sem nem
„szükséges, sem nem lehetős. — Ezek mind
„azt mutatják, hogy az úgy mondatott Térítők,
„a' kik szent kötelességekké tették magoknak,
„hogy mindeneket egy értelemre, még pedig
„a' magok értelmekre vonjanak, mindeneket
„a' magok vallásokra téritsenek, magával az
„Istennel, és a' természettel trutztzolnak." Én is tehát így okoskodom: ha hasznos és szük-

séges volna, hogy minden Keresztény jó és Istenfélő legyen, az Isten azt bizonyosan végre hajtaná, de ezt végre nem hajtja, tehát sem nem hasznos, sem nem szükséges, sem nem lehetős, hogy minden Keresztény jó és Istenfélő legyen, 's így az Istennel és a' természettel tusakodnak, kik azon fáradoznak, hogy mennél több Keresztények jók és Istenfélők legyenek. Maga a' tudós Szerző is, mint vallásának egyik Fő Szolgája, mindannyiszor az Istennel és a' természettel tusakodik, valahányszor Prédikáló Széken áll 's mindenektől megismért és betsült ékesszólásával hallgatóit a' jóra inti. Még is így okoskodom: ha hasznos és szükséges volna, hogy tolvajok, gyilkosok és más gonosztévők ne legyenek, az Isten azt bizonyosan megtselekedné, úgy de nem tselekszi, tehát az sem nem hasznos, sem nem szükséges, sem nem lehetős, hogy tolvajok, gyilkosok 's más gonosztévők ne legyenek, 's így az Isten akaratjával és a' természettel küszkődnek, kik a' tolvajokat, gyilkosokat és más gonosztévőket háborgatják és kiirtani kívánnyák. De én úgy tartom, mind a' ketten roszszul okoskodunk.

A' 16-*ik lapon* a' tudós' Szerző mondja: „Azok a' Proselytusok, a' kikkel annyira di„tsekednek a' Térítők, nem értelmeket, val„lásokat változtatták, épen nem, hanem hy„pocritákká, képmutatókká, vallástalanokká, „és így a' köztársaság' pestiseivé, annak ból-

„dogságának ellenségeivé tétettek.“ Felteszem a' tudós Szerzőről, noha azt a' kivételt ő nem tette 's egészen közönségesen beszél, hogy itt azokat nem érti, kiket maga Krisztus és az Apostolok térítettekmeg, felteszem, hogy azokról elhiszi, hogy azok Krisztustól és az Apostoloktól a' Religióról meggyőzettettek és így meggyőződésből tértekmeg, következendőképen legalább Krisztus és az Apostolok hypocritákat 's vallástalanokat nem tsináltak; mert azok közül igen sokan a' Religióért mindenféle üldözéseket kiállottak, mindent, a' mi a' világon édes lehet 's a' szívet ahoz kötheti, elhagytak, a' hálált látták és szenvedték annak ezer nemeiben; jól tudja mind ezeket a' tudós Szerző a' Historiákból, mellyekben ő járton jártos és azt is meg ismeri, hogy a' hypokriták, kik a' Religiójokról meggyőzve nintsenek, azért ugyan olly sokat, és elannyira minden világi reménység nélkül szenvedni nem készek, holott sokszor azok is, kik Religiójokról igazán meggyőzve vannak, az üldözésekben eltsükkennek. Ezeket feltévén; mert igen igazságosan kivánok bánni illy tudós Szerzővel, ezeket, mondom, feltéven, annál jobban meg vagyok győződve, hogy minden más egyébb térítésekről mondja, a' mit mond; mert egyébbként egészen elgyengülne és kiüresedne állítása, mellyet ő olly közönségesen és minden kivétel nélkül fejezett ki. Ezt annál inkább még elhiszem; mivel a' későbbi térittőknek

nem voltak úgy hatalmokban a' tsudák, mint Krisztusnak és az Apostoloknak, azokban nem volt az az Isteni felkenetés, mint Krisztusban és az Apostolokban, és a' későbbi térítések, mint jobban már emberiek, egészen fogyatkozások nélkül sem voltak. Tehát, hogy ezen megtéréseket a' tudós Szerző egész erővel ostromollya, kételkedni nem lehet, minekutána olly közönségesen és minden kivétel nélkül szóllott.

Már most tehát, tsak a' mi minket közelebb illet, mi jót mondhatunk Sz. Istvánról a' tudós Szerző' állítása szerint, hogy Nemzetünket megtérítette? Ő hypocritákat, és vallástalanokat tsinált, az egész Nemzetet hypocritává és vallástalanná tette; mivel pedig a' vallástalanság pestise a' thronusoknak és köztársaságoknak, a' maga thronusának és maga Országának szült pestist és pedig állandó pestist; mert a' tudós Szerző a' 18-*ik lapon* mondja: „Tudom, hogy a' Térítőknek magoknak semmi „reménységek az eránt nints, hogy az ő pro„selytusok az ujonnan felvett vallást igazán „szivből kövesse; tudják, hogy az vagy kép„mutató, vagy vallástalan leszsz. De azt mond„ják, hogy ennek gyermekeire nézve tellyes „a' reménység. Azonban nem úgy van a' do„log: ha a' proselytus hypocrita, — ezt a' hy„pocritaságot általadja gyermekeinek is, ha val„lástalan, a' vallástalanságot béplántálja azok„nak szivekbe. Egy hypocrita sok hypocrítát,

„egy vallástalan sok vallástalant szaporit.“ — Igy tehát Sz. István alatt a' megtértt Magyarok hypocriták és vallástalanok voltak, ezek a' hypocritaságot és vallástalanságot maradékiknak, ezek megint maradékiknak 's így tovább általadták, úgy, hogy, ha valakinek más öröksége nem jutott is, legalább hypocritaságot és vallástalanságot nyert atyáitól, vagy mellyik ágon 's generatzion szünt volna meg a' hypocritaság, és vallástalanság, midőn a' tudós Szerző említett szovaiban a' gyermekekre nézve is minden reménységet elvett? 's így tehát mind egyenként hypocriták és vallástalanok vagyunk, 's evvel kikerekedett az az állandó és örökös pestis is, mellyet Sz. István térítésével a' maga thronusának, Nemzetének, és Országának szerzett. Már ennekutána nem kell kutjait keresni azon romlottságnak, melly ellen a' mi időnkben kiki panaszolkodik. A' tudós Szerző szerint mindennek Sz. István az oka; mert ő tsinálta Országunkban térítésével azon irtóztató sok hypocritákat és vallástalanokat. Első András Királynak országlása' kezdetét errevalónézve boldognak kell mondani, hogy akkor sokan a' Magyarok közül a' hypocritaságot és vallástalanságot egy időre letették és ismét pogányok lettek.

Más későbbi térítésekről is a' tudós Szerző szerint tsak így kell itélnünk. Tele van h/t Európa hypocritákkal és vallástalanokkal. Tsak azt most meg nem foghatom, mivé lettek, kik

Luthertől, Zwinglitől, Kálvintól 's a' t. megtérittettek? Hiszem már az említett principium szerint úgy is hypocriták és vallástalanok voltak, az atyáiktól nekik általadatott örökségből; mivé tétettek tehát ismét az említett új térítők által?

A' 17-ik *és* 18-ik *lapon* a' tudós Szerző kérdezősködik mondván: „Térítő, azt kérdem „tőled, mit tselekedtél a' te proselytusoddal? „Meghagytad e' elméjében, szivében annak előb„beni vallásának gyökereit, vagy egészen kiszagattad azokat? Ha meghagytad, a' mint bizo„nyosan meghagytad, így hypocritává, képmu„tatóvá tetted azt: szivében mindenkor régi „vallásához ragaszkodik, azt, a' mellyre te által „vitted, tsak szinli, kivül mutatja, belől ne„veti. Ha régi vallása gyökereit kiszaggattad, „másokat ültettél helyettek; ezek az új gyöke„rek hamar kiszáradnak; amazok többé nin„tsenek, és így vallástalánná tetted." — A' tudós Szerzőnek kérdései után, mindenekelőtt én is egyet kérdek őtőle: tudniillik, hogy tehet ő szót a' proselytusnak előbbeni vallása felől? Hiszem nem is volt vallása; fennemlített állításánál vezetem a' tudós Szerzőt 's ekképen mutatom meg tulajdon principiumából, hogy ez illyen proselytusnak úgy sem volt előbb is semmi vallása; mert annak eleji egykor már proselytusok, megtérttek voltak — Sz. István alatt a' Keresztény Katholika Religiora, azután Luther után a' Lutheranismusra, vagy Kálvin

után a' Kálviniánismusra 's a' t. — Már Sz. István' térítése által ennek a' proselytusnak eleji hypocritákká és vallástalanokká tétettek, ezen hypocritaságot és vallástalanságot gyermekeiknek és onokáiknak is izről izre által adták; és mivel a' hypocritaság' és vallástalanság' lántza félben nem szakadott, a' tudós Szerző szerint, a' ki, mint fellyebb láttuk, a' gyermekekre nézve is minden reménységet elvett, azért az illyen proselytusnak azon eleji, kik Protestans vagy Reformata 's a' t. Religióra térittettek, ezen új térittők által evvel hypocritáknak és vallástalanoknak lenni meg nem szüntek, sőt ismét új hypocritaságba és vallástalanságba keveredtek; ezek ezt a' hypocritaságot és vallástalanságot maradékiknak is általadták a' tudós Szerző szerint 's így a' hypocritaság és vallástalanság lejött egész a' szóban levő proselytusig; nem volt tehát ennek megtérése előtt is semmi vallása, hypocrita és vallástalan volt, tehát a' térítő hogy szaggathatná ki proselytusából előbbeni vallásának gyökerét, a' mi nem is volt benne? 's így a' mi nincs, se benne nem hagygya, se ki nem szaggatja.

Megengedem azonban, hogy az említett proselytusnak volt előbb is vallása 's már most a' tudós Szerzőnek fenn kitett kérdéseire egyenesen felelek: — A' tudós Szerző azt kérdi: „Térítő, mit tselekedtél a' te proselytusoddal? „Meg hagytad e' elméjében, szívében annak „előbbeni vallásának gyökereit, vagy egészen

„kiszaggattad azokat?“ Ezt a' kérdést én semmiképen sem tudom megegyeztetni a' tudós Szerzőnek e' következendő szovaival a' 33-ik *és* 34-ik *lapon*: „nem ollyan nagy a' keresztény „felekezetek közt a' különbség, mint közönsé„gesen tartatik. Kártékony tévelygés az, hogy „sok Keresztények a' vallásbéli külső gyakor„lásokat, rendtartásokat, tzeremoniákat vallás„nak tartják és ha ezekben egymástól külön„böznek, úgy gondolkodnak, hogy a' tüz a' „vizzel nem ellenkezik annyira, mint az ő „vallások egymástól — — mikor ezeket a' régi „népeket így sajnáljuk, nem sokkal inkább „sajnálkoznánk e' a' keresztény felekezeteken, „midőn látjuk, hogy ezek abban, a' mi a' val„lásnak' lelke, valósága, megegyeznek, legtöbb„nyire ollyan tárgyakról egyenetlenkednek, „mellyek nélkül a' vallás ellehet. Mert ugyan „kérlek, miben áll a' keresztény vallás? A' „Krisztus így adja azt elő: *szeressed a' te Ura„dat Istenedet; szeressed felebárátodat. Erről „ismérik meg mindenek, hogy az én tanitvá„nyim*, az az Keresztények, *vagytok, ha egy„mást szeretitek.* Kérdezd Sz. Páltól, mit ta„nit a' keresztény vallás? azt feleli; Ezt: hogy „*megtagadván a' hitetlenséget, világi kiván„ságokat, éljünk mértékletesen, igazán és „szentül e' jelen való világban.* Úgy de ez nem „közönséges vallása e' az egész Kereszténység„nek? van e' erről legkissebb kérdés közöttök? „Ebben egyezzünk hát meg; ne legyünk hason-

„latosok azokhoz a' Krisztus által megdorgál-
„tatott emberekhez, a' kik *a' méntát, a' kaprot,*
„*a' köményt megdézmálták, azonban, a' mi a'*
„*törvényben fődolog volt, elhagyták*, ne egye-
„netlenkedjünk, háborogjunk azokért a' dolgo-
„kért, a' mellyek nélkül a' vallás ellehet!" Ezeket mondja a' tudós Szerző, tehát a' tudós Szerző szerint abban, a' mi a' vallásnak lelke, valósága, mindnyájon keresztények megegyezünk, hát a' térítő proselytusából soha se szaggatjaki a' vallást, az az: azt, a' mi a' vallás' lelke és valósága. Abban a' térítő az ő proselytusával már előbb is megegyezett. Miért teszi hát a' tudós Szerző ezt a' kérdést: „Térítő, mit
„tselekedtél a' te proselytusoddal? Meghagytad
„e' elméjében, szivében annak előbbeni valla-
„sának gyökereit vagy egészen kiszaggattad
„azokat?" A' Moralisunk, az az: az erköltsi tudományunk mind egy, a' hitbéli tudományban is igen sokban megegyezünk; egyaránt hiszszük az Isten' létét, a' lélek' halhatatlanságát, a' más világot 's a' t. Tehát a' térítő prosélytusából nem szaggatjaki ezeket, 's így mit beszél a' tudós Szerző a' vallásnak egész és gyökerestől való ki szaggatásáról? Mintha a' Térítőnek proselytusából mindent ki kellenék szaggatni és egészen 's mindenben más Religiót bele plántálni? A' mi jó, a' mivel vele megegyez, azt a' térítő proselytusában mind meghagyja, a' mi az ő lelki ismérete szerint, mellyet a' tudós Szerző' regulája szerint is respe-

ctálni kell, abban hibás és roszsz, ezt kigyomlálja és e' helyett más jobbakat ültet belé; így tehát a' tudós Szerző szerint, a' mi a' vallásnak lelke és valósága, mindég megmarad, a' többi a' tudós Szerző szerint, úgy is tsak *ménta*, *kapor*, *kömény*. Úgy bánik a' térítő proselytusával, mint az oltó kertész a' gyümölts fával; nem vágjale egészen, tsak megkapállya, megnyesi, beleolt. A' mondottakból az is következik, hogy a' tudós Szerzőnek már ezen szovai sem állhatnak meg, mellyeket a' térítőhez mond a' 17-ik *és* 18-ik *lapon*: „Ha régi vallása' gyö„kereit kiszaggattad, másokat ültettél helyettek, „ezek az új gyökerek hamar kiszárodnak, ama„zok többé nintsenek, és így vallástalanná tet„ted." Így tehát a' tudós Szerző előbbeni szovait az utóbbiakkal derekasan felforgatta.

Végtére én is kérdem: Luther, Zwingli, Kálvin! mit tselekedtél a' te proselytusoddal? Meghagytad e' elmejében, szívében annak előbbeni vallásának gyökereit, vagy egészen kiszaggattad azokat? Ha meghagytad, a' mint bizonyosan meghagytad, így hypocritává, képmutatóvá tetted azt: Szivében mindenkor régi vallásához ragaszkodott, azt, a' mellyre te általvitted, tsak szinlette, kivül mutatta, belől nevette. Ha régi vallása' gyökereit kiszagattad, másokat ültettél helyettek; ezek az új gyökerek hamar kiszárodtak; amazok többé nem voltak, és így vallástalanná tetted. Már pedig a' hypocritaság és vallástalanság minden mara-

dékokra által megy, 's így tehát a' te követőid mái napiglan is egyenként a' tudós Szerző' principiuma szerint mind hypocriták vagy vallástalanok.

A' 19-ik *lapon* a' tudós Szerző mondja: „Hol mondta azt a' Krisztus valaha, hogy az „ő tanitványinak megismértető jelek az: hogy „azok a' hitre, a' vallásra nézve egy értelem„ben vagynak?" Én erre azt felelem: Akarja tudni a' tudós Szerző, hol mondta azt Krisztus? Sz. Jánosnál mondta a' 8-ik *részben* 31-ik *versben*, a' hol olvastatik: „*Ελεγεν ουν ὁ Ιησους προς* „*τους πεπιστευκοτας αυτῳ Ιουδαιους: εαν υμεις μεινητε* „*εν τῳ λογῳ τῳ εμῳ, αληθως μαθηται μου εστε.*" Magyarul: „Mondá tehát Jesus a' Zsidókhoz, kik „ő benne hittek, ha meg maradtok az én beszé„demben, igazán az én tanitványim vagytok." Már pedig Krisztus azokról is eleget beszélt, a' mik a' hithez tartoznak, és azért Krisztus ezen szóvaiban a' hitet is az ő tanitványinak megismértető jelévé tette. Úgy de mondja a' tudós Szerző: Krisztus itt a' hitet ugyan az ő tanitványinak megismértető jelévé tette, de nem az abban való egy értelmet. De én erre felelem: A' miket Krisztus mondott, azoknak tsak egy értelme vagyon; mert Krisztus nem úgy beszéllt, mint a' pogány Oraculum: „*Ibis* „*redibis non morieris in bello*," vagy: „*Ajo* „*te Aeacida Romanos vincere posse.*" — Mondám, Krisztus' szovainak tsak egy értelme vagyon, tehát ezen egy értelemre törekedni kell és ha

törekedünk, vagy valóságosan egy értelemben leszünk, vagy, ha minden törekedés mellett is Krisztus' szovai értelmét el nem érhetjük, legalább akarattal és kivánsággal egy értelemben leszünk, és az illyen egy értelem valamint lehetséges, úgy szükséges is, és a' Krisztus' tanitványinak a' szeretettel egyetemben bizonyos megismértető jele. Kérdem, p. o. egészen követi e' az Plátót, következendőképen igaz tanitványa e' Plátónak, a' ki annak tanítását és értelmét nem törekedik érteni és Plátoval egy értelemre jutni? Úgy egészen követi e' Krisztust, következendőképen igaz tanitványa e' Krisztusnak, a' ki annak tanítását és értelmét tehetsége és környülállási szerint nem törekedik érteni és Krisztussal egy értelemben lenni? 's minthogy Krisztus' szovainak egy az értelme, ezen törekedés egységre vezet, és ha ezt az ember el nem érheti, már a' törekedés maga elég és úgy tekintetik, mint az egy értelem maga.

Ugyan a' 19-ik *lapon* a' tudós Szerző mondja: „A' vallásnak arra kell igyekezni, hogy mi „az Istenhez hasonlók legyünk. Úgy de az Is„tenben nints hit.“ Tehát a' tudós Szerző a' hittel nem tsak nem gondol, sőt a' hitnek fogyatkozását az Istenhez való hasonlatosságnak tartja. Okoskodása ebben áll: Kötelességünk az Istenhez hasonlóknak lenni, de az Istenben nints hit, tehát kötelességünk nekünk is hitetleneknek lenni. Így a' legnagyobb hitetlen leghasonlóbb az Istenhez. De miért mondja hát

Sz. Pál a' Zsidókhoz irt Levelének 11-*ik rész.* 6-*ik vers. Hit nélkül lehetetlen tettzeni az Istennek?* Sőt miért magasztalja elannyira a' hitet ugyan azon Levelében?

De most már a' tudós Szerzőt maga magával ütköztetem meg. Mivel a' hitet elannyira elveti, hogy a' ki nem hisz, azt az Istenhez hasonlónak tartja, tehát *Lehet e', van e'?* munkájában bon mot gyanánt miért hozzafel Sz. Hieronymusnak ezen szovait: *Ecclesia ibi est, ubi vera fides est.* Már most én ebből másként okoskodom a' tudós Szerző' principiuma szerint: Az hasonló az Istenhez, a' kinek nints hite, tehát az nem hasonló az Istenhez, a' kinek van hite; már a' felhozott és helybe hagyott bon mot szerint, ott az Anyaszentegyház, a' hol igaz hit van, az az: a' hol az emberek igazán hisznek; de a' kik hisznek, nem hasonlók az Istenhez, tehát ott az Anyaszentegyház, a' hol az emberek nem hasonlók az Istenhez; a' kik pedig nem hasonlók az Istenhez, nem tartják-meg Krisztus' parantsolatját; mert azt parantsollya, hogy hasonlók legyünk az Istenhez, mondván *Máté* 5, 48.: „*legyetek tehát tökéletesek, mint a' ti mennyei Atyátok tökéletes,*“ tehát ott van az Anyaszentegyház, a' hol az emberek nem tartják meg Krisztus' parantsolatját.

De mennyünk tovább: Minekutána a' tudós Szerző a' hitet elannyira elveti, miért mondja második Predikátziójában a' 34-*ik lapon:*

„Kérdezd Sz. Páltól, mit tanít a' Keresztény „vallás? azt feleli: Ezt, hogy *megtagadván a'* „*hitetlenséget*" 's a' t. hát a' Keresztény vallás azt tanítja, hogy meg kell tagadnunk a' hitetlenséget. De most megint okoskodom: tehát a' Keresztény vallás tanítja, hogy meg kell tagadnunk a' hitetlenséget; de a' hitetlenség a' tudós Szerző szerint hasonlatosság az Istenhez, tehát a' Keresztény vallás tanítja, hogy meg kell tagadnunk a' hasonlatosságot az Istenhez, az az, hogy ne legyünk hasonlók az Istenhez. De a' hasonlatosság az Istenhez a' morális tökélletességben áll, tehát a' Keresztény vallás tanítja, hogy morális tökélletességünk ne legyen, vagy is erköltsi tökélletesek ne legyünk. Itt nem mondhatja a' tudós Szerző azt a' Leibnitziusét: *Cave a' consequentiariis;* mert ezen következések a' tudós Szerző' principiumából nyilván folynak. De mennyünk még tovább: A' tudós Szerző mondja: „A' vallásnak arra „kell igyekezni, hogy mi az Istenhez hason„lók legyünk, úgy de az Istenben nints hit," — Én erre azt mondom: Az Istenben reménység sints, tehát mi bennünk se legyen, így tehát kiben semmi reménység sints, hasonló az Istenhez; de a' kiben semmi reménység nints, az desperatus, az az kétségbe esett, tehát egy desperatus, egy kétségbeesett hasonló az Istenhez. Sőt az Istentagadó még leghasonlóbb az Istenhez; mert az Istentagadóban se hit, se reménység, se Isten' ismérete, valamint az Is-

tenben sints hit, 's reménység, se az Isten magán kivül más Istent nem ismér.

De mennyünk még is tovább: Sz. Pál mondja: *hit nélkül lehetetlen tettzeni az Istennek.* Lássuk tsak mit mond Sz. Pál a' tudós Szerző szerint: a' hitetlenség a' tudós Szerző szerint hasonlatosság az Istenhez, tehát a' hit ellenben hasonlatlanság az Istenhez; de mivel a' hasonlatosság az Istenhez a' morális tökélletességben áll, hát ellenben a' hasonlatlanság az Istenhez, a' hol a' hasonlatosságra kötelezteténk, a' morális tökélletlenségben, az Istentelenségben áll; tehát a' hit Istentelenségben áll, az az a' hit Istentelenség, és így Sz. Pál a' tudós Szerző szerint azt mondja: hogy Istentelenség nélkül lehetetlen tettzeni az Istennek. Akarja e' a' tudós Szerző, hogy még tovább is mennyünk? Mit tanított Luther? nem de azt, hogy maga a' hit minden jóságos tselekedetek nélkül az idvességre elegendő? *a)* mit tanított hát Luther? Mivel a' tudós Szerző' principiuma szerint, a' hit Istentelenség, mint fellebb azt meg mutattuk, Luther azt tanította, hogy maga az Istentelenség az idvösségre elegendő. Végtére: A' tudós Szerző, a' mint láttuk, fennemlített szovaival a' hitet elveti, és még is a' 21-*ik lapon* Predikátzió után mondatott Imádságában így szóll: „Sokan elszakadtak te Tőled (az Is„tentől) és a' Te veled való egyességtől, té„velygő utakra, vallásokra tértek: némellyek

„a' te idvőzitő kegyelmedről az Evángeliom-
„ról semmit nem tudnak, mások a' Te szent
„Fiadat a' Jesust átoknak mondják, sokan
„vagynak Isten, Krisztus, *hit* és reménység
„nélkül e' világon. Te pedig mind ezeket bé-
„keségesen el szenveded a' te földeden." Ezen szovaiban a' tudós Szerző a' hitet szükségesnek lenni állítja. Tehát a' tudós Szerző maga magának ellent mond, midőn a' hitet egyszer elveti, máskor pedig szükségesnek lenni itéli.

a) Luther 1. Theil Jena a. 1590. Fol. a' 339-*ik lapon* mondja: „Darumb lafft uns hüten für Sünden, aber „viel mehr für Geſetzen, und guten Wercken, und nur wol „warnemen Göttlicher Zuſagung und des Glaubens."

A' 26-*ik és* 27-*ik lapon* a' tudós Szerző mondja: „Hát ha valaki azt mondaná, hogy a' Stá-
„tus' tsendességére, boldogságára nézve, még
„sokkal jobb, hogy ti a' templomra, a' val-
„lásra nézve különböztök; mert a' hol a' Stá-
„tusnak minden tagjai a' vallásra nézve egy ér-
„telemben vagynak, félni lehet, hogy azok
„egyszer egy értelemre jöhetnek ollyan vesze-
„delmes principiumokra nézve is, mellyek az
„egész Státust felforgatják, a' mitől tartani
„nem lehet ott, a' hol a' Lakosok vallásokra
„nézve különböznek. — Ha, mondom, valaki
„ezt mondaná, és ezt a' maga állítását, mind
„a' közelebbi, mind a' jelen való idő historiá-
„jával bizonyitaná; mi ellenvetést lehetne ne-
„ki tenni?" Felelek: a' tudós Szerző szerint a' Religióban való egyetértés veszedelmes is a'

Közjónak; mert így, a' mint mondja: — „fél-
„ni lehet, hogy azok (az egy Religiójú alatt-
„valók) egyszer egy értelemre jöhetnek ollyan
„veszedelmes principiumokra nézve is, mellyek
„az egész Státust felforgatják, a' mitől tartani
„nem lehet ott, a' hol a' Lakosok vallásokra néz-
„ve különböznek" — tehát a' tudós Szerző sze-
rint a' Religióban való egyetértés veszedelmes.
Most én így okoskodom: Krisztus tsak egy Re-
ligiót adott; mert senki sem mondja, hogy ket-
tőt, vagy hármat, vagy többet adott; ha pe-
dig egy Religiót adott, heába nem adta, ha-
nem hogy az az egy Religió elterjedjen; azért
küldötte Apostolit prédikállani az egész világ-
ra 's így akarta, hogy számtalanoknak az az
egy Religiója legyen; innét pedig az következ-
zett, hogy egész népeknek is egy Religiója
lett; de ez a' tudós Szerző' szerint a' Státus-
nak veszedelmes, tehát Krisztus' akaratja, 's
intézete a' Státusnak veszedelmes. Most meg-
fordítom a' tudós Szerző' árgumentumát, mond-
ván: Ha az alattvalóknak egy Religiójok van,
a' Közjóra is, a' Király' és Haza' védelmére is,
a' jó Plánumokra is előbb megegyeznek, mint-
ha a' Religiójok különbféle. Sok jó Plánumok
elmaradtak, mellyekben mások meg nem egyez-
tek, tsak azért, hogy a' más vallásuak gondol-
tákki. A' tudós Szerző' principiumából tsak
az következik, hogy az emberek a' Religió-
ban való egyetértéssel is, valamint minden jó-
val, viszsza élhetnek; de ha a' tudós Szerző

azért a' jót meg veti, és roszsznak mondja, mivel az emberek avval viszsza élhetnek, elvitt a' világból minden jót. A' Religiót a' tudós Szerző tsak ugyan jónak mondja 'saz ég' szülöttjének, mellynek az ő vallásában maga egyik Főszolgája; de hány roszsznak lett praetextusává a' viszszaélés által. *a*) Ha a' vallás' különbségéből sokszor jó következik, és a' veszedelmes conspirátziók az által megakadályoztatnak, ebből nem lehet erősíteni, hogy a' Religióban való különbség jó, hanem tsak azt kell állítani, hogy az Isten a' roszszból is jót hozki. De hiszem a' történetek bizonyitják, hogy épen a' Religió' különbségéből sok belső és külső háboruk támadtak, mellyeket a' Religióban való egy értelem eltávoztatott volna. A' Religió' különbsége a' polgárokban a' szíveket felosztja, és a' költsönös bizodalmatlanságot táplálja, 's a' t.

a) Innét a' Poëta mondja:

Tantum Relligio poterat svadere malorum.

Ovid pedig:

Igne quid utilius? siquis tamen urere tecta
Apparat, audaces instruit igne manus.

A' tudós Szerző a' 27-ik *lapon* ugyan mondja: „Valamint a' társaságnak közönségesen, úgy „egyenként a' Hazafiaknak, Lakosoknak boldog„ságokat, tsendességeket, békességeket legke„vesbé meg nem zavarja a' vallások közt lévő „különbség, tsak minden Lakós hiven, igazán, „szorgalmatosan tselekedje azt a' mások eránt

„való kötelességét.“ De épen, a' mit senki ugyan helyben nem hágy, a' Religió' különbsége teszi, hogy a' polgárok meg ne tegyék kötelességeket egy máshoz. Továbbá maga a' tudós Szerző meg isméri a' 23-ik *lapon* azon sok roszszat, melly a' Religió' különbségéből származik, midőn mondja: „fájdalommal kell tapasztalnunk, hogy a' „vallások között levő szakadások, különbségek „nem tsak akadályoztatják ezt az annyira ki„vánt tsendességünket, boldogságunkat, ha„nem ez a' vallásbéli különbség haragot, gyü„lölséget, üldözéseket, háborgatásokat, vérontá„sokat okoz, boldogtalanokká teszi az embe„reket.“

A' 30-ik *lapon* a' tudós Szerző mondja: „Nem is ollyan értelemben veszem a' Toleránn„tziát, mint némelly sróf elméjü emberek veszik, „a' kik a' társaságbéli Tolerántziát a' vallásbéli „Tolerántziától szorgalmatosan meg különböz„tetik, amazt szükségesnek tartják, ezt az igaz „vallással meg nem egyeztethetőnek állítják.“ Felelek: A' Katholikusok' tanítása a' Tolerántziáról ez: Hogy a' más valláson lévőkhez a' vallás' különbsége miatt semmi keresztényi kötelességet meg ne tagadjunk, azokat, mint felebarátinkat, igazán szeressük, lelki isméreteket betsben tartsuk, őket érdemek szerint meg is külömböztessük, senkit közülök erővel és tsalárdsággal a' magunk Religiójára által vinni ne törekedjünk. Ez az úgy nevezett *polgári Tolerantzia.* De midőn a' más vallásbéli fele-

barátunk' személyét szivünkből szeretjük, a' hibát, a' mit lelkünk ismérete' meggyőződése szerint annak tartunk, ő benne nem szerethetjük; mert egyébbként az igazságot nem betsülnénk; ámbár azért magát a' hibázó személyet szeretni meg nem szününk. Midőn tehát valaki nem tsak a' hibázó személyet, hanem hibáját is szereti, vagy a' hibájához épen indifferentista, úgy hogy a' hibát okokkal, midőn ahoz alkalmatossága van is, kiirtani nem iparkodik, ez az úgy nevezett *theologiai Tolerantzia*, a' mellyet védelmezni nem lehet. Tehát ez a' kétféle Tolerantzia nem a' sróf észnek szüleménye, mint a' tudós Szerző mondja. Itt is úgy van a' dolog, mint a' törvényben: *amicus personae, inimicus causae, seu erroris* — *Amicus personae*, az az polgári Tolerántzia; *inimicus causae*, az az theologiai Tolerantzia. Okokkal tériteni 's az igazságot terjeszteni, a' mint erre tehetség, jó mód és alkalmatosság van, lehet is, kell is. — Ez a' Tolerantzia ellen nints. Ez kiváltképen az igaz Religió szolgáinak kötelessége, a' mint Sz. Pál Timotheusnak parantsolta 2. *Tim.* 4, 2. *hirdesd az igét, légy rajta alkalmatosan és alkalmatlanul.* De hozzá adja: *minden békességes türésben és tudományban.* A' ki ezt meg nem engedi, még a' Krisztus' és az Apostolok' térítésit is kárhoztatja. De hiszem, hogy okokkal lehet tériteni, maga is a' tudós Szerző a' 35-ik *lapon* meg engedi, mondván: „Te azzal dicsekszel, hogy vala-

„melly tévelygő vallásban volt embert megtéri-
„tettél. Hogy vitted ezt véghez? meggyőzted?
„önként követ téged? nints semmi szovam
„ellene.“ *a*)

a) A' térítések' ellenségei a' Katholika Religió ellen több vádokat hordanak fel, hogy ezt megvetésbe 's gyülölségbe hozzák. Ujonan leginkább azt mondják, hogy a' Katholika Religio bilintsen tartja az emberi észt, 's mellette nem lehet szabadon gondolkodni. Kik azt követik, sróf, megfogott 's előitéletekkel tellyes elméűek. És ezt azok lármázzák, kik a' Katholika Religiót soha fondámentomosan nem tanulták 's tsak a' vádokat olvasták, vagy hallották, de ezeknek megtzáfolásáról semmit sem tudnak 's tudni sem akarnak, következendőképen minden józan ész és igazság ellen birói hatalmat gyakorlanak, a' nélkül, hogy a' vádoltatott részt is egészen meghalgatnák, és annak ügyét szorosan megvizsgálnák. — Szóllyon bár lelkiismeretek! Igen is, a' mi a' Katholika Religiónak valóságát (substantia) illeti, valamint az változhatatlan, úgy az emberi szabad gondolkodástól és kénytől nem füghet. Kinek kinek ezt kell állitani Religiójáról, ha azt igaznak tartja. Szeretné a' köztársaság, ha kiki az ő törvényeit szabadon és kénye szerint magyarázná? Szeretné az Előljáró, ha kiki alattvalói közül az ő parantsolatit tettzése szerint erre, vagy arra az értelemre vonná? Szeretné a' Földes Ur, ha jobbágyai szabadon gondolkodván neki a' robotokat és adókat megtagadnák? Mi lenne ezen esetekben? Ha tehát a' Köztársaság, az Előljáró, a' Földes Ur az illyen szabad gondolkodást és kényt elnem szenvedheti, és méltán el nem szenvedheti, hát kevesebb jusa van e' az Istennek, ki Religiót adott, vagy az Anyaszentegyháznak, melly ezt a' Religiót őrzi és tanítja?

Nem de se az Isten, se az Anyaszentegyház ezen Religiónak valóságára nézve a' szabad gondolkodást és kényt meg nem engedheti, mert másként majd minden embernek más különböző Religiója lenne? Rendes dolog, hogy a' szabad gondolkodás és kény törvényes, mig nekünk kedvez, törvénytelen, ha földi hasznaink ellen vagyon. Tagadhatatlan, hogy minden törvény, következendőképen a' Religió is, melly hasonlóképen törvény, bilintsen tartja az embert (okos értelemben) a' mint mondatik: Lex a ligando dicitur. Tehát a' szabad gondolkodásnak elannyira tüzes védői, valamint a' Katholika Religióról, úgy minden törvényről is hasonlóképen mondhatják: Félre a' törvénnyel, mert bilintsen tartja az embert.

Miért hozattattakbe a' Reformátzió után az úgy mondatott symbolicus Könyvek? tudniillik azért, hogy kiki úgy hidjen, úgy tanítson 's a' szent Irást úgy magyarázza, mint ezen symbolicus Könyvekben a' vallás foglaltatik, következendőképen ezen symbolicus Könyvek is bilintsen tartják az embert. Tehát ezekről is mondhatni: Félre a' symbolicus Könyvekkel; mert bilintsen tartják az embert. — Minekutána az első Reformátorok az Anyaszentegyház' tekintetét (auctoritas) megvetették, a' tanítás 's a' Sz. Irás' magyarázása közöttek tellyes szabadságban volt. Mi lett ennek a' következése? Az, hogy a' tanitók és a' Sz. Irás magyarázók közöttek a' Hitnek legfontosabb ágozatiról sem egyeztek meg. Ezt látván már az első Reformatorok a' vallás dolgában a' tekintetet (auctoritas), mellyet előbb megvetettek, ámbár ez az ő Ecclesiájoknak eredetével és természetével ellenkeznék, új formában viszsza hozták, tudniillik a' symbolicus Könyvek minden taníttóknak és a' Sz. Irás' magyarázóinak regula gyanánt tétettek, úgy hogy véteknek tartatnék, ezek ellen tanítani, és a' sz. Irást magyarázni.

Mig ezen symbolicus Könyveknek tekintete állott, a' vallásban megvolt közöttek az egyesség. Első volt Michaëlis Dávid, ki ezen bilintsekből magát kioldozta. Ennek példáját a' többiek seregesen követvén és az újitás' kivántsisága nőttön nővén a' Religiónak még alapos igazságai is kétségbe hozattattak 's megtámadtattak. Innét Lessius Gottfrid Göttingai Professor, Protestans, 1781-ik esztendőben in *Praef. Dogm.* panaszolkodott, hogy az ő Ecclesiájának legnevezetesebb szolgái a' Sz. Háromságot, Krisztus' elégtételét és magát is az új Testámentomi Könyveknek Isteni tekintetét az iskola' porai és az emberi vélekedéseknek heábavalóságai közé számlállyák.

Ez a' napról napra nevelkedő hitetlenség már 2-ik Fridrik Wilhelm Pruszsziai Királyt arra indította, hogy 1785-ik esztendőben nyilván való Decretummal parantsolta, hogy ennekutána lelki Pásztori hivatalra senki se emeltessék, ha tsak előbb a' Consistoriomban a' teendő kérdésekre, mellyekben a' Keresztény Religiónak fontosabb tzikkelyei foglaltattak, bizonyitva nem felelne, és az Előlülőnek kezet adván magát arra nem kötelezné, hogy a' népet úgy tanítani fogja, valamint most maga felelt. Tehát 2-dik Fridrik Wilhelm Pruszsziai Király' említett Decretumáról is azt kellett mondani: Félre ezen Decretummal, mert bilintsen tartja az embert. Im' ezek a' Religió' dolgában a' szabad gondolkodásnak gyümöltsei! Ezen szabad gondolkodásnak kell tulajdonítani ama' nagy változást, melly idővel az Evangelicusok' és Reformátusok' vallásában történt 's mellyen többen közülek panaszolkodnak, nevezetesen Gregoire, ki *Hist. de Sect. relig. T.* 2. — *a'* 181-*ik lapon* mondja, hogy ha Luther és Kálvin ezen földre viszszajönnének, elbámulnának, látván, hogy ők nem azoknak Religiójukból valók, a' kik nevüket tőlök vették.

Mire vihet a' gyülölség egy alávaló lelket, Dr. Wachler Lajos Boroszlói Theologiai Professor' példája elegendő tanubizonyság. Ő In den neuen theologischen Annalen — November 1819. im Anhange S. 527. ezen tzim alatt: Glaubensbekenntniß eines evangelischen Christen, der in die katholische päbstliche Kirche zu Augsburg sich weihen läßt, 1818. egy rettenetes Hit-vallást (Professio, vagy Symbolum Fidei) hirdetettki, mellyben a' Katholika Anyaszentegyháznak borzasztó elyvek (principia), vélemények, és tanítások tulajdonittatnak. Ezen költött Hit-vallás e' következendő:

Ich glaube und bekenne, daß ich durch sonderbare Fürsorge dieser christlichen Obrigkeit, einzig und allein auch durch angewandten Fleiß und Hilfe des Herrn Paters von dem ketzerischen Weg und Glauben zu der wahren römisch-katholischen Religion und seligmachenden Kirche gebracht worden bin, und daß ich dieselbe freywillig und ohne allen Zwang angenommen, und dieses will ich mit Mund und Zunge der ganzen Welt zu erkennen geben.

1) Ich bekenne und glaube: daß der Pabst Christi Statthalter sey, und nach seinem Belieben allen Menschen die Sünden zu vergeben, und zu behalten, in die Hölle zu verstoßen und in den Bann zu thun, Vollmacht habe.

2) Ich bekenne, daß der Pabst Alles und das Oberhaupt der Kirche sey, und nicht irren könne.

3) Ich bekenne: daß der Pabst alles, was er Neues gestiftet, es sey in oder außer der heil. Schrift, was er befohlen hat, wahrhaftig, göttlich und selig sey, welches der gemeine Mann höher achten soll, als die Gebothe des lebendigen Gottes.

4) Ich bekenne, daß der allerheiligste Pabst von Jedermann soll mit göttlichen Ehren verehret werden, und zwar mit tiefstem Kniebeugen, wie dem Herrn Christo selbst zugehört.

5) Ich bekenne und beichte: daß der Pabst von Allen

und in allen Stücken als ein allerheiligster Vater soll geehret werden. Daher sollen solche Ketzer, welche seinen Schriften zuwider leben, ohne alle Ausnahme, ohne alle Barmherzigkeit, nicht allein durchs Feuer aus dem Wege geräumet werden, sondern auch mit Leib und Seele in die Hölle verstoßen werden.

6) Ich bekenne: daß das Lesen der heil. Schrift der Ursprung aller Rotten und Sekten, wie auch eine Kapelle der Gotteslästerungen sey.

7) Ich bekenne: daß die verstorbenen Heiligen anzurufen, ihre hl. Bilder zu verehren, die Knie vor ihnen zu beugen, zu denselben Wallfahrten anzustellen, sie zu bekleiden, vor ihnen Lichter anzuzünden, gottselig, heilig und nützlich sey.

8) Ich bekenne: daß ein Priester viel größer sey, als die Mutter Gottes, Maria selbst, als welche den Herrn Christum uns einmahl gebohren und nicht mehr gebährt; aber ein römischer Priester opfert oder schafft den Herrn Christum nicht allein, indem dieser will, sondern auch alle Wege, wenn er will, ja nachdem er ihn geschaffen, verspeiset er ihn auch.

9) Ich bekenne: daß für die Verstorbenen Messe lesen, Allmosen austheilen, und bethen nützlich sey.

10) Ich bekenne: daß die Seele nach dem Tode im Fegfeuer gereiniget werde, und daß ihr durch das Meßopfer des Priesters einige Hilfe zu der Erlösung wiederfahre.

11) Ich bekenne, daß der römische Pabst Macht habe, die Schrift zu verändern, und nach Belieben zu vermehren und zu vermindern.

12) Ich bekenne: daß das heilige Abendmahl unter einer Gestalt zu gebrauchen, gut und seelig, unter beyderley aber ketzerisch und verdammlich sey.

13) Ich bekenne: daß diese, welche das heil. Abendmahl unter einerley Gestalt gebrauchen, den ganzen Chri-

stum mit Leib und Blut, sammt der Gottheit und seinen Beinen genießen und essen.

14) Ich bekenne: daß sieben wahre und wirkliche Sakramente sind.

15) Ich bekenne: daß Gott in den Bildern geehret und vermittelst derselben vom Menschen erkannt werde.

16) Ich bekenne: daß die heil. Jungfrau Maria eine Himmelskönigin sey, und zugleich sammt dem Sohne herrsche, nach deren Belieben der Sohn alles thun muß.

17) Ich bekenne: daß die heil. Jungfrau Maria Beydes, von Engeln, und Menschen höher gehalten werden soll, als Christus, der Sohn Gottes selbst.

18) Ich bekenne: daß die Gebeine der Heiligen große Kräfte in sich haben, weswegen sie von den Menschen sollen geehrt werden und ihnen Kapellen sollen aufgebauet werden.

19) Ich bekenne: daß der römisch-katholische Glaube unverfälschlich, göttlich, seligmachend und wahrhaftig, der evangelische aber, von welchem ich gutwillig abtrete, falsch, irrig, gotteslästerlich, verflucht, ketzerisch, schädlich, aufrüreriſch, gottlos, ersonnen und erdichtet sey. Weil derowegen die römisch-katholische Religion durchaus gut und heilsam: so verfluche ich alle diejenigen, welche mir diese widerwärtige und gottlose Ketzerey unter beyderley Gestalt beygebracht. Ich verfluche meine Eltern, die mich bey dem ketzerischen Glauben auferzogen; auch verfluche ich diejenigen, welche mir den römisch-katholischen Glauben zweifelhaft und verdächtig gemacht, gleichwie auch die, welche mir den verfluchten Kelch dargereicht; ja, ich verfluche mich selbst und heiße mich verflucht, weil ich dieses verfluchten ketzerischen Kelchs, aus dem mir nicht geziemte zu trinken, mich theilhaftig gemacht habe. Ich bekenne: daß die heilige Schrift unvollkommen und ein todter Buchstabe sey, so lange sie von dem Pabst zu Rom nicht erklärt und dem gemeinen Mann zu lesen nicht zugelassen wird.

21) Ich bekenne: daß die Seelenmesse eines römischen Predigers viel nützlicher sey, als hundert und mehr Predigten; und darum verfluche ich alle dieselben Bücher, die ich gelesen, darin diese ketzerische und Gotteslästerliche Lehren enthalten. Ich verfluche auch alle meine Werke, die ich, so lange ich bey diesem ketzerischen Glauben gelebt, verrichtet habe, damit sie nicht etwa am jüngsten Tage und Gericht etwa vor etwas verdienen. — Dieses alles thue ich aus einem aufrichtigen Gemüthe und bekräftige, vermittelst eines Widerrufs der ketzerischen Lehre, in Gegenwart der ehrwürdigen Patres, der hochgelehrten Herrn, der zuhörenden Frauen, Jünglinge und Jungfrauen: daß die römische Kirche in dieser und dergleichen Artikeln die wahrhafte sey. Überdieß verspreche ich auch daß ich nimmermehr, Zeit meines Lebens, zu dieser ketzerischen Lehre unter beyderley Gestalt, ob es mir auch gleich vergönnt wäre, oder seyn möchte, mich wieder wenden will. Ich verspreche auch, daß so lang ich einen Blutstropfen in meinem Leibe habe, ich kein Kind von mir, (wann ich deren bekommen sollte) zu dieser verfluchten Lehre nicht halten, auch mit meinem Wissen nicht zugeben will, daß es durch Andere soll dazu angehalten werden, welches ich hiemit gelobe. — Ich schwöre auch: daß ich die verfluchte evangelische Lehre und Kirche gänzlich heimlich und öffentlich mit Worten und Werken, auch das Schwert nicht ausgenommen, will verfolgen helfen. Letztlich schwöre ich vor Gott und den Engeln, auch vor Euch Anwesenden, daß ich, wenn eine Änderung, es sey im weltlichen oder geistlichen Stande, vorgehen sollte, weder aus Furcht, noch aus Gunst, von dieser römisch-katholischen und göttlichen Kirche, weder einmahl abweichen, noch zu der verfluchten evangelischen Ketzerey wiederkehren, noch dieselbe annehmen will. — Zur Bekräftigung meines Eides empfange ich zugleich das heilige Abendmahl, und lasse auch dieses mein schriftliches Bekenntniß, welches ich eigenhändig ge- und unterschrieben habe, in dem heil. Kirchenbuche aufheben.

Allen und Jeden, die gegenwärtigen Brief sehen, hören und lesen werden, thun wir zu wissen und bezeugen: daß der (die) aus aller Ketzerey und Sünden kraft der uns ertheilten päbstlichen Macht und Gewalt von uns absolviret worden, und nachdem er (sie) zuvor, vermöge des trident. Konzilii, dem Lutherthum entsaget und sein (ihr) Glaubensbekenntniß abgelegt, die römisch-katholische und allein seligmachende Religion angenommen, ingleichen das heilige Abendmahl mit gebührender Ehrerbiethung aus unseren Händen genossen, so haben wir dieses zu mehrerer Bekräftigung eigenhändig unterschrieben. Unterzeichnet: Name des Bischofs.

Hol egy Királyi Universitásbeli Theologiai Professortól kitelhetik, illy otromba költeményeket és hazugságokat igazságok gyanánt közrebotsátani, mit lehet, mit kell ott itélni az ügyről, melly illy fegyverekre szorúl, és a' kikiáltott felvilágosodásról, melly illy ostmán fajzatokat szül! Tudniillik van világosság, mint a' kártékony tüz' világossága — melly gyujt, 's éget, 's füstöt, büzt, kormot, hamvat, 's düledéket hágy maga után. Lásd Litteraturzeitung für katholische Religionslehrer — Herausgegeben von Kaspar Anton Frhr. von Mastiaux — Landshut den 23. März 1820.

Másként beszéllett Luther, az Anyaszentegyháztól való eltérése után is, legalább lelkének tsendesebb állapotjában 's az igazság által lett legyőzettetésében, a' Katholika Religióról, mint ennek sok régiebb és újabb ellenségei. Munkáinak 4-*ik Részében* (a' Jenai kiadás szerint — 4. Theil 1586 in Fol.) a' 320-*ik lapon* így ír: „Wir bekennen aber, daß unter „dem Pabstthum viel christliches Gutes, ja alles christlich „gut sey, und auch daselbs herkommen sey an uns, nemlich, „wir bekennen, daß im Pabstthum die rechte heilige Schrift „sey, rechte Taufe, recht Sacrament des Altars, rechte „Schlüssel zur Vergebung der Sünde, recht Predigtamt,

„rechter Catechismus, als zehen Gebot, die Artikel des „Glaubens, das Vater unser. Gleichwie er auch wiederumb „bekennet, daß bey uns (wiewol er uns verdammt als „Ketzer) und bey allen Ketzern sey die heilige Schrift, „Tauffe, Schlüssel, Catechismus ꝛc. O wie heuchelst du „hin? Wie heuchel ich denn? Ich sage, was der Pabst „mit uns gemein hat, so heuchelt er uns, und den Ketzern „widerumb ja so sehr, und saget, was wir mit ihm ge„mein haben. Ich will wol mehr heucheln, und soll mich „dennoch nichts helfen. Ich sage, daß unter dem Pabst die „rechte Christenheit ist, Ja der rechte Ausbundt der Christen„heit, und viel frommer Grosser Heiligen."

(Követvezik a': *Lehet e', van e'* — munka.)

VI.

Az Istennek Felsége és Jósága a' CIII. Zsoltár szerint:

*Benedic anima mea Domino: Domine Deus magnificatus es vehementer.**)

Nagy vagy Te, Isten! fő ura, kútfeje
mindennek, a' mit tár Eged átölel.
Nagy vagy Te, kit számos világok,
udvarod' éke gyanánt, uralnak.
A' fényt felöltvén, mint ragyogó ruhát,
sátort feszítesz kék szövevényiből
a' bótos égnek; 's vízzománczal
megmenyezed magosabb vidékit.
A' fellegernyők grádicsos út gyanánt
várják alattok, hogy puha szárnyainn
a' szélnek érkezvén, ülésed'
bérczeihez feleredgy szelídebb

---

*) Ezen Óda, úgymint az említett Zsoltárnak szabad fordítása, a' hozzá függesztett *Jegyzéssel* együtt a' boldogúlt *Verseghy Ferentz'* maradványi közé tartozik. Ámbar pedig ezen Óda az Egy-

színekkel átszőtt domboros ormokonn.
Ott tiszta lelkek mint követek viszik
tetszésidet, 's a' csillagoknak
lánggomolyékai udvarolnak.
A' föld' tekéjét isteni karjaid
tették erősnek súlynyomadékival,
hogy meg ne mozdúlhasson úri
végzeted ellen örök helyéből.
A' mélly vízekben, mellyek az ormokot
már meghaladták, csünt ugyan eggykorig.
Dörgő szavadtúl szétijedvén
elsietett az özön remegve
minden magosrúl; a' lemerűlt hegyek
felnyúltak ismét; megtelepedtenek
a' völgyek ott, hol bölcs hatalmad
hajdani lakjaikot kiszabta.
A' vízseregnek végre határokot
jegyzett ki újad; partyaikonn soha
túl ők ezentűl át nem ütnek,
hogy csuda művedet elborítsák.
Most már kegyelmes gondviselő gyanánt
a' földerekből hísz folyadékokot,

---

házi Értekezésekben (1820. 3-ik kötet) már egyszer kinyomtattatott; mindazonáltal nem lesz fölösleg annak ismételt közre bocsájtása, mind azért, mivel az ő kellemetes, érzékenyítő 's szívet emelő tulajdonsága miatt érdemes a' nagyobb megesmértetésre, mind pedig az olvasásra méltó *Jegyzés*' kedvéért, melly mind ekkoráig még tsak kéziratban volt. *A' Szerkeszt.*

mellyek csavargó ágyaikban
átgomolyogjanak a' hegyek köztt.
A' sík mezőknek számtalan állati,
a' hüs bereknek vad nevedékei
e' friss vizekhez vándorolnak
szomjadozásokot oltogatni.
A' víg madárnép illy patakok felett
választ magának zöld levelek között
hajlékot, érzékeny dalokkal
többszörösen felelő nyögésre
győzvén az aggott sziklacsoportokot.
Dúzs fellegidből öntözöd a' magos
bérczeknek ernyes tartományit;
töltözik a' nevető mezőség
megnyílt kezedből, 's illatozó füvet
nyújt a' baromnak, zöld veteményeket
embernemünknek, hogy kenyérrel
lankadozó erejét naponkint
újítsa, és hogy drága olaj helyett,
melly fényt 's erőt ád, arczainak komor
szorgalmit elszéllessze borral,
's édes örömre derítse szívét.
El nem felejtik mennyei harmatid
a' szál fenyűt is, hogy magos ágainn
a' gólya bátrabban tenyésszen.
Gondviselésedet a' ligetnek
kis fái szintúgy, mint Libanon' hegyénn
a' czedrusoknak felleges ormai
hálával érzik. Víg lakásúl
adtad az ernyeket a' madárnak

e' büszke fákonn; hüs töveik között
a' nyúlnak a' mély szirthasadékokot;
a' kecskevadnak legnegédesbb
csúccsait a' meredek hegyeknek.
Adtál ezekhez rendvezetőköt is.
A' holdvilágnak fogytai, 's töltei
részekre osztyák gátolatlan
repteit a' sietö üdőnek.
A' nap betöltvén nappali tisztyeit,
jól tudgya honnyát alkonyodásinak.
Elterjed erre a' setétség,
's megszüli csendesen a' hüs éjet.
Most már kibúnak számosan a' vadak
barlangjaikból, éheket oltani.
A' mord oroszlyán' kölke ordít
ragadományok utánn, kezedből
így kéregetvén kegytelen ételét.
Feltámad a' nap; visszaosontanak
a' barmok ismét udvaikba;
haggya viszontag az édes álmot
házával eggyütt a' megerősödött
ember, 's tenyésző földgyeihez siet,
hol gyors kezével, nyilt eszével
dolgozik, izzadozik napestig.
Melly sok remek mű, melly csuda templom az,
a' mit teremtett szent szavad, Istenem!
Melly bölcsen elrendelve függnek
részei e' nagy Egésznek öszve!
Tárház gyanánt van tömve lakóhelyünk
gondos kezednek dúzs adományival.

A' tenger is, melly földtekénket
kék folyadékival átövedzi,
számlálhatatlan halsereget nevel,
aprót, nagyobbat. Játszik ezek között
a' képtelen nagy vízi állat,
Livjatan, életadó erődnek
megfoghatatlan czímere *a*). Mind ezek
tőlled reméllik friss eledellyeket
annak korában. Megnyitod Te
bővenadó kezedet, 's kegyelmes
szorgalmid által mind megelégszenek.
Rettegnek akkor, hogyha kegyelmedet
távozni érzik tán magoktúl;
's áh! ha lehelleteket kihívod
szűk mellyeikből, sínleni kezdenek,
's a' porba, mellyből szinte csak a' minap
támadtak, ismét visszatérnek.
Mennyei lelkedet új erővel
küldöd le hozzánk, 's számtalan állatok
éllednek töstént, 's árva tekintete
a' földnek új pompára zsendül.
A' te dücsődnek, Uram! határit
nem láttya elménk. Drága kegyelmidet
örvendve hinted tarka csoportira
számlálhatatlan rajzatidnak.
Ámde hatalmad is olly csudákkal
díszeskedik, mint bölcsen atyáskodó
jóságod. Áh! egy dorga tekintetet
vetsz tán zomok földünkre ollykor,
's rettenetes remegésnek indúl.

A' nagy hegyeknek hogyha megilleti
némellykor újad szertelen ormait,
füstöt pihegnek gyomraikból,
's lángra puhúlt köveket nyilaznak.
Még életem tart, tégedet Istenem!
buzgón dicsérlek; még vagyok, énekem
csak Téged' áldgyon mind örökké!
Óh! ha dicséretimet kegyelmes
névenn veended, mint fog el engemet
a' szent örömnek kellemetes tüze!
Add Istenem! még azt megélnem,
hogy tehetős apolásid által
e' szép világrúl mind elenyésszenek
a' bűnösöknek hűtelen ágai.
Eggy szívvel, eggy lélekkel áldgyon
Tégedet így az egész emberség.

a) Jegyzés. Valahol tsak emlékezetet lelünk a' szent Írásban Livjatanrúl, mindenütt világos nyomdokit láttyuk annak, hogy azon állatnak iszonyú nagyságából a' szent Írók az Úr Istennek mindenhatóságát, és ha Ódámnak szavaival élnem itt is szabad, életadó erejét akarják eleven színekkel festeni. Jób a' 3. Rész. 8. v. olly rettenetes hangú átkozódásrúl látszik szóllani, melly képes legyen álmából még Livjatant is felserkenteni. Ugyan azon szent Pátriárcha 40. R. 20. versétűl fogva mind végig az egész beszéddel azt látszik, nem tsak értésünkre adni, hanem még állítani is, hogy Livjatant emberi erő nem képes meghódítani. A' 73. Zsoltárnak mind a' 13. mind a' 14. versében elő kerül a' Deák *draco* név: *contribulasti capita draconum in aquis. Tu confregisti capita draconis;*

dediſti eum eſcam populis Aethiopum. Itt az eredeti Textus ezen állatot a' 13. versben *Thanin*nak nevezi, melly Buxtorfi szerint annyit tesz, mint *draco, balaena, cetus, serpens;* a' 14. versben pedig *Livjatan*nak. Ugyanazon Textus a' Szerecsenyek' neve helyett, melly *Chuschim*, a' *Czijim* névvel él, melly annyit tesz, mint *populi barbari, desertorum locorum incolae.*

Hogy e' szent Írók a' *Behemotot*, és a' *Livjatant* nem egyébkép, hanem tsak mint külföldi állatokat hírekrűl ösmerték, melly mindent megnagyit, és hogy következésképen az efféle alkotmányoknak tsak *mesés* és így *képzeltt* nagyságával akarták az Istennek nagy hatalmát és csudálatos alkotó erejét megbizonyítani, magammal el nem hitethetem. Távúl legyen azonban tőllem, hogy azoknak tekintetét és érdemét akarjam megsérteni, kik e' két névnek *Behemot* és *Livjatan* magyarázásában fáradoztak*), és itt tsak arra kérek egyedűl engedelmet, hogy minekutánna az Olvasót ama' tudósításokra megemlékeztetem, hogy szörnyű nagy földi állatoknak tsontyaira akadtak már több ízben itt is, amott is a' föld' gyomrának visgálói, egy szörnyű nagy vízi állatrúl ide tehessek szórúl szóra egy tudósítást, melly, ha talán némellyektől kétségbe vetetne is, a' mélyebb nyomozást tsak azért is megérdemli, mivel egy ollyan alkotmányrúl szóll, melly az Isten' hatalmának minden bizonnyal megfoghatatlan czímere.

Húsz egynehány esztendő előtt olvastam én *Erich*

---

*) Tudva lévő dolog, hogy a' Szent Irást Magyarázók a' Behemothot részint Elefántnak, reszint vízi lónak, a' Livjatant pedig részint Czethalnak, részint Krokodilnak tartják. — A' Szerkeszt.

Pontoppidan' Bergeni Püspöknek Norvégyiában, és a' Tudományok' Királyi Academiája' Tagjának Koppenhágában Norvégyiai Természettörténeteit, mellyekben a' *Kraken* nevű tengeri *Rákszörnyet* legnagyobb állatnak rajzoltatik. Feltaláltatik ez a' következő czímű könyvben: Sammlung der besten und neuesten Reise-Beschreibungen in einem ausführlichen Auszuge. Aus dem Englischen übersetzt. Zweyter Band. Zweyte Auflage. Berlin, verlegt bey August Mylius 1765. a' 221. és következ. oldal. — Tudósítását olly hűven terjesztem ide Magyarúl, ammint az ollyan fordítótúl kitelik, ki nem a' szavakot, kanem az értelmet magyarázza.

„A' világnak tengeri szörnyetei között a' legnagyobbiknak neve *Kraken*, *Kraxen* vagy *Krabben*, az az *tengeri Rák*. Az utóbbik név ezen állatnak különösebben adatik, mint a' többieknek, mellyek felekezetéhez tartoznak, és valóban úgy is látszik, hogy azokra, a' mik rólla mondatnak, legjobban illik. E' tengeri Rákszörnyet gömbölyű, lapos, karokkal avvagy ágakkal rakott, és ama' sok nagy alkotmányok közé tartozik, mellyek a' világ' tengerében találtatnak, és szemeink elől el vannak rejtve, vagy tekintetünkbe csak egynehány szempillantásig tünnek. Legnagyobb ő, és az álmélkodásra legméltóbb valamennyi eleven alkotmányok között."

„A' halászok egy szívvel lélekkel, a' nélkűl hogy tudósításaikban legkisebb különbözést lehessen tapasztalni, azt bizonyíttyák, hogy mikor ők, kivált a' forró nyári napokonn, egynehány mértföldnyire a' tengernek méllyére behajóznak, és a' parttúl való távozásoknak mértéke szerint, melly tőlők némelly földcsúcsokbúl pontosan megválasztatik, azt gondollyák, hogy mint egyébkor, úgy most is 80. vagy 100. ölnyi mélységre akadnak; sokszor megtörténik, hogy

tsak 30. vagy 20. sőt némellykor még kevesebb ölnyit lelnek. Az illyen helyekenn ők majdnem mindenkor felette sok halat találnak, kivált *Cabljau*kot (*Gadus*, Schellfisch) és Szamárhalakot, (*Asellus*, Stockfisch.) Allig vetik ki, ammint beszéllik, hállóikot, azonnal úgy megtelnek hallal, hogy csáklyáikkal minden halasztás nélkűl felhúzhattyák. Ebből azt hozzák ők ki, hogy a' tenger' fenekénn illyenkor tengeri Rákszörnyet fekszik. E' hal okoz, az ő állítások szerint, illy sekély helyeket, e' miatt nem mehet le mélyebben, mint egyébkor szokott, az ónmérték, mellyel a' mélységeket mérni szokták. A' halászok mindazáltal mindenkor megörűlnek, mikor illy Rákszörnyetre akadnak, mivel tudgyák, hogy halászattyok szerencsés lessz. Némellykor húsz vagy több halászhajó is öszvetsűdűl az illyen helyre, 's egymástúl nem igen messze megveti hállóját. Tsak arra kell különösen vigyázniok, ha vallyon a' mélység úgy maradë, ammint találták, és ha nem lesszë sekélyebb; a' mit hállóikról vehetnek észre, mellyek illyenkor víz nélkűl kezdenek szűkölködni. Az utóbbik eset bizonyos jele annak, hogy a' Rákszörnyet a' víznek színe felé emelkedik. Akkor azutánn nem tánácsos, hogy ott sokáig mulassanak. Felhagynak azonnal a' halászattal, kezeikbe ragadgyák az evezőköt, és elsietnek olly sebesen, ammint tsak lehet. Mihelyt az igaz mélységre kijutván, a' veszedelmenn kivűl vannak, megszűnnek az evezéstül, és kevés szempillantás után az iszonyú nagy állatot a' víz' színére kitolódni bátorságosan nézik. Itt ötet szemeikke tetszések szerint vizsgálhattyák; jóllehet egész teste még is a' víznek színére soha fel nem emelkedik. Mindenkép helyes okunk van e' szerint azt gyanítani, hogy ezen állatot az emberi szem soha sem látta még egészen, kivévén egy ifiú fajzattyát, mel-

lyről majd alább szóllunk. Háta, avvagy testének felső része, a' látszat szerint itélvén, valami másfél Angliai mértföldnyi környékű lessz: némellyek még nagyobbnak mondgyák; de én bátorságnak okáért csak a' legkisebbik mértéknél maradok. Elejénte egy néhány kis szigethez hasonlit, mellyek valami ollyassal, mint az idestova úszkáló tengeri füvek, körül vannak véve. Imitt amott nagyobb dombosságokat látni rajta, mellyek a' homok székekhez hasonlítanak. Ezeken különbféle kis halakat látni szökdösni, még oldalaikról a' vízbe le nem görgenek. Végtére e' nagy állatnak különbféle hegyeit vagy szarvait látni, mellyek annál vastagabbak, mennél magosabban ki állanak a' vízből. Némellykor olly nagyok és olly magosak, mint a' középszerű hajóknak vitorlafái. Ezek bihetőképen a' karjai, mellyekkel, ammint mondgyák, a' legnagyobb hadi hajót megragadhattya, és a' mélységbe levonhattya. Minekutánna e' Rákszörnyet egy üdeig a' víz' színén mulat, lassankint megmeg lesüllyed; és illyenkor a' veszedelem szintolly nagy, mint azelőtt: mert a' vizek megdagadván, és megmeg hírtelen visszarohanván, olly örvényt okoznak, melly kerengésével a' mélységbe ragad mindent. A' részek, mellyek ezen állatnak tetszése szerint, a' vízből magosan kinyúlnak, és karjainak neveztetnek, tulajdonképen érző és megragadó vagy tartózkodó szerszámai, *(tentacula)* mellyek a' szarvaknak nevét is viselik. Ezeknek segedelmével mozog az állat; ezekkel keresi táplálékát."

„Kivált utóbbik szükségének megelégitése végett az állatnak nagy és különös szaga is van, 'mellyet maga körül tetszése szerint elterjeszthet. Ezzel csallya ő magához a' többi halakat olly ellentállhatatlanúl, hogy tanyájához seregenkint sietnek. Sok meg-

lett halász még egy dolgot vett észre hosszas tapasztalás által ezen állatban. Egynehány holnapig tudni illik szűntelen eszik, egynehányig pedig semmit sem cselekszik egyebet, hanem hogy bevett eledelének emészthetetlen részét testéből kibocsáttya. Még ezen ürűlés tart, ganajjától a' víznek felső színe megfestetvén megzavarodik, és megsűrűsödik. Ezen iszapos szer ammint besszéllik, a' többi halaknak szaglását vagy ízlését, vagy talán mind a' kettőt olly kellemetesen megilleti, hogy mindenünnen egybe gyűlnek, és e' maszlagnál szinte a' Rákszörnyet felett meg állapodnak. Akkor azutánn megnyittya ő karjait avagy szarvait, meg fogdossa és elnyeli a' kedves vendegeit, 's bizonyos üdő alatt a' megemésztés által új maszlaggá változtattya, melly hozzá hasonló halseregeket édesitsen."

„Az 1680. esztendőben egy talán még ifiú és gondatlan Rákszörnyet ama' vizekbe érkezett, mellyek az *Alstahougi* megyében a' Kősziklák között vannak. Egyébaránt ezen állatoknak nem szokása, hogy a' száraztúl tsak egynehány mértföldnyire tartózkodgyanak; ha tehát illy messze kijönnek a' parthoz, szükségképen el kell veszniek. Ezen ifiú Rákszörnyetnek *antennái* avvagy kinyújtott hosszú karjai, mellyekkel ezen állat hihetőképen, mint a' csigák, önnönmagát forgattya, történetből egynehány fára tekeredtek, mellyek a' víznél állottak, 's mellyeket gyökerestől kiszakasztania könnyű volt volna. De azonkivűl látni volt üdővel azt is, hogy a' szirteknek egynehány réseibe, és nyilásiba olly erősen és olly szerencsétlenül beszorúlt, hogy csak ugyan ott kellett végtére vesznie, 's elrothadnia. Sokáig tartott, még e' nagy test felemésztetett. Megtöltvén nagy részét e' szük földszorúlatnak, olly tűrhetetlen bűzt okozott, hogy felette ritka ember volt, a' ki rajta áthajózhatott."

„Az ollyan helyre, hol a' víz, ammint fellyebb megírtam, sürű iszappal vegyitve szinte a' mocsárhoz hasonlít, történetből eltévedvén egyszer két halász, azon szempillantásban megfordúltak, hogy onnan elsiessenek; de nem volt elég üdejek arra, hogy ezt olly sebesen, ammint kellett volna, végbe vigyék, 's a' Rákszörnyetnek szarvaitúl megmenekedhessenek. Ez dereglyéjeknek elejét azonnal öszvezúzta, úgy hogy töredékeinn a' halászok csak nagy nehezen tudták a' halált elkerűlni, noha a' tenger olly csendes volt, ammint csak lehetett. A' Rákszörnyetek tudni illik, szintúgy mint a' tengeri nagy kígyók, csak ollyankor szoktak a' vizenn megjelenni, mikor a' tenger nem háborog."

„Az idestova úszó szigetek nem egyebek illy Rákszörnyeteknél, mellyeknek Német nevei a' hajósoknál Seebraufen, Seetrolden, Seeübel, *tengeri Gonoszok*, talán *gonosz lelkek*."

„Az úgy nevezett Medúzafejeket némellyek a' nagy tengeri Rákszörnyet kölykeinek tartyák; de talán nem egyebek, hanem ennek csak legapróbb tojássai. Azt vélik némellyek, hogy e' nagy állat szint azon Medúzafő, avagy *stella arborescens*, mellyről Griffith Hughes Úr a' Filozofiai Transactiókban értekezik. Ha igaz, hogy a' nagyság és az apróság a' nemben változást nem okoz, a' tengeri Rákszörnyet, bármelly nagy legyen is, a' Polipusok' felekezetéhez tartozik." Eddig a' Bergeni Püspök.

Kételkedgyen bár némelly tudós Elme az eggyűgyű jámborság' hiradásainak hitelességéről, az én eszem, hogy a' Bergeni Püspöktűl megírtt szörnyetet lehetetlennek ne tartsam, azt mondgya nekem, hogy illyen egy szörnyet, ha még egyszer olly nagy volna is, csak egy homokszem volna az egész földhöz ké-

pest, csak egy láthatatlan életzsengécske az éltető erőnek ama sommájához képest, melly az eleven vízi, földi, és égi állatokra fel van osztva; azt mondgya tovább, hogy az egész föld az egy napunkhoz képest csak egy csöppecske, melly egy képtelen nagy tűztestnek súgárítúl melegíttetik; azt mondgya végtére, hogy a' mi napunk a' hozzá tartozó planétákkal, holdakkal, és cométákkal eggyütt csak egy részecskéje amaz átgondolhatatlan Mindenségnek, melly annyi planéta-systemábúl áll, a' mennyi álló czillag az égen tündöklik; szivem pedig ezeknek érzése által felhevűlven, azt mondgya, hogy az iménti megirtt szörnyű nagy állatt, ha mindgyárt a' czethalnál nem volna is egyéb, ammint Blumenbach, Handbuch der Naturgeſchichte a' 457. old. a' Jegyzésben állittya, a' czethalnál, mondám, melly, ammint egy terjedtt tudósságú, és minden tiszteletre méltó Egyházi bölcs Férjfiúnk vélekedik, a' régi üdőkben, mikor még a' halászok a' czethalnak elfogásárúl talán csak gondolkodni sem merészlettek, irtóztató nagyságú szörnyet állatra nevekedhetett, az illyen nagy állat, mondám, szinte olly alkalmatos az úr Isten' mindenhatóságának jeles dicsőitésére, mint az, mellyet a' szent Irók *Lévjatannak* neveznek. Nyelvem tehát mind eszemtűl, mind szivemtűl tüzesen indittatván, ne fakadgyoné Ódámban ama' nagyot mondó szavakra? *Játszik ezek között a' képtelen nagy vízi állat, Lévjatan, életadó erődnek megfoghatatlan czimere.*

VII.

Saint-Simonismus.

„Sunt aliqui, qui vos conturbant, et volunt conver-
„tere Evangelium Christi. Sed licet nos, aut An-
„gelus de coelo evangeliset vobis praeterquam quod
„evangelisavimus vobis, Anathema sit "

Galat. I., 7. sq.

Századunknak nevezetesebb jelenései között nem utolsó helyet foglal az alapítójáról úgy nevezett Saint-Simonismus, melly Frantzia Országban eredett, 's nem csekély számu kedvellőkre talált. Ezen időkorunk' szüleménye egy új, közönséges és tökélletes vallás' czimje alatt lépvén fel, az Anyaszentegyháznak 's a' polgári társaságnak egészen más formába való alkatását tette czéljául, 's ezt nyilván ki is jelentette. Ha a' Saint-Simonismus' ideái 's elvei közönségesen el fogadtatnának 's végre hajtatnának, úgy egészen más Religiónk, más Egyházi 's polgári rendszerünk 's alkotmányunk lenne, sött a' familiabeli viszonyokban is tetemes változás következne, 's az emberi dolgoknak új rendje kezdődne. Illy különös, 's

mind egyházi, mind polgári állapotnak fel forgatására czélozó Intézet méltán magára vonja, mind a' Theologusnak, mind pedig a' Politikusnak figyelmét, hogy annak tanítását meg vizsgálják, állításait megitéljék, 's ezeknek az emberiség' minden nemű javára nézve hasznos vagy káros voltát felfedezzék. Ugyan azért nem lészen fölösleg, a' Saint-Simonismus' eredetét, eddigi folyamatját, 's állításait némelly észrevételekkel röviden előadni.

A' Saint-Simonismus' eredete.

Ezen új vallásnak alapítója, Gróf Saint-Simon Claudius Henrik Parisban született 1760. Aprilis' 17-kén. Ő egy régi, Frantzia Országban nevezetes nemzetségből vette eredetét, melly magát egyenesen Nagy Károly Császártól származottnak tartja. Úgy látzik, hogy ezen magas származásáról való hiedelem nagy befolyást nyert az ő képzelő erejébe, 's a' nagyra vágyás' ingerét felindította benne. Már ifiú korában minden reggel e' szavakkal költette fel magát: „keljen fel a' Gróf Úr, mert nagy dolgokat kell végbe vinnie.“ Tanulásában különös iparkodást 's állhatatosságot mutatott. Tizenhetedik esztendejében a' katonai pályára lépett, 's két esztendő után, mint Lafayette' segédje, az északi Amerika'

szabadságáért indított háborúban részt vévén, Boully Generalis és a' nagy Washington alatt öt táborozásban vitézkedett. Azonban tulajdon vallása szerint nem annyira a' hadi mesterség, mint a' Status' tudomány vala foglalatosságának tárgya. „A' háború magában, úgy„mond, engemet nem annyira érdeklett, mint „annak czélja, 's ezen érdek ösztönözött a' há„ború' alkalmatlanságainak 's terheinek el tü„résére. Közelítvén pedig a' béke' ideje, nagy „idegenség fogott el a' háború eránt. Erzém „magamban, hogy nem katonának születtem, „'s hogy a' munkásságnak más nemére kell for„dítanom tehetségemet. Az emberi szellem' já„rását vizsgálni, 's e' szerint a' Civilisatzio' tö„kéletesítésén dolgozni, vala ezentúl fő czé„lom, mellynek el érésére minden erőmet, fára„dosásimat, 's egész életemet szentelém. Ame„rikában létemnek többi idejét ama' nagy tör„ténetek felett való elmélkedésre fordítám, „mellyeknek szemmel látó tanúja valék; ezek„nek okait feltalálni, 's következéseit előre ki „szemlélni igyekeztem. Ezen időtől fogva sej„dítém azt, hogy az Amerikai revolutzio egy „új politikai korszaknak kezdete, 's a' közön„séges Civilisatzio' elő háladásának alapja; 's „hogy ugyan ez a' revolutzio rövid idő mulva „Europának akkori állapotjában nagy változá„sokat fog okozni."

A' Versailli békekötés (1783) után vissza térvén Frantzia Országba Saint-Simon, 23

esztendős korában Ezredesé lett. Két esztendő múlva Hollandiába, azután pedig Spanyol Országba utazott. Kiütvén a' Franczia Revolutzió, hazájába visszatért, a' nélkül hogy ezen minden jó rendet felforgató, Religiót és Thrónust fel duló zenebonában részt vett volna. Ő csak arról elmélkedett, mellyek volnának ezen bolmásnak okai, 's miként lehetne rajta segíteni. Az ő véleménye szerint, ezen okok a' 16-ik századbeli Reformáczióban és a' Catholicismusnak ez által okoztatott csökkenésében 's azóta tovább tovább haladó hanyatlásában alapulnak; a' segítő módokat 's eszközöket pedig csak egy új, közönséges egyesítő Intézetben lehetne föltalálni, melly által a' társasági élet jobb rendbe, 's boldogabb állapotba hozattatnék.

Ezen okból minden tehetségét 's idejét az illyen Intézetnek felállítására fordította. Mivel pedig ezen ideáinak valósítására elegendő vagyoni tehetsége nem volt, 1790-ben Redern nevű porosz gróffal társaságba lépett, mellynek czélja egy szorgalomi Intézetnek 's tudományi tökéletességre ügyelő Iskolának alapítása volt. Azonban hét esztendő' elfolyása után gondolkozások' módjának különbözése miatt ezen társaság az általa szerzett Intézettel együtt megszünt, 's a' közös vagyonnak felosztásakor Saint-Simon' részére 144,000 frank jutott, ki is tetemes áldozati mellett magát károsodottnak lenni tapasztalta.

Mind e' mellett még sem állott el ked-

vencz plánumától, sőt megmaradott vagyonát annak végrehajtására szánta. A' leghíresebb Tudósokkal, különössen az orvosi és polytechnikai Iskolának Igazgatóival értekezett, kiktől ezen tudományoknak általános ideáit megtanulta. Ezután ismét útazásokat tett Angliába, Hollandiába, és Német Országba olly czélból, hogy Európának filozofiai kintseit öszve szedvén, ezeknek tökéletes tárát elkiszétené. Illy módon tudományi ismeretekkel ugyan gazdagítva, de vagyonára nézve elszegényedve viszsza tért hazájába, hogy az emberiség' boldogítására czélozó ideáit most már a' világgal megismertetné 's ezt azoknak elfogadására bírná. Ő a' társasági' élet' jobb rendbe hozásának fő eszközét a' szorgalomban (industrie) helyhezteté, mellynek theoriáját jobban jobban kifejteni igyekezvén, gondolatjait különbféle irásokban hirdette 1809-től fogva 1825-ig.

Mind ezen fáradságos törekedései mellett eleinte nem sok tanítványokra talált, tanítása kevés helyben hagyást nyert, sőt figyelmet sem igen gerjesztett. Azonban vagyonát napról napra fogyni, 's pártfogóitól is magát el hagyatni tapasztalván, sorsának jobbra fordulása felől minden reménységét el vesztvén, mint egy kétségbe esett pisztolyt ragad, hogy szerencsétlen életének véget vessen, hanem hibásan czélozván a' homlokát ugyan megsértette, de életét elnem vesztette. „Az ő órája, úgy „mondják a' tanítványi, még el nem jött, kül-

„detése még el nem végződött. A' Filozofus,
„a' szorgalom' embere most a' szeretet' törvé-
„nyének Profétájává lesz. A' megcsonkított
„testből egy szereteti hymnus ömlik ki, az is-
„teni ember kinyilatkozik, az új keresztény-
„ség ki jelentetik."

Csak ugyan ezen eset után adta ki Saint-Simon illy czimű munkáját: „Nouveau Christianisme" (új kereszténység), mellyben eddig felvett ideáinak religióbeli arányt 's tekéntetet adni 's megmutatni igyekezett, hogy az ő általa alapítandó atyafiságos egyesület az igaz kereszténységgel éppen nem ellenkezik, sőt úgy tekinthethetik, mint ennek tökéletesétése 's tellyes végre hajtása. Talp-állításai ezek: „Az emberi nemzetnek közönséges testvéri egyesülését Moyses megjövendölte, Krisztus elkiszétette, Saint-Simon pedig megvalósítja. A' valódi közönséges (katholika) Anyaszentegyház most kezdődik; a' Caesar' hatalmának, az az: a' világi uralkodásnak vége szakad; a' hadakozó, egymással ellenségeskedő társaság' helyébe a' békességes, egymást szerető emberek' társasága lép; a' közönséges Anyaszentegyház kormányozza az egészet, mind az egyházi mind a' világi dolgokat. A' világi hatalom az egyházival egybe olvad. A' tudomány szent, szent a' szorgalom is; mert mind a' kettő az emberiség' legszegényebb részének könnyebbitésére, 's állapotjának jobbitására szolgál. A' társasági egyesület ezentúl papokból, tudósokból 's

munkásokból (industriels) áll, melly három rendnek előjárói teszik a' kormányt. Minden munka religióbeli szent foglalatosság, minden mesterség egy bizonyos lépcső a' társasági Hierarchiában. A' társaságban egy tagnak sints tulajdon vagyona; minden vagyon az egész Anyaszentegyháznak, az az: a' társaságnak birtoka. Az örökösi jus, melly a' születésnek vak esetétől függ, megszünik. Kinek kinek a' tehetsége 's alkalmas volta szerint rendeltetik el foglalatosságának köre; kinek kinek szorgalma 's tett munkája szerint adatik a' jutalom. Az Isten' országa el kezdődik. Minden jövendelések be tellyesednek." E' talpállítasoknak bővebb kifejtése ezután fog következni.

Ezen új vallás' Szerzője életének utolsó idejében legnagyobb szegénységgel küszködött annyira, hogy önnön panasza szerint, többször kenyéren 's vizen élni, hideg szobában lakni, 's öltözetén kivűl mindenét eladni kéntelenítetne. Illy nyomorúságos életének véget vete a' halál 1825-ben Május' 19-kén. Halálos ágyát körül vévő tanítványihoz intézett utolsó szovai ezek voltak: „megérett a' gyümölcs, ti fogjátok azt szedni." *a)*

a) Azon irományok, mellyekben Saint-Simon a' maga tanítását elő adta, e' következendők:

1) Prospectus d'une nouvelle Encyclopédie, 1810.

2) De la Réorganisation de la société européenne, 1814. mellyben a' többi közt az emberiségnek arany korát nem az el múlt időbe, hanem a' jö-

vendőbe helyezteti. „A' mi Atyáink, ugymond, „azt nem látták, de valaha a' mi unokáink fog„ják azt el-érni; a' mi kötelességünk, nékiek az „ösvényt elkésziteni. Ez pedig a' társaság' tökéletesítésében áll."

3) L' Industrie, 1817.

4) L' Organisateur, 1819.

5) Système industriel, 1821.

6) Catéchisme des industriels, 1823. 1824.; melly munkájában a' maga politikai 's szorgalmi rendszerét elég világosan adja elő.

7) Opinions littéraires, philosophiques et industrielles, 1825.

8) Nouveau Christianisme, dialogues entre un conservateur et un novateur. I Dialogue 1825. 8. Paris, chez Bossange.

A' Saint-Simonismus' további folyamatja.

Saint-Simonnak eleinte igen kevés tanítványi voltak, kik Mesteröknek halála' után az ő tanitását tovább terjeszteni igyekezvén, egynehány tehetős kereskedőnek pénzbéli segítségével illy czimű Folyó-Irást „Producteur" kezdének közre bocsájtani, mellyben az említett tanításnak fő pontjai tudományos formában adattak elő. De a' pártfogók' és vevők' száma mind inkább kissebbedvén, ezen irás nem sokára megszünt. Mindazonáltal Saint-Simon' követőinek száma naponként szaporodott; mert a' buzgó tanitványok élő szóval is

hírdeték az ő tanítását, 's nem sokára egy társaságot állítának öszve, melly magát elég tehetősnek tartá, azon magas czélt, t. i. „az emberi nemnek erkölcsi, szellemi 's szorgalmi tökéletesedését 's fellebb emeltetését" eszközleni. — Ennek előmozdítására 1830-ik esztendő' elején ismét egy új Folyó-Irás (l' Organisateur) kezde hetenként járni; e' mellett az új tanítás illy czímű munkában adatottki: „Doctrine de Saint-Simon. Exposition. I année. Paris, 1830;" később pedig, t. i. 1831-ben a' Globe nevű ujságlevelekben is hírdetteték.

Ezen Saint-Simonisták' társasága 1830-ban Martzius' havában kezdé nyilvános gyülekezeteit tartani, 's mind eddig Páris városán kivül nem terjedett. Azonban ama' híres 1830-ki Juliusi revolutzió nekiek is kedvező alkalmat nyujtott az ő új, a' politikát a' religióval egyesítő rendszerőknek könnyebb 's tovább való terjesztésére; mert ezentúl Franczia Ország' több elő-kellő városaiban, nevezetesen Lyon, Dijon, Bordeaux, Marseille, Toulouse, Rouen, Toulon, Limoges, Havre városokban ki küldetett apostolaik által hírdették az új vallást, és nyilván tartott beszédeikkel annyira gerjesztették az a' nélkül is könnyelmű 's újságokon kapdosó nemzetet, hogy proselytusaik' száma ezerekre nevekedne.

Illy kecsegtető foganat által buzdítatván, szerencséjöket Franczia Országon kivül is próbálták, legelőszer is Belgiumban, melly or-

ságnak több városaiban igyekezének követőket szerezni, de igen csekély sikerrel; mert Lüttichen kivül, hol az újságvadászás nehány kiváncsi emberkéket vezete hozzájok, nem igen nyertek helyben hagyást; Brüsszelben a' Politzia' részéről találtak ellentállásra; Antwerpenben pedig a' nép' vélekedése nem vala nekiek kedvező. — Német Országban sem igen mehettek eddig valamire, ámbár küldöttjeik imitt amott jelentgeték magokat.

Újabb hirek szerint e' folyó esztendő Április havában Konstantinápolban is megérkezett nehány franczia Saint-Simonista, kik, mint mondák, a' szabad asszonyt keresik napkeleten, hogy azt Enfantin atyával összeházasítsák. De a' török kormány olly roszul volt megelégedve viseletükkel, hogy őket el fogatván a' Dardanellákhoz viteté, 's a' török birodalomból végképen ki utasíttatá. (L. Jelenkor 1833. Május 18-kán. 40-ik szám. Török Ország.)

Ugyan ezen esztendő folytában megjelentek a' Saint-Simonisták Londonban is, hol October 28-kán bizonyos Fontana nevű tartá az első Saint-Simonista beszédet Buxton' olvasó teremében. Elég számos hallgató volt jelen, többi közt asszonyok is. Mennyire mentek légyen ezen új vallás' tanítók az említett városban, eddig ugyan nem tudatik: de ha egy két politikai lap' nyilatkozásai a' köz véleményre csak némi befolyást nyerendenek, úgy előre láthatni, hogy itt sem lesz jobb foganat-

ja kalandozásaiknak, mint Belgiumban, vagy Konstantinápolban. Ugyan is érdekes, a' mit ezen alkalommal a' Saint-Simonistákról a' Times mond: „Mi nem látjuk okát, miért ne engednők Enfantin atya' gyermekeit nálunk is szerencsét próbálniok. Beszédikből nem igen veheténk ki többet, mint hogy e' csavargók, valamint más tébolyodottak azzal tépelődnek, hogy ellenök ég és föld össze esküdött, hogy őket a' fél világ üldözi. Isten mentsen! hogy mi egy nemes törzsök érdemes bujtványi eránt más üldözéssel legyünk, mint hogy talán egy borbélyt küldjünk rájok, ki kóczos arczaikat le tisztítsa, egy gyógyszertáros inast, ki jó húzó tapaszt csapjon vállaikra, 's talán egy ló usztatót, ki elhízott nyugtalan testeiket emberül megmossa. E' jámbor szenteskedők két gyönyörü dolgot tanítanak, t. i. a' vagyon' 's az asszonyok' közösségét. Mit értenek az anya vagy a' szabad asszony nevezet alatt, még pör alatt van. Ezen szabad asszony ketség kivül az fog lenni, ki elég leleményes lesz az asszonyi szemérmetlenségnek egy még eddig hallatlan lépcsőjét találni fel, 's elég bátor, a' szerint cselekedni is. A' mi pedig a' birtok' közösségét illeti, e' tanítmánynál semmi sem lehet populárisabb azok előtt, kiknek egész vagyonjok abból áll, a' mit más zsebéből a' magokéba csennek által. Asszonyink közül a' nő közösség ellen bizonyosan csak azok tehetnek némi észre vételt, kik még

nem közösek." — Az Albion, ki egy két Saint-Simonistát egykét ugy nevezett Demagoggal látott társalkodni, nem ítél amazokról olly szelíden. „E' felekezet, úgymond, a' kicsapongó Satyr, melly a' templom' ruháival fedezi meztelenségét. Reményljük, hogy a' policzia e' csalékony, buja, lázasztó, vak buzgó és bolond semmire kellőket felfogja szemelni; de azt ugyan semmi esetre sem kellene nekik megengedni, hogy ámító 's Istent káromló balgatagságikat nyilván hirdethessék." (Jelenkor 1833. Novemb. 20-kán, 93-ik szám. Anglia.)

De térjünk vissza a' Saint-Simonisták' eredeti honnjokba, mellyen kivűl, úgy látzik, igen csekély remény bíztatja őket új vallásuknak további terjedésére 's tartós foganatjára. Annál nagyobb buzgósággal igyekeztek Franczia Országban társaságukat új nevendékekkel szaporítani. Nem is lehet csudálni, hogy itt nagyobb sikere vala törekedéseiknek. Ugyan is a' Franczia nemzet az ő természeti könnyelműsége mellett már a' Revolutzió' kezdetétől fogva megszokta a' sok, csak nem minden évi, változást a' kormányban, az alkotmányban, a' törvényekben, a' szokásokban; nem csuda tehát, ha a' vallásbeli dolgokban is hajlékony a' változásra, annyival inkább, minthogy a' Revolutzió' idejétől fogva a' religióbeli józan oktatás és nevelés ezen országban igen megcsökkent. Ezen okokhoz járul még különösen Saint-Simonnak 's tanitványinak azon jelenté-

sük, hogy az ő új vallási intézetjök az emberiség nagyobb részének, az az a' szegényeknek és a' dolgozóknak sorsa' javítására céloz; tovább az is, hogy az ő rendszerök szerint minden vagyon az egész társaságnak birtoka, mellyben mindenki a' maga tehetségéhez és munkásságához képest részesülhet. Ezen igen tetzetős ok nagy ösztönűl szolgálhat a' szegény 's dolgozó embernek a' Saint-Simonismus' elfogadására; a' mint is csak ugyan ki adott tudósítások szerint 1831-ben egyedűl Páris városában a' Saint-Simon' társaságába be avattatott különbféle kézi munkások' száma közel 2000-re ment.

De még az asszonyi nemet is érdekeikbe tudják vonni a' Saint-Simonisták az által, hogy mind a' két emberi nemnek egymás eránt való jogaikra nézve tellyes egyenlőségét tanítják, ekép' az asszonyoknak férjeiktől függését megszűntetik, 's azokat is minden társasági hivatalra 's foglalatosságra egyaránt meghivattaknak 's felvehetőknek jelentik. Illy formán jobban gondoskodott az asszonyi nem' sorsa felől Saint-Simon, mint Mahomet! — A' mi azonban az asszonyok' közösségét illeti, mellyről a' Saint-Simonisták vádoltattak, ez ellen az ő fő igazgatójik a' követkamara' Elnökjéhez intézett levelükben kereken protestáltak.

Az is különös, szembe tünő béllyege a' Saint-Simonismusnak, hogy mind a' társaságnak belső szerkesztetésében, mind pedig a' hivatalok' 's ebéli foglalatosságok' nevezeteikben

a' katholika Anyaszentegyház' rendszerét és szóllás módját majmolja; így p. o. a' társasági kormány' rendjét Hierarchiának, az igazgatókat papoknak (prêtres), a' fő igazgatót Pápának, a' tudósokat általában Theologusoknak, a' munkásokat Diakonusoknak nevezi; nem külömben a' tudománybeli állítmányok a' St. Simonismus' szóllásmódja szerint Dogmák, a' munkás foglalatoskodás Cultus, az az isteni tisztelet, prédikáczió' a' gyülekezet előtt tartott beszéd, gyónás (confession) pedig az egyes személyeknek négy szem közti oktatása vagy intése 's a' t. E'képen a' Saint-Simonisták a' katholika Anyaszentegyházban be vett nevezetekkel, noha más értelemben, élvén, vagy is inkább vissza élvén, könnyen magokhoz csábíthatnak több ollyas vigyázatlanokat vagy oktatlanokat, kik a' religióbeli gyökeres tanitás' hijánossága miatt a' dolog velejét 's mivoltát nem ismérvén, csak annak külsejéhez ragaszkodnak.

A' Saint-Simonisták a' viseletjökben is különösséget keresnek, melly ezekből áll: fejér nadrág, szinte fehér, előről nyílt, hátról begombolt mellény, a' szoros atyafias egyesülés' czímere (minthogy ennek begombolásában egyiket a' másiknak segíteni kell), e' felett kék köntös, hoszú szakál, fedetlen fő, 's mezítelen mely.

Azonban ezen társaság sem kerülheté el más egyébb felekezetek' sorsát; mert alig kez-

dett további terjedésén munkálódni, már is belső meghasonlások támadtak benne, mellyek az egész testet végső bomlással fenyegetni látzottak. Legelőszer is az úgy nevezett új tudomany' (science nouvelle) az az új filozofia' követői váltak el a' Saint-Simonistáktól, arról vádolván ezeket, hogy Saint-Simon' tanításán túl léptek, a' midőn a' helyett, hogy az ő állítmányinak lassankint való ki fejlésén dolgoznának, azoknak valósitását időnek előtte erőltetve végre hajtani törekesznek. „Ti néktek, úgy szólnak, csak plántálni 's készíteni kellene, a' gyümölcs' szedését pedig a' maradékaitoknak engedni; ti azonban az emberi nemzetnek aranykorát, melly csak jövendőben a' ti késő unokáitoknak virágzand, siettetve a' jelen korba idézni akarjátok."

Ezen elválás után nem sokára egy új szakadás háborgatá az ujjoncz egyházat. Eddig tudni illik a' társaságnak két fő igazgatója, vagy is fő attya, (père suprême) 's pápája volt, Bazard és Enfantin; hanem az erkölcsi tudományra nézve meg nem egyezhetvén pápatársával Bazard az igazgató tanátsból ki lépett, vele 's utána pedig több elő kellő tagok a' társaságtól elállottak.

Később ismét egy nevezetes tag, Saint-Simonnak első tanítványa, Rodriguez Olinde Enfantin fő-atyát nyilván arról vádolá, hogy ez a' házasság' ügyében az erkölcsi törvények' józan elveitől eltávozott, 's a' házas-

sági elválást igen megkönnyebbítvén, az asszonyok közösségére utat nyitott. Ezt ugyan Enfantin tagadta, azonban ennek Moráljját minden esetre igen lágynak tartván Rodriguez, tőle el állott, 's egy kiadott hirdetvényben a' társaság' fő igazgatását magához huzta, 's annak tagjait ő maga, ugymint fő Atya eránt való engedelmességre felszólította, „még, ugymond, Enfantin magát megnem jobbitja." — Azonban Enfantin sem szűnt meg a' fő Atyaságot gyakorolni; 's így gyengyíti maga magát ezen új felekezet, 's mint egy sietni látzik talán már nem igen távol lévő szét oszlására 's elenyészésére.

Ehez járul még, hogy a' Franczia kormány részint más fejdelmi követek figyelmeztetésére, részint pedig ön maga is sokallván a' Saint-Simonistáknak illy különködő 's a' megalapított rendre nézve veszedelmes tanításaikat 's mesterkedéseiket, ezen esztendő folytában az egész társaságot törvénybe idézte, 's ennek következésében a' Párisi királyi törvényszék Augustus 28-kán Enfantin Atyát, Duveyrier-t és Chevalier-t egy esztendői fogságra és 100 franc bírságra, Rodriguezt és Barrault-ot pedig 50 franc bírságra ítélte, az egész egyesületet végtére mint törvény ellen lévőt ítéletesen megtiltotta, 's annak el oszlatását rendelte.

(Folytatása következik.)

VIII.

Könyv-ismértetés.

Nintsen gyönyörködtetőbb, észt és szívet felemelőbb olvasás, mint a' Sz. Irásnak olvasása — jó magyarázással. Ebben a' szomorúság vigasztalást, a' terh könnyebedést, a' könny letörülést talál. Ez egy lelki orvosi szertár, mellyben letéve vagyon minden lelki nyavalának legalkalmatosabb és legsikeresebb orvossága. Ez festi a' legszebb képekben az Isteni Gondviselésnek és szeretetnek tsudáit azok iránt, kik az Isten' parantsolatit megtartják és Öbenne bíznak. Ez terjeszti szemeink eleibe azon tsudálatos utakat, mellyeken az Isten az övéi' rendeltetéseit vezeti 's kormányozza 's sokszor az emberi tekintetre nézve épen ellenkező eszközökkel azokat az ő tzélaira viszi. Ez nyujt legszebb példákat az erköltsnek erősségére, ha gyenge, állhatatosságára, ha erős, midőn p. o. előnkbe adja, hogy Józsefet a' tömlötzben, Dánielt az oroszlányok' vermében, a' három ifjat a' Babylon' tüzében, a' tiszta Zsuzsánát (melly más példa ez, mint Lukretziáje', kit az égig emel a' régi Roma' kevély-

sége) már már a' halál' torkában őrizte 's megmentette az erkölts, mellynek paizsa alatt bátrak voltak.

Ha tudományt kivánsz, a' Sz. Irásban — jó magyarázás mellett — felleled a' tiszteletre méltó ősz régiségnek és böltsességnek minden kintseit, sok utóbbi történeteknek kutforrását, kultsát, 's megvilágositását, a' legfelségesebb hit — és erköltsbéli tanitást, a' tapasztaláson épült szententziákát és közmondásokat, 's ezeken fellül a' felemelkedett napkeleti Poëzisnak leggyönyörübb példáit. A' Sz. Irásból a' pogány Filosofusok is igen sokat merítettek. Abból, mi irásaikban igaz, jó és szép, sok nem más, mint a' Sz. Irás' tárházából való ragadomány. A' Mythologia is nagy részint nem más, mint a' Sz. Irásból vett 's megrutittatott képek.

Erre való nézve a' Sz. Atyák a' Sz. Irásnak olvasását nem győzik elegendőképen ajánlani. A' többi között Sz. Hieronymus Eustochiumhoz irt Levelében mondja: „Tenenti co„dicem somnus obrepat, et cadentem faciem „pagina sancta suscipiat.“ Rusticushoz irt Levelében pedig mondja: „Ama scientiam Scri„pturarum et carnis vitia non amabis.“ Lásd Pázmány Péternek Quinquagesima Vasárnapi 2-ik Predikátzióját — a' Sz. Irásról — De melly jeles, melly tele olvasottsággal ez a' Predikátzió, valamint Nagy Pázmánynak minden munkája, midőn más sok Concionátorokban tsak a'

szószaporitás! kiknek olvasásokból az ember végtére üresen jönki, 's az Evangeliomi Halászokkal tsak azt mondhattya: nihil cepimus.

Újonabban egy derék munka jelentmeg Frantzia nyelven ezen tzim alatt: „Histoire de „l' Ancien et du Nouveau Testament. Accom-„pagnée de 120 Tableaux — imitée de Chri-„stophe Schmid par T. Derome Principal du „Collége Royal de Haguenau, Docteur — es — „Lettres et Officier de l' Universitè — Friburg „en Brisgau" — 2 Kötet nyoltzad-rét formában. A' kiadásnak esztendeje nints kitéve. A' benne lévő 120 Historiai Képek igen szépek. Ezen munkában a' Bibliai Historia gyönyörű elmélkedésekkel, igazi felkenettetéssel, tellyes érettséggel, szép 's könnyű irás-módjával adattatik elő. Ugyan e' ditsért munkát kivántam ezen Egyházi Folyó-Irás' tisztelt Olvasóival megismértetni. Példák gyanánt belőle egynehány helyeket Frantziául magyar fordíttással itten közlök. Bár mi is Magyarok, hanem eredetiben is, a' mit leginkább kivánni kell, legalább Magyar fordíttásban illyen közhasznu jeles munkával birnánk. A' munkát több helyeken bőviteni is lehetne.

Előszer tehát az 1-só Kötetből, melly az Ó Testámentombéli Bibliai Historiát foglallya magában, e' következendő helyeket hozomfel:

A' 33-*ik és következendő lapon* olvassuk: Abraham nous apprend par cet exemple ce qui constitue une entière et parfaite confiance en

Dieu. Le Seigneur ne pouvoit rien lui commander de plus sensible et de plus cruel pour le coeur d'un père; Abraham auroit mille fois mieux aimé donner sa propre vie. Cependant il alloit accomplir le saorifice exigé, dans la ferme confiance que Dieu pouvoit rendre la vie à la cendre meme de son fils. Il faut aussi que nous exécutions la volonté du Seigneur dans toutes les circonstances ou elle nous est connue clairement et avec certitude, quelque pénible qu'elle nous paroisse; c'est alors seulement que nous avons une foi véritable en Dieu. Nous pouvons encore apprendre par ce trait, comment Dieu éprouve les hommes. Il les met, pour ainsi dire, à de rudes tortures, afin de leur donner occasion de faire éclater leur confiance et leur résignation. La seule vertu véritable est celle qui soutient une épreuve ainsi que l'or supportel' action du feu; et comme le feu purifie l'or, de meme il faut à la vertu de pareilles épreuves pour en relever l'éclat.

Ábrahám megtanít minket ezen példával (hogy kész volt Isáák fia' feláldozására) miben áll az Istenben való tellyes és tökélletes bizodalom. Az Ur nem parantsolhatott neki érzékenyebbet és keservesebbet egy atyának szívére nézve. Ábrahám ezerszer inkább kivánta volna tulajdon életét adni. Azonban kész volt a' parantsolt áldozatot véghez vinni, erős bizodalomban, hogy az Isten az életet viszsza adhatja még az ő fia' hamvának is. Hasonlóképen szükséges, hogy mi

is tellyesittsük az Urnak akaratját minden környülállásokban, midőn az nekünk világosan és bizonyosan ismeretes, akármelly nehéznek láttzassék is; tsak akkor van igaz hitünk az Istenben. Megtanulhatjuk ezen fellül ime' character' rajzolásból, hogyan próbállya az Isten az embereket. Ő azokat nehéz viadalokra kiteszi, hogy nekik alkalmatosságot adjon, mellyben ő hozzája viseltető bizodalmukat és magoknak az ő Szent akaratjára való hagyásukat megmutathatnák. Tsak maga az igazi erkölts az, melly a' próbát kiállya, valamint az arany a' tüz' ostromát kitartja, és valamint a' tüz tisztitja az aranyat, hasonlóképen az illyen próbák szükségesek az erköltsnek, hogy az ő fényét nevellyék.

Az 57-*ik és következendő lapon* olvassuk:

O Dieu que vous êtes bon! — Vous avez pour nous des soins que le plus tendre père n' a point pour ses enfants; votre prévoyance étonnante, adorable, s' étend sur tout. — A l' instant meme ou des frères vouloient arracher la vie à un frère, vous preniez vos mesures pour les sauver par ce même frère de la mort que leur préparoit une cruelle famine. Une robe de diverses couleurs, un rêve symbolique devinrent des instruments entre vos mains pour étendre les plus abondantes benedictions sur un père, sur des frères, sur un roi puissant et sur tout son royaume — Quelque fut notre pauvreté, devrions — nous après cela nous laisser ronger par de sombres inquiétudes, par des soucis dévorants? Ne devrions — nous pas, jus-

que dans les circonstances les plus critiques, trouver un calme parfait dans notre confiance en votre providence paternelle?

Vous êtes la sainteté meme. Cette histoire nous prouve encore, ô le meilleur des pères, que votre bonté ne se borne pas à nourrir vos enfants, mais que votre but principal est d' en faire des hommes vertueux. Grâce à vous, Joseph formé par des malheurs précoces, par la persecution et la calomnie, par l' exil et la prison, devient un homme supérieur. Grâce à vous, ses frères sont corrigés par le besoin et par la famine, par l' infortune et par les remords; et leur jalousie, leur haine barbare, leur oubli de la divinité font place à la reconnoissance, à l' amour, à l' adoration. A peine Joseph et ses frères eurent-ils atteint le grand, le noble but qui leur étoit marqué, à peine furent-ils dignes d' être heureux, que vous mîtes un terme à leurs afflictions, et que vous fites sortir de leurs peines mêmes des joies qui surpassèrent toutes leurs espérances, toute leur attente. Ainsi, dussions-nous avoir à souffrir la famine et la pauvreté, la calomnie et la persecution, les fers et la captivité, nous supporterons tout avec une constance inébranlable; car nous le savons, vous ne nous envoyez des tribulations, que pour nous rendre meilleurs. La joie sera le dénouement de toutes nos peines; vous trouverez à tout une heureuse issue.

Oh Isten! melly jó vagy! — Te mi reánk jobban gondot viselsz, mint a' legérzékenyebb atya az ő gyermekeire; a' te tsudálatos imádandó előllátásod mindenre kiterjed — Épen azon időszakaszban, mellyben a' testvérek a' testvért életétől megfosztani akarták, te utakat tsináltál, hogy azokat ugyan ezen testvér által megmentsed a' haláltól, mellyet a' rettenetes éhség nekik készített. Egy tarka ruha, egy titkos értelmü álom a' te kezeidben eszközökké lettek, hogy egy atyára, a' testvérekre, egy hatalmas Királyra és az ő egész országára a' legbővebb áldásokat kiterjeszszed. — Akármi szegények legyünk, kell e' ezután magunkat hagyni emésztetni a' szomorú nyughatatlanságok, az epesztő gondok által? Nem kell e' nekünk, még a' legveszedelmesebb környüllállásokban is, tökélletes letsendesedést találnunk a' mi bizodalmunkban, mellyet a' te atyai gondviselésedben helyeztetünk?

Te vagy a' szentség maga. Ezen Historia továbbá megmutatja, oh az atyáknak legjobbika! hogy a' te jóságod a' te gyermekeidet nem tsak táplállya, hanem, hogy a' te fő tzélod, hogy azokból erköltsös embereket tégy. Hálá neked! József, a'kora szerentsétlenségek, az üldözés és rágalmazás, a' számkivetés és tömlötz által kimiveltetvén, Naggyá leszsz. Hálá neked! az ő testvérei a' szükség és éhség, a' mostoha sors és lelkiismeretük' furdalási által megjobbittattak, és az ő irigységük, az ő vad gyülölségük, az ő megfeletkezésük az Istenről hélyt adnak a' hálaadatosságnak, a' szeretetnek, az Isten' imádásának. Mihelyest József és az ő testvérei elérték a' nagy, a' nemes tzélt, melly nékik ki volt téve, mihelyest a' szerentsére méltókká lettek, legottan te az ő nyomorúságoknak véget vetettél és magokból az ő sanyarúságokból ollyan

örömöket következtettél, mellyek minden reménységeiket, minden várakozásukat fellül haladták. Hasonlóképen, ámbár nekünk is éhséget és szegénységet, rágalmazást és üldözést, lántzot és fogságot szenvednünk kellen, mindent rendülhetetlen állhatatossággal szenvedjünk, mert tudjuk, hogy te a' tsapásokat reánk tsak azért küldöd, hogy minket jóbbakká tégy. Az öröm leszsz minden szenvedéseinknek vége, te fogod találni mindennek szerentsés kimenetelét.

A' 138-*ik és következendő lapokon* olvassuk:

Arrêtons-nous un instant pour considérer toute cette histoire. Elle nous présente une admirable peinture de la providence divine. Nous y voyons encore Dieu faire concourir une foule d'événements — à rendre Tobie et les siens, bons et heureux. La captivité d'un grand peuple entraîné loin de ses foyers et un nid d' hirondelle attaché à un mur, un roi puissant et magnifique et un petit chevreau donnoient également à Tobie l'occasion d'exercer sa vertu, et contribuoient à l'heureux dénouement qui devoit terminer son histoire. Qu'elles sont sages, qu'elles sont belles et admirables les voies par les-quelles Dieu sait conduire la destinée des hommes! Il amène toujours l'issue la plus favorable pour les siens — jamais un heureux incident n'a pour unique but une joie passagère; jamais un malheur ne nous arrive uniquement pour nous tourmenter; tout, oui, tout sans exception, tend à nous rendre toujours plus parfaits et plus saints. Ah! Si nous

reportions nos regards en arrière, si nous examinions la carrière que nous avons parcourue, que de traces n' y trouverions-nous pas de la providence divine! Comme nous verrions la bonté de ce Dieu si digne de tout notre amour se manifester dans le cours de notre propre vie, et s' y montrer sous le jour le plus lumineux!

L' histoire de Tobie est encore propre à nous apprendre la conduite que nous devons tenir, pour mettre à profit ce que Dieu nous envoie, et pour travailler à nous rendre vertueux et saints. Dans toutes les situations de la vie, Tobie faisoit toujours ce qu' il y avoit de mieux à faire; honoré d' un présent par le roi, il consacre ce don à des oeuvres de charité; tel est son empressement à rendre service aux Israëlites, compagnons de sa captivité, telle est son ardeur infatigable à donner la sépulture aux morts, qu' il va tomber ensuite auprès d' un mur, accablé de sommeil; sur le simple soupçon qu' un chevreau pourroit bien n' avoir pas été légitimement acquis, il fait paroître au grand jour et de la manière la plus expressive toute son horreur pour le vol; aveugle, malheureux, il montre une parfaite résignation à la volonté divine — Sachons, comme lui, mettre à profit les occasions que Dieu nous offre chaque jour pour nous exercer à la pratique des vertus; tirons-en le meilleur parti que nous pourrons, si nous voulons être heureux; n' oublions pas que toute oeuvre de

charité envers les pauvres, toute affliction supportée avec patience, tout effort du coeur pour s' élever jusqu' à Dieu, est une semence qui ne manquera pas de produire en son temps les fruits les plus précieux. Quiconque aime le Seigneur, et se conforme a la volonté divine, voit toute chose tourner a son avantage; il devient par là même plus vertueux et plus saint. Quoiqu' il nous arrive, disons-nous toujours avec une ferme conviction: Dieu l' a voulu; c' est le moyen d' alléger nos peines, et de doubler nos jouissances.

Állyunk meg egy kevesé, hogy ezen az egész Historián elmélkedjünk. Ez az Isteni gondviselésnek egy tsudálatos lefestését terjeszti szemeink eleibe. Látjuk ebben, hogy az Isten egy sereg történetet öszve folyat, — hogy Tobiást és az övéit jókká és szerentséssekké tegye. Egy az ő hazájától messze hurtzoltatott nagy népnek fogsága és egy falhoz függesztett fetskefészek, egy hatalmas és fényes Király és egy kis ketske Tobiásnak az ő erköltse' gyakorlására egyenlőképen alkalmatosságot adtak és azon szerentsés kifejlődésre munkálkodtak, mellynek az ő historiáját végezni kellet. Melly bölts, melly szép és tsudálatos utak, mellyeken az Isten az emberek' rendeltetését vezérelni tudja! Ő az övéire nézve mindég legkedvezőbb kimenetelt hoz — egy szerentsés szempillantatnak sem egyetlenegy tzélja valamelly mulandó öröm, egy szerentsétlenség sem történik velünk egyedűl azért, hogy minket gyötörjön; minden, bizonyára, minden, kivétel nélkül, arra tzéloz, hogy minket mindég tökélletessebbekké és szentebbekké tegyen. Ah! ha vissza tekintünk, ha megvizsgállyuk a' pállyát,

mellyet megfutottunk, melly nyomdokait nem találjuk abban az Isteni gondviselésnek! Hogyan látjuk a' mi egész szeretetünkre annyira méltó Istennek jóságát magát kijelenteni a' mi tulajdon életünknek lefolytában, és magát kimutatni ottan a' legvilágosabb napban!

Tobiás' Historiája ezenfellül alkalmatos, hogy minket megtaníttson azon magunk viseletére, mellyet tartanunk kell, hogy azt haszonra fordíttsuk, mit az Isten reánk küld és hogy munkálkodjunk, hogy erköltsösek és szentek legyünk. Az életnek minden helyeztetéseiben Tobiás mindenkor azt tselekedte, a' mit ő azokban legjobbat tselekedhetett; valamelly ajándékkal a' Királytól megtiszteltetvén, ő ezen ajándékot a' szeretet' munkáira áldozza'; illyen az ő buzgósága az Izraelitáknak, az ő fogsága' társainak, szolgálni, illyen az ő fáradhatatlan lelkessége a' hallottakat eltemetni, ugy hogy azután, az álomtól elnyomattatván, egy fal mellett ledült; a' merő gyanura, hogy egy ketske talán nem igazságosan szereztetett, az ő egész rettegését a' lopás eránt igen világosan és nyilvánságosan kijelenti; vak, 's szerentsétlen az Isten' akaratjában való tökélletes megnyugodást mutat — Tudjuk, mint ő, haszonra fordítani az alkalmatosságokat, mellyeket az Isten mindennap nyujt, hogy minket az erköltsöknek munkálásában gyakorollyon; huzzunk azokból legjobb részt, mint tőlünk kitelik, ha boldogok lenni akarunk; ne felejtsükel, hogy minden munkája a' szeretetnek a' szegények eránt, minden békességestüréssel elszenvedett nyomorúság, minden igyekezete a' szívnek, hogy az Istenhez magát felemellye, egy vetés, melly bizonyosan az ő idejében legdrágább gyümöltsöket fog hozni. Kiki szereti az Urat, és az Isten' akaratjához alkalmaztatja magát, látja, hogy mindenek az ő javára fordulnak; ő ez által erköltsösebb és szentebb leszsz.

Akármi történnyék velünk, mondjuk mindenkor erős meggyőződéssel: az Isten akarta azt; ez a' mód megkönnyebíteni a' mi szenvedéseinket és megkettőztetni a' mi örömeinket.

A' 151-*ik és következendő lapon* olvassuk:

C'est que Dieu à soumis la nature à des lois telles, que tout homme vicieux trouve inévitablement sa punition, en atteignant un but contraire à celui qu'il se propose. L'orgueilleux court après les honneurs, et rencontre le mépris; l'avare vit au milieu de ses trésors comme dans une véritable indigence; le débauché cherche le plaisir, et trouve la douleur et la maladie; l'envieux seroit au comble de ses voeux, s'il pouvoit troubler le bonheur d'autrui, et par là même il empoisonne tous ses plaisirs; l'intempérant ruine à la fois sa fortune et sa santé, et se prive ainsi de toutes les jouissances; l'homme emporté, pour se venger d'une injustice qu'il à éprouvée, s'attire une foule de nouvelles injures; le paresseux, par sa négligence, double sa tâche et sa peine, et le besoin impitoyable finit par le contraindre aux plus rudes travaux.

Az Isten a' természetet ollyan törvények alá vetette, hogy minden vétkes ember az ő büntetését elkerülhetetlenül megtalállya, midőn ellenkezőre akad azon tzéllyal, mellyet magának feltesz. A' kevély a' betsületek után fut és megvetésre talál; a' fösvény az ő kintseinek közepette mint egy igazi szükségben él; a' dobzódó gyönyörüséget keres, és fájdalmat és betegséget lelfel; az irigy az ő kivánságainak határán

volna, ha másnak szerentséjét megzavarhatná, és épen ez által minden gyönyörűségeit megmérgesíti; a' mértékletlen egyszerre az ő szerentséjét és egésségét megrontja, és így magát minden jóban való részesüléstől megfosztja; az indulatos ember, hogy boszszut álljon egy igazságtalanságért, mellyet tapasztalt, egy sereg új megbántást huz magára; a' rest az ő henyélése által az ő munkáját és fáradságát megkettőzteti, és az irgalmatlan szükség végtére őtet a' sanyarubb munkákra kénszeríti.

A' 163-*ik lapon* olvassuk:

Nous voyons par là dans quelle vue ils furent soumis à cette épreuve. Ces trois jeunesgens eurent ainsi l'occasion d'offrir aux yeux de tous les hommes, un éclatant exemple de constance inébranlable dans le bien. Leur vertu éprouvée par le feu les environna d'un respect et d' une admiration générale. C'est depuis ce moment qu'ils furent en état de faire beaucoup de bien. Le roi et le peuple, habitués jusqu' alors à s'agenouiller devant d'insensibles images, apprirent à connoître le Dieu vivant et à l'adorer. Dieu se manifesta aux yeux de ce peuple comme le maître tout-puissant de la nature, qui peut calmer la violence du feu lui-même, le plus redoutable des éléments; comme celui qui sait tout, qui du haut de sa demeure céleste, abaisse des regards attentifs sur les actions, de tous les hommes, et ne laisse point échapper le moment où son secours est nécessaire; comme le tendre ami et le sauveur de tous ceux qui l'honorent sincè-

rement. C'est ainsi que toutes les tribulations ont pour fin la gloire de Dieu et l'avantage des hommes.

Látjuk ez által, minemű kinézésben tetettek ők (a' három ifjak a' Babiloniai fogságban, ugymint: Ananias, Misaël, és Azarias) ezen próba alá (az égő kementzébe vettetvén). Ezen három ifjaknak igy alkalmatosságok volt, minden embereknek szemeik eleibe terjeszteni a' jóban való megrendülhetetlen állandosságnak fényes példáját. Az ő erköltsük, tüz által megpróbáltatván, azokat köz tisztelettel és tsudálkozással körülvette. Ettől a' szempillantattól fogva abban az állapotban voltak, mellyben sok jót tehettek. A' Király és a' nép, megszokván addig az ideig az érzéketlen képek előtt térdre esni, megtanulták az élő Istent ismérni és imádni. Az Isten kijelentette magát ezen népnek szemei előtt, mint a' természetnek mindenható Urát, ki magának a' tüznek is, az elementomok között legrettenetessebbnek, erőszakát letsillapithatja, mint mindentudót, ki az ő mennyei lakásának magasságából minden embereknek tselekedeteire vigyázó tekinteteit lebotsátja, és nem eresztiel azt az idő-pontot, mellyben az ő segítsége szükséges, mint gyengédeden szerető barátja és megszabadítója mind azoknak, kik őtet igazán tisztelik. Igy minden sanyaruságoknak tzéllya az Isten' ditsőssége és az embereknek jova.

A' 169-*ik lapon* olvassuk:

Adorons encore ici la divine providence. Daniel prouve incontestablement, par des raisonnements aussi simples que profonds, la nullité des idoles de Babylone. Mais ses représentations ne font qu'accroître le mal; le peuple

se révolte, et la vie du roi est en péril. Ce que Daniel n'a pu faire avec toute sa sagesse et tout son zéle si pur et si louable, Dieu le fait par un moyen qui semble en opposition directe avec le but qu'il se propose; il permet que Daniel soit jeté dans la fosse aux lions; aux yeux des hommes, Daniel est perdu sans ressource; son royal ami le pleure, comme s'il n'étoit plus; la folie et la méchanceté triomphent; mais alors que tout secours paroît impossible, c'est alors que le moment est venu pour le Seigneur de faire éclater sa puissance par un glorieux secours; Daniel sort sain et sauf de la fosse aux lions; les auteurs de la révolte sont anéantis, la fureur de la multitude apaisée, les ordres du roi exécutés, et tout le royaume obligé de reconnoitre le vrai Dieu; les persécutions qu'un seul homme à éprouvées, deviennent une bénédiction pour des millions d'hommes. C'est ainsi que Dieu régle les destinées des mortels; c'est ainsi, qu'il veille pour protéger les bons et opérer le bien: c'est ainsi que le mal donne les plus beaux fruits et produit le bien, par un admirable effet de la divine providence. Dût tout ce que nous ferons pour le bien, paroître autant d'efforts inutiles, continuons toujours d'avoir confiance en Dieu.

Imádjuk itt is (hogy az Isten Dánielt az oroszlányok' veréből megszabadította) az Isteni gondviselést. — Dániel olly egyszerü, mint mély okoskodások által Babylon' Isteneinek semmiségét ellen mond-

hatatlanul megmutatja. De az ő okoskodásai a' rosszat tsak nevelik; a' nép zenebonáskodik, és a' Király' élete veszedelemben vagyon. A' mit Dániel minden böltsességével és minden olly tiszta és olly ditséretes buzgóságával nem tehetett, azt az Isten megteszi egy ollyan mód által, melly egyenes ellenkezésben látszatik lenni azon tzéllyal, mellyet ő magának kitesz; Ő megengedi, hogy Dániel az oroszlányok' vermébe vettessék; az emberek' szemei előtt Dániel minden szabadulás nélkűl elveszett; az ő királyi barátja őtet siratja, mintha ő többé nem volna; az ostobaság és gonoszság győzödelmeskednek; de akkor, mikor minden segítség lehetetlennek látztzatott, akkor jött el az időpont az Urra nézve, hogy kimutassa az ő hatalmát a' dicsőséges védelmezés által; Dániel épen és megmentve jönki az oroszlányok' verméből; a' zenebonának indítói megsemmisíttettek, a' sokaságnak dühe letsendesíttetett, a' Királynak parantsolati végrehajtattak, és az egész ország az igaz Istent megismérni kénszeríttetett; az üldözések, mellyeket egy ember tapasztalt, több milliom emberekre nézve áldássá változnak. Így vezérli az Isten a' halandók' rendeltetéseit, így vigyáz a' jóknak védelmezésére és a' jónak munkálására, így a' roszsz legszebb gyümöltsöket ád, és az Isteni gondviselésnek tsudálatos rendelése által jót szül. Ámbár mint az, a' mit fogunk tselekedni a' jóért, mindannyi haszontalan törekedésnek látztzattassék, még is soha meg ne szünjünk az Istenben bizni.

A' 171-*ik és következendő lapon* olvassuk:

Ainsi je meurs innocente sans avoir rien fait de tout ce qu'ils m'imputent. Qu'on est donc heureux, lorsqu'on peut invoquer avec tant d'assurance le Dieu qui sait tout! Si nous

sommes innocents devant Dieu, quand tout le monde nous condamneroit, qu'avons-nous à craindre? Il nous reste une consolation, que personne au monde ne peut nous ravir. Au contraire si la voix secréte de notre conscience nous condamne, quand le monde entier nous rendroit les plus grands honneurs, quel avantage pouvons-nous espérer? Il est certain que nous ne goûterons aucun repos véritable. Dieu, que les coeurs pieux n'implorent jamais en vain, exauça la prière de Suzanne.

Így én ártatlanul halok meg (Suzánna mondja) a' nélkül, hogy valamit tettem volna mind abból, miről azok engem' vádolnak. Tehát melly boldog az ember, midőn illyen bátorsággal bizonyságul hivhatja az Istent, a' ki mindent tud! Ha ártatlanok vagyunk az Isten előtt, mikor minket az egész világ kárhoztatna, mitől kell félnünk? Még fennmarad't részünkre az a' vigasztalás, mellyet senki a' világon el nem vehet tőlünk. Ellenben, ha a' mi lelki ismeretünknek titkos szova minket kárhoztat, mikor az egész világ nekünk legnagyobb tiszteleteket adna, minő hasznot reménylhetünk? Az bizonyos, hogy semmi igazi békességet nem fogunk érezni. Az Isten, kihez az áhitatos szivek soha sem folyamodnak hiába, meghalgatta Suzánna' imádságát.

A' 187-*ik és következendő lapon* olvassuk:

Il ne restoit que le plus jeune; Antiochus le prit, et lui adressant la parole du ton le plus affable, il lui promit, et lui jura, que, s'il vouloit renoncer à la loi de ses péres, il seroit comblé de richesses, mis au nombre des amis

du roi, et que rien ne lui manqueroit. Mais ce moyen de séduction ne produisit aucun effet sur l'esprit de l'enfant. Alors Antiochus fit approcher la mère, et lui conseilla d'engager son fils à être plus docile, si elle vouloit conserver le seul qui lui restât encore. Elle se pencha vers son fils, et lui dit: Mon cher enfant, vous que j'ai porté dans mon sein, que j'ai nourri si long-temps, et que j'ai élevé avec tant de peines jusqu'à l'âge où vous êtes, ayez pitié de moi, je vous en prie, mon enfant. Regardez le ciel et la terre et tout ce qui s'y trouve: tout cela et l'espèce humaine toute entière, Dieu a tout créé de rien. Ne craignez point le bourreau; mais montrez-vous digne de vos frères, et mourez sans regret. Alors le Dieu de miséricorde vous rendra, vous et vos frères, à ma tendresse maternelle.

La mère n'avoit pas encore achevé, que son fils dit au bourreau: Qu' attendez-vous encore? Ne vous figurez pas que je veuille obéir au commandement du Roi, j'obéirai aux commandements du Seigneur, à la loi qu'il nous a donnée par le ministère de Moïse. Mais vous, Prince, vous qui faites aux Juifs tout le mal, qu'on peut faire ici-bas, vous n'échapperez point à la main de Dieu. Ne vous assurez point en votre puissance; car vous n'êtes point encore à l'abri des justes vengeances du Seigneur qui peut tout, et qui sait tout. Après avoir souffert ces douleurs d'un moment, mes frères

ont été mis en possession de la vie éternelle qui nous est promise. Vous, au contraire, vous subirez le juste arrêt que Dieu prononcera contra votre orgueil tyrannique. Pour moi, je suivrai l'exemple de mes frères; comme eux, je suis prêt à verser mon sang, à faire le sacrifice de ma vie, pour obéir aux saintes lois de mes pères. Dieu exaucera bientôt mes ardentes prières, et regardera son peuple d'un oeil de pitié. De terribles revers de redoutables châtiments vous forcéront de reconnoître que lui seul est le vrai Dieu. Le roi ne put entendre ce discours sans frémir de rage; il fit subir à cet enfant des tourments plus cruels qu'aux autres, et condamna la mère au même supplice.

Quelle merveilleuse histoire! Quels sentiments héroïques inspirés par un attachement inébranlable à la foi. Il vaut infiniment mieux périr que de transgresser les commandements du Seigneur; il vaut infiniment mieux perdre le monde entier, que les bonnes grâces de notre divin maître. L'intrépidité de ces jeunes-gens passera dans notre âme; nous pouvons leur ressembler; nous le voulons; rien, non, rien au monde ne parviendra jamais à nous détourner du bien, si nous nous attachons à Dieu avec autant de force que ces jeunes héros. Quelle élévation de courage ne sommes-nous pas capables de sentir en nous, lorsque nous tournons nos regards vers le bonheur de l'autre

vie, Comme la pensée du ciel vivement imprimée dans nos esprits ôte à la mort la plus affreuse tout ce qu'elle à d'effrayant! Comme elle dissipe tous les vains prestiges de ce monde visible! Pensons, ah! pensons fréquemment à la gloire sublime qui nous est destinée dans l'éternité; et dès lors toutes les joies de la vie, toutes les terreurs de la mort ne pourront plus nous détourner du droit chemin.

Már tsak a' legifjabbik (a' két Machabaeus testvérek között) volt hátra (a' hat öregebbek már megölettettek) Antiochus azt kezénél fogta, és hozzája a' legszelídebb hangon szólván igérte és esküdött, hogy, ha az ő attyainak törvényétől elállani akarna, a' Király' barátjai közé számláltatván gazdagságokkal halmoztatnék és semmiben fogyatkozást nem látna. De a' tsábításnak ezen módja a' gyermek' lelkére semmit sem munkálkodott. Akkor Antiochus az annyát hozatta maga eleibe és neki tanátsolta; hogy az ő fiát venné reá az engedelmességre, ha megakarná tartani azt az egyet ki neki még fennmarad't volna. Az anya fiához hajolt és mondotta: Kedves gyermekem! te, kit én szívem alatt hordoztalak, kit én olly sokáig tápláltalak, és kit én olly sok fáradságokkal neveltelek addig a' korig, mellyben most vagy, könyörülly rajtam, én kérlek téged' arra, kedves gyermekem! Tekints az égre és a' földre, és mind arra, a' mi ezekben találtatik: mind ezt, és az egész emberi nemzetett, mind az Isten semmiből teremtette. Ne rettegj a' hóhértól; hanem mutasd magadat méltónak testvéreidre, és haljmeg örömest. Akkor az irgalmasságnak Istene titeket viszsza fog adni, tégedet, és a' te testvéreidet, az én annyai szeretetemnek (a' más jobb világban).

Még az anya el sem végezte, midőn az ő fia a' hóhérhoz mondja: Mire várakozol még? Ne képzeld magadnak, hogy én akarok engedelmeskedni a' Király' parantsolatjának; én engedelmeskedni fogok az Ur' parantsolatainak, a' törvénynek, mellyet az adott nekünk Moises által. De te, Fejedelem! te, ki a' Zsidókkal minden roszszat elkövetel, a' mit itt a' földen ellehet követni, te el nem fogod kerülni az Isten' kezét. Ne bizakodjál a' te hatalmadban; mert még nem vagy az Urnak igazságos boszszuállásain tull, ki mindent tehet, és mindent tud. Minekutána ezen fájdalmait az egy szempillantatnak kiállották volna, az én testvéreim birásába jutottak az örök életnek, melly nekünk van igérve. Te ellenben elfogod venni az igaz ítéletet, mellyet az Isten foghozni a' te tyránusi kevélységed ellen. A' mi engem' illet, én követni fogom az én testvéreimnek példáját; valamint ők, kész vagyok véremet ontani, életemet fel áldozni, hogy az én atyáim' szent törvényeinek engedelmeskedjek. Az Isten majd meg fogja hallgatni az én buzgó imádságaimat, és a' szánakozásnak szemével fogtekinteni az ő népére. A' rettenetes tsapások, az iszonyú büntetések tégedet kénszeríteni fognak megismérni, hogy ő maga az igaz Isten. A' Király nem hallgathatta ezen beszédet dühösség nélkül; ő ezen gyermeket gyilkosabb gyötörtetések alá vetette, mint a' többit, és az anyát is ugyan azon kinzásra kárhoztatta. a)

a) „Eant Romani, et Mutio glorientur, aut Regulo.“ Lactantius Divin. Instit. lib. 5. cap. 13. A' Bibliai Historia a' gyermekekben és a' gyengébb nemben erősebb erköltset mutat, mint Roma az ő Hőseiben!

Melly tsudálatos Historia! Melly hősi érzemények, mellyek a' hithez való tántorithatatlan ragaszkodás által éllesztettek! Jobb számtalanszor elveszni, mint általhágni az Urnak parantsolatit; jobb számta-

lanszor elveszteni az egész világot, mint a' mi Isteni Mesterünknek kegyelmét. Ezen Ifjaknak (a' Machabaeusoknak) rettenthetetlensége fog jönni lelkünkbe; hasonlók lehetünk hozzájok; akarjuk azt; semmi, nem, semmi a' világon valaha nem leszsz, melly minket a' jótol elforditson, ha mi az Istenhez olly erősséggel ragaszkodunk, mint ezen ifjú Hősök. Melly felemelkedését a' bátorságnak nem vagyunk képesek érezni magunkban, midőn a' mi tekinteteinket a' más világnak boldogsága felé forditjuk! Az égnek meggondolása, a' mi lelkeinkbe elevenen benyomattatva, mennyire levonnya a' legrettenetesebb halálról is mind azt, a' mi abban rémitő! Mennyire megsemisitti minden heábavaló tündéreit ezen látható világnak! Elmélkedjünk, ah! elmélkedjünk gyakran azon felséges ditsőségről, melly nekünk van rendeltetve az örökévalóságban, és ennekutána minden örömei az életnek, minden ijesztései a' halálnak nem lesznek képesek többé bennünket eltántorítani az egyenes ösvényről.

(Folytatása következik.)

IX.

Tudósitás kegyes Intézetekről.

Ujonan alapitott Árva-ház Zolnán Trenchin Vármegyében.

A' nagy tettek a' nagy lelkeket tűkrözik; az emberszeretet' szép érzése nemes cselekedeteknek kútforrása; a' vallási-tiszta elvekből kegyes, jótévő, 's az emberiséget boldogitó intézetek valósúlnak. — Mennyivel a' vallástalan egy részről hiú képzelményeknek kaczagja a' religyió' állitmányait; annyival fényesben tetszik-ki más részről annak isteni ereje a' ritka, jeles 's tetemes áldozatokban, mellyeket a' nyomorgó emberiség' fölsegéllésére annak nem szinlett igaz tisztelői a' szeretet' oltárára benyujtanak. — Az isteni szent gondviselés' rendében ekép' szolgálnak eszközül az emberi kezek is az inség' kevesitésére, enyhitésére, 's a' jobb létnek tenyésztésére azok között is, kiktől a' bal sors, mintha látszott volna, vissza tartani mostoha kebelében a' teremtés' közös adományit. — A' nemes szívnek sajátja, hogy minél többet juttatott neki ajándékiból az ég, annál többet sáfárkodjék ügyefogyott ember-társainak kiosztogathatni. Ez — az emberi, hazafiúi, 's vallási tiszta, nemes, mennyei és az istenivel rokon érzésnek idvezítő szüleménye! — Ha vannak, kiket az ön szeretet 's kényelem a' bővelkedés' árjában annyira elkábithat,

hogy sínlődő embertársaiknak nyögésit ne érezzék, ne értsék, — vagy talán a' külföldi távollétben pazér fényt üzvén honosaik eszekbe se jussanak — lakik ám de nemes lélek is többekben, kik, a' mivel a' magyar Kánaan őket megáldotta, azt közhasznú intézeteikben hazájok' fiainak 's leányinak, sőt a' késő maradékoknak is jóltévőleg megtakaritsák, és mind mostanra, mind a' jövendőre áldást terjesszenek.

Ezen jeles Nagyoknak Egyike: Fő Méltóságú Wurum Jósef Cs. Kir. belső Titkos Tanácsnok Nitrai megyés Püspök Ur Ő Excellentziája mélyen érdekeltetve a' görcs - mirigy okozta, Trenchin Vármegye' gyermekinek árva, gyámoltalan 's könnyeket fakasztó állapotja által, ne hogy élelem, ruházat 's nevelés nélkül magokra hagyatva elvesznének, vagy, — az emberiség' lealacsonitásával, a' kiket az öldöklő Angyal megkimillett, lassú éhel halással, az előbbinél kegyetlenebbül sujtva, minden segedelem nélkül elsorvadnának, atyai kegyeskedéssel föl fogá a' szerencsétlenek' ügyét és Zolna szabad mező városában az eltörlött Jézus Társasága szerzetének egykori tágos lakhelyét kész pénzen megvásárlotta, azt tetemes költséggel kiigazittatni és Trenchin Vármegyei árva fiú 's lány gyermekek' ápolására 's nevelésére elkészítetni rendelte; már előre arra intézve jótévő szándékát, hogy egykor nagyobb számú árváknak is menedék 's gyám helyül szolgálhatna a' jól alkalmazott épület.

E' közhasznú jeles Intézetnek alapítására és örökitésére 100,000 váltó forintokat tett-ki tőkepénzül, mellynek kamatjából Trenchin Vármegyéből származott árva mint a' két nemű gyermekek (Előljáróikat, tanitóikat, szolgáikat együtt értve) annyi számmal neveltethetnének, a' mennyit most 's időről időre az alapitási erő megengedend; a' töke pénzekre fölügyelést

's kormányozást a' ns. Nitrai Káptalanra, mind hiteles testre, bízni méltóztatott a' bőkezű Alapitó.

A' nevelés' alapjaúl a' vallási 's erkölcsi oktatás tétetett; az olvasás, irás 's számozás tanulása mellett pedig a' férfiú gyermekek ugyan a' müvészetekre, 's kézi mesterségekre megkivántató előleges készületekben is, ugymint rajzolásban és több effélékben, a' lánykák pedig a' közönséges asszonyi munkákban fognak oktattatni. És a' fiúk ugyan, ha jeles elme tehetségöknek jeleit mutatnák, az ottani alsóbb és fölsőbb deák oskolákba járhatnak utóbbi szerencséjöket a' tudományi pállyán munkálandók, a' többiek pedig müvészségre, 's kézi mesterségre készítendők; — a' leány nevendékek azonban, mihelyt alkalmatosokká válnak, becsületes 's jó erkölcsü házakhoz szolgálatra bocsáttatnak nemöknek diszére leendők.

Az intézetbe a' fölvetetésre az ajánlat a' ns. vármegye' közönségének ált engedtetvén, a' kinevezést a' Fő méltóságú Jóltévő magának, 's a' püspökségben következőinek, vagy ezek nem léte esetében a' Nitrai ns. Káptalannak fenntartotta.

Ezen ritka jelességü intézetnek 1833. esztendei october hónap' elején kelle kezdődnie 's beiktatnia, és a' püspöki alapitványból mindgyárást 24 nevendéknek, t. i. 12 férjfiú és 12 leány árva gyermeknek az intézetbe fölvétetnie, és ezek' beiktatásukkal próbát vala szükség tenni: mennyi erővel lenne képes az Intézet ezen vagy több számú árvák' gyámolitását megbírni?

Azonban a' nagy lelkü Alapitónak szent 's istenes szándéka és tette olly sikerrel hatott sok nemes lelkekre, hogy önkényti ajánlatokból tetemes summák adatnának-össze a' ns. vármegye karai 's rendei részéről már nem gyámolitására, hanem gyarapitására a'

MTA Könyvtár
Periodika 81/1758

gyönyörű 's az emberiséget diszesítő Intézetnek. Mert ugyan is:

Gróf Illésházi István ő Excellentziája — 6000
Gróf Szápáry Antal ő Méltósága — — 2000
Gr. özv. Csáky szül. Lazsánszky Ludmilla ő Méltósága — — — — — — — — 1000
Gróf Nyári Familia ő Méltóságok — 1000
Gróf Pongrátz Rudolf ő Méltósága — 500
Tekintetes idősb 's ifjabb Vietorisz László Urak — — — — — — — — — — 1000
Tekintetes Borcsiczky István Alispány Ur 1000
Tekintetes Gyurián egykori Törvény Tanító Ur — — — — — — — — 2000

pengő forintok' ajánlásával járultak ezen kereszténi adakozáshoz, melly mag pénzeknek 1000 forintól járandó 's 100-túl 6-or számlált kamatjaért, mindenik 1000-nyi részvényhez képest egyegy árvát kijelelhetne 's nevezhetne nevendékűl az Intézetbe. Mihez képest látható, mennyi nevendékkel szaporodott légyen már első zsengéjében ezen *árva nevelő ház*.

Az egésznek helybeli fölügyelésével Bielek János tisztb. Kanonok 's Zolnai Plébánus urat tetszett megbízni ő Excellentziájának az Alapitónak. Házi Elöljárónak egy papi személyt rendele, a' ki egyszer's-mind hit 's erkölcsi Tanitó (Catecheta) lenne; ezen kivűl egy világi férfi tanitót, 's az asszonyi nemből egy Tanitónét 's gyámanyát, mind illő fizetéssel és tekintettel, több szolgát 's szolgálót a' ház' mostani szükségeihez képest; úgy, hogy, idővel a' nevendékek' száma szaporodván, ezen tisztviselők' 's szolgálat tévők' száma is nagyobbittassék.

Szivemelő jelenet ez a' mi korunkban; méltó azt köz tudomásúl tenni: és a' nagy tetteket ekép' örök emlékűl a' köz iratokban följegyezni, hogy a' követ-

kező kor is akadjon olly nyomokra év könyveinkben, mellyek a' jelennek diszéül, a' jövőnek pedig ösztönül szolgáljanak a' nemes tettekre törekedni.

Vannak hazánkban egyházi férfiaktól tett több alapitványok, mellyek kétségtelenül bizonyítják: mint adták légyen ők vissza a' hazának, 's egyháznak, gyüjtött kincseiket, mellyekből, nem a' külföld hizik, hanem valamint az a'kori, úgy a' századok utáni honfiakra is áldás terjed. Hány alsó 's fő oskolák, convictusok, 's stipendiumok, nevelő, árva 's kórházak, sőt virágzó fő familiák hálaadólag köszönhetik létöket és fennmaradásukat 's diszes állapotjokat az e' féle kegyes hagyományoknak? — Vajha megyénként öszveszedve beküldetnének azon adatok, mellyek mind a' régibb, mind a' közelebbi, kebelökben lévő alapitványokat tárgyazzák, hogy *ezen egyházi folyó irás* azokat birhatván, azon érdemek' kijelelésével 's kitüntetésével dicsekedhetnék, mellyek a' magyar egyházi rend' mindenkori be 's kihatásáról a' köz jóra nyilványos bizonyitást tehetnének. — Illy féle fölvilágositásúl szolgálhatnának, p. o. az Egri érseki megyéből a' Foglári, Szombathelyiből a' Köszegi Kelczi; a' Veszprimiből a' Davidicumi; Nagy-Varadiból a' püspöki és káptalani; Győriből a' városi, de káptalan fölügyelet alatti 's időről időre többek' kegyes hagyományiból nötten nőtt árva-házi 's mind a' két nemre kiterjedő nevelési 's a' t. közhasznú jelesb Intézetek.

Szalay Imre.

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Foglalat.

Lap.

I. *Vass László.* Az Egyházi Birodalomról. Folytatás 1

II. *Verseghy Ferencz (Maradványiból).* Értekezés e' két kérdésről: 1) Az új Filozofia minő befolyást nyert a' Protestantismusra? 2) Ennél fogva a' Protestantismus minő oppositióba jött a' Catholicismussal? Folytatás 61

III. *Vass László.* A' nagy Zsidó Zsinatról, melly 1650-ik esztendőben Magyar Országban tartatott 72

IV. *Vass László.* A' katholika Religiónak állapotjáról az északi Amerikai szabad Köztársaságban 85

V. ** Rövid Észrevételek e' két kis Munkára: 1) „Az Evangeliomi keresztény Tolerantzia két Prédikátziókban elől adva" 's a' t. 2) Lehet e', van e' egyedül idvözítő Ekklesia? ha lehet 's van, hol van? mellyik az? . 109

VI. *Verseghy Ferencz (Maradványiból).* Az Istennek Felsége és Jósága a' CIII. Zsoltár szerint 145

VII. *Osvald Ferencz.* Saint-Simonismus . . 158

VIII. *Vass László.* Könyv-ismértetés . . . 174

IX. *Szalay Imre.* Tudósítás, kegyes Intézetekről. Ujonnan alapított Árva-ház Zolnán Trenchin Vármegyében 196

PESTEN,
Esztergami K. Beimel József betűivel.

Ára 1 for. ezüstben.